

ERKKI PULLIAINEN

HALLITUSOHJELMA 2011

puolivakava pamfletti

HELSINGISSÄ OCHRE CHRONICLES OSAKEYHTIÖ

Kannet Annamiina (Minttu) Pulliainen

© Erkki Pulliainen 2010

Ochre Chronicles Oy

ISBN 978-952-5777-05-5

Painopaikka Cosmoprint Oy

Helsinki 2010

Sisällys

Sisällys.....	5
Johdanto.....	7
Sukellus itse asiaan	10
Ekologista ja luonnonvara-analyysiä.....	10
Ekologiset ulottuvuudet huomioon kaikessa.....	16
Näin sen kirjoittaisin.....	17
”Oikea” vaihtelee ajassa	19
Rosvot vievät tuhkatkin pesästä.....	23
Voisiko henkivakuutus olla väline veronkierrossa?.....	24
Rakennusalan alvikikkailu	25
Näin sen kirjoittaisin.....	28
Finanssivalvonta jäi jälkijunaan.....	29
Näin sen kirjoittaisin.....	36
Kestävyysvaje on tosiasia.....	38
Näin sen kirjoittaisin.....	41
Sata-komiteatyö ei ollut sadokasta.....	42
Näin sen kirjoittaisin.....	46
Aktivoidaanko Liisan listat?	48
Näin sen kirjoittaisin.....	53
Hallittu maltti voisi olla edelleen valttia	55
Tupopolitiikan arviointia	57
Näin sen kirjoittaisin.....	61
Tarvitaan ”nolla-budjetointia”	63
Käytännön perusteluita 0-budjetoinnille.....	66
Näin sen kirjoittaisin.....	73
Yhteinen maatalous- ja kalastuspolitiikka.....	75
Maataluspolitiikka	75
Kalastuspolitiikka.....	78
Maaseutupolitiikka.....	80
Rahavirtojen ohjailua.....	80
Näin sen kirjoittaisin.....	81
Puujalka ei ole mennyt poikki	83
Näin sen kirjoittaisin.....	86
Suunta sivistysyliopistoon	87
Näin sen kirjoittaisin.....	88

Logistiikka	89
Näin sen kirjoittaisin.....	91
Luonnonsuojelu, ympäristönsuojelu, ilmastopolitiikka	92
Alkuperäisen luonnon suojelu.....	92
Ympäristönsuojelu.....	94
Ilmastopolitiikka.....	95
Näin sen kirjoittaisin.....	97
Kaikki kulttuurin kukat kukkikoon!.....	99
Näin sen kirjoittaisin.....	100
Epilogi	101
Kirjoittajan tätä aihepiiriä sivuavia teoksia	106
Liite: Verotuet vuonna 2006.....	107

Johdanto

Eduskuntatalon toisen kerroksen kahvilan takahuoneen, keltaisen huoneen, seinällä on taidemaalari Yrjö Ollilan teosluonnos ”Yhteiskunta ja kaos”, pohja monumentaalimaalaukselle vuodelta 1930. Järjestäytynyt yhteiskunta syrjäyttää siinä kaaoksen. Filosofista asennetta uhkuvat, klassistyyppiset ihmisfiguurit ovat ilmiselvästi saaneet pohdintojensa tuloksena aikaan merkittävän ”Lex” -toiminnan, lakikirjan. Teokselle annettu nimi selittää sen, ettei kaikki ole aina osunut kohdalleen; Jeesusta markkeeraava hahmokin on kaatumassa taivaan tähtien joukkoon. Kaiken tämän ihmisen elon ja toiminnan epävakaisuutta kuvaavan rinnalla elämän luontoriippuvuudesta muistuttavat teoksen alaosan karhu- ja hyljehahmot, nisäkäs maalta ja nisäkäs mereltä.

Näistä asioista täällä eduskunnassa on ollut kysymys kuluneiden kahdeksan vuosikymmenenkin aikana. Järjestys, kaaos, hylkeet ja karhut puhuttavat kansanedustajia median ikuistaessa missä kulloinkin mennään. Puheiden ja kirjoitusten polttopisteet vaihtelevat talouden suhdanteiden ja rakennemuutosten mukaan aivan kuten jo 1950-luvun kansantaloustieteen oppikirjoissa kerrottiin. Luonto aina jää jalkoihin, siinä suhteessa mitään ei ole muuttunut. Aikanaan vaivalla aikaansaatu ympäristöministeriö on jo joutunut näytävien lakkautusuhkailujen kohteeksi. Lakkautuspuheiden pitäjät pönkittävät niitä puoleita, jotka haluavat säilyttää rakentavahenkisen ja äänitteiden alkuperäisen luonnon ja saastumattoman elinympäristön säilyttämispyrkimysten sekä taloudellisten toimeliaisuuksien välillä.

Mainitsin tieteen nimeltä (kansan)taloustiede. Ihminen arvostaa sen korkealle, osoituksena siitä vuositteittain jaettavat taloustieteen Nobel-palkinnot. Tiede on varmasti etevää, mutta vallassa olevan uusliberalistisen talousteorian heikentämiseksi toimivien ei tarvitse suurella toimintavapaudellaan tuoda taivaallista välittämättä teorioita. Lyhytnäköisten voittojen maksimoinnista on muodostunut hyve ja tavoite, eletään kolmen kuukauden jaksoissa seurausista piittaamatta. Koko globaali järjestelmä toimii tässä kvartaalitalouden huumassa, jolle ominaista on heikko ennustettavuus.

Olen katsellut Yrjö Ollilan ”*Yhteiskunta ja kaos*” -teosluonnosta kansanedustajan silmin 23 valtiopäivien aikana ja samalla seurannut eduskuntatalon ja maailman tapahtumia. En ole pitänyt havaintojani omana tietonani. Olen puhunut Isossa Salissa kuutisentuhatta kertaa (juuri päättyneillä valtiopäivillä 594 kertaa), kirjoittanut lukuisia kirjoja ja artikkeleita lehtiin. Niitä on saadun palautteen mukaan myös luettu. Epäselväksi ei ole jäänyt, mitä mieltä olen eri asioista. Helsingin Sanomien vastikään eläkkeelle jäänyt eduskuntatoimittaja sanoi itsenäisyyspäivän kutsuilla terävästi: ”*Sinulla ei ole samoin ajattelevia omassa eikä toisissa puolueissa*”.

Havainto oli tärkeä tämän kirjan kannalta. Tämä on puolivakavasti huomioon otettavaksi tarkoitettu pamfletti ”*Hallitusohjelma 2011*”. Hallitusohjelmia kirjoittavat puolueiden ideologit ja byrokraatit, ja niistä sopivat hallituspuolueiden päättävät hallintoelimet. Minulla ei tällaisia sidonnaisuuksia nyt ole. Voin kirjoittaa vapaasti siitä, millaisena Suomen ja maailman tilan nyt näen, ja millaisella ohjelmalla voitaisiin selviytyä Suomen politiikassa seuraava vaalikausi ja vähän pidempäänkin. Pärjäämisen kynnyks on hivututtunut ällistyttävän korkealle.

Olenko suuruudenhullu? Mene ja tiedä!

Tämä opus on jatkoa politiikkaa ja luonnontieteitä yhdistävälle kirjasarjalleni. Tosimaailmassa hallitusohjelma voi olla yksi sana tai muutama virke, kuten kävi 1970-luvun työttömyyskurimuksen oloissa. Työllisyshallituksen syntysanat lausui silloin tasavallan presidentti, ei hänen valitsemansa pääministeri.

Tämä ”*hallitusohjelma*” on kehoitusta pidempi mutta ei kaikkein kattava. Kerron näkemyksiäni mielestäni luonnosta ja yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta merkityksellisistä asioista. Olen siis kirjoittamisessani valikoiva. Ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjavaltintojen merkitys korostuu yleisessä katsannossa, mutta ei tässä kirjassa. Minun peruskantani on yleisesti tiedossa, joten ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella keskityn kehityspolitiikkaan. Lautaseni tuolla alueella siihen juuri ja juuri riittää.

Kun kysymys on pamfletista, on tyylini lyhyesti ilmaistuna asiallinen, jollei teksti muunlaista vaikutelmaa anna. Kunkin otsikon jälkeen seuraa taustakertomus ja sitten oma ehdotukseni kirjaukseksi vuoden 2011 hallitusohjelmaan. Heti perään lukija voi kirjoittaa vaihtoehtoversionsa tyhjille riveille.

Kenelle kirjani on sitten tarkoitettu? Uteliaille tietenkin ja niille jotka jaksavat ihmetellä ja kyseenalaistaa. Heidän suosionsa mielihyvin sulkeudun.

Veikko Ervasti, Markku Hirvonen, Janne Marttinen, FJHUI`Ubyž
Helena Juutilainen ja Jari Petersen-Jessen ovat ystävällisesti auttaneet
minua käsikirjoituksen viimeistelyssä – lämpimät kiitokset avusta.

Eduskunnassa, Oulussa ja Joroisissa tammikuussa 2010

Erkki Pulliainen

Sukellus itse asiaan

Ekologista ja luonnonvara-analyysiä

Ekologina käytän mielelläni ekologiaan tukeutuvaa lähestymistapaa. Ekologiahan on tieteenä oppi kasvien, eläinten ja ihmisen suhtautumisesta ulkomaailmaan. Ernst Haeckel pelkisti sen 1800-luvulla rajoittavien tekijöiden luetteloksi, joista kullakin on oma vaikutuksensa ja vaikuttavuutensa. Kanadalainen tutkija F.E.J. Fry lisäsi 1947 luetteloon vielä yhden, *masking factorin*, joka vaikuttavuudellaan peittoaa kaikkien muiden rajoittavien tekijöiden vaikutuksen.

Kun vuonna 1987 ilmestyin eduskuntaan välittämään tietoa luonnosta ja kestäväen kehityksen mahdollisuuksista, tapani oli todeta, että käyttökelpoiset toiminnalliset vaihtoehdot ovat vähentymässä. Vielä tuolloin en ollut löytänyt akuutteja perusteita nostaa keskusteluun *masking factor* -vaikutuksia. Nyt vuonna 2010 tilanne on toinen. Reilussa kahdessa vuosikymmenessä kiihtyneen, mistään piittaamattoman ja uusiutumattomia raaka-aine- ja energiavaroja kuluttavan taloudellisen kasvun tuoksena kuvaan ovat vakavana ilmiönä nousseet *masking factorit*, tekijät, jotka siis vaikuttavuudellaan peittoavat kaikkien muiden tekijöiden vaikutuksen.

Masking factorit ovat tulleet 1990-luvulla ja erityisesti 2000-luvulla keskeiseksi osaksi jokapäiväistä uutistarjontaa. Yhtäkkiä yksi ainoa rajoittava tekijä näyttää hallitsevan sitä, mitä maapallolla voidaan tehdä. Otan muutamien esimerkin.

Raakaöljy sopii havainnollistajaksi. Noin 500 miljoonaa vuotta sitten primäärituotanto saavutti tällä planeetalla sellaisen tason, että sen tuotteita alkoi varastoitua maapallon pintakerrokseen. Nämä varannot tunnetaan nyt ”itsestään selvinä” kivihiili-, maakaasu- ja raakaöljyvarantoina. Kahta viimeksi mainittua varastoituu vielä merenpohjan alla hapatomissa oloissa, mutta ihmisen kannalta näillä varannoilla on vain se merkitys, niillä ei ole taloudellista merkitystä.

Raakaöljyn laaja hyötykäyttö käynnistyi puolitoista vuotta sitten. Nyt on joko ohitettu tai ollaan ohittamassa varantojen hyödyntämisen puoliväliä. Raakaöljystä jalostetut tisleet ovat edelleen keskeisessä osassa moottoriajoneuvojen voimanlähteenä, vaikka tankin pohja hämmöittää. Uutta jalostuskapasiteettia tuskin kannattaa enää rakentaa, jollei nyt Kiinan rahoittama 43 miljardin dollarin hanke tuota sellaista Iraniin. Tämä investointi poistaisi merkittävältä öljynviejältä, Iranilta, tarpeen säännöstellä sen omaa bensiinin ja dieselin kulutusta. Kiinan ja Kaakkois-Aasian maiden autojen määrä ja käytön lisääntyminen voivat merkitä vain raakaöljyn tynnyrihinnan reaaliarvoista kohoamista, sillä fossiilisia energianlähteitä korvaavia järjestelmiä ei ole otettu käyttöön. Juuri tämä tekemättömyys on *masking factor*. Raakaöljytisleiden saatavuus heikkenee ja itse raakaöljyn hinta nousee yli sen muiden potentiaalisten kuluttajien osatokiyvyn. Aiheetta ja perusteita ei puhuta öljykriisistä.

Raakaöljy on siise nergianlähde ja raaka-aine. Sen rinnakkaisluonnonvaralla maakaasulla on aivan samalla tavoin kahtalaista käyttöä. Maakaasulla on olennainen merkitys mm. typpilannoitteiden valmistuksessa. Jälkimmäisten hinnasta 40 – 60 prosenttia muodostuu maakaasun hinnasta, joka on ollut kytkettynä raakaöljyn hintaan vuoden 2004 alusta lukien.

Nämä sidonnaisuudet ja kytkennät kuvaavat havainnollisesti toisen *masking factor* -vaikutuskohteen, k riisin asteelle vai keutuneen elintarvikehuollon, ruokakriisin, syvintä olemusta.

1950-luvun lopun maantieteeseen opiskelijalle ehdennettiin sitä, kuinka ohut, keskimäärin vain 15 senttiä, maapallon hedelmällinen, ruoantuotannon mahdollistava pintakerros on. Jos sitä väärin kohtelee, tuuli voi viedä sen mennessään, kuten käy toistuvasti aavoilla, tuulisilla lössimailla. Opiteksi tuli sekin, että ekologisesti kestävä maatalous kierrättää ravinteita. Ihmisen ja kotieläinten ruoansulatuskanavien kautta kulkeneet ravinteet pitäisi ohjata takaisin pelto maahan. Itse maanviljelystössä tarvittava energia tuotettiin ns. ”vanhassa maataloudessa” omilla pelloilla ja niiden avulla pidettiin tuotantokunnossa maatöissä tarpeelliset yöjuhdat, hevos- tai nautaeläimet. Hevosilla hoidettiin myös lämmitysenergia metsästä kartanolle.

Dramaattinen muutos tapahtui, kun maanviljelys koneellistettiin ja omasta pe llostä saatava energia korvattiin fossiilisesta raakaöljystä jalostetuilla keskitysleillä eli käytännössä kevyellä polttoöljyllä ja/tai dieselpolttoaineella. Suomessakin maanviljelys tuli riippuvaiseksi tuontienergiasta, samalla puoli

miljoonaa peltihehtaaria vapautui tuottamaan viljaa myytäväksi vientitukien turvin ulkomaille. Näin tapahtui laajoilla alueilla koko maailmalla. Ero on ollut lähinnä siinä, onko tuotantoyksikkö ollut tuottajaperhe vai laaja, äärimmilleen koneellistettu, palkattuun henkilökuntaan perustuva tehotuotantoyksikkö.

Nykyaikainen tehotuotantoyksikkö tuottaa keuhkotautien (energia, keinolannoitteet, kasvinsuojeluaineet, siemenviljan) tilan ulkopuolelta ja vastavuoroisesti vie tilan ulkopuolelle viljaa ja muita alkutuotteita. Ravinteita ei omilla tiluksilla kierrätetä. Helposti käy niin, että ylimääräisillä ravinteilla rehevöitetään valuma-alueen vesistöjä. Näin on käynyt myös Suomessa. Ravinteista ensimmäisenä fosforista muodostuu alkutuotannollinen *masking factor*. Hyödynnettävissä olevia fosforinlähdevarantoja on rinnastettu arvonsa puolesta hyödynnettävissä oleviin luonnon timanttivarantoihin. Käsittämättömänä on, että Suomen valtio myi Soklin malmion ulkomaisille toimijoille.

Moderni maatalous on merkinnyt toisaalta suurempia satoja, joita on tarvittu nopeasti runsastuvan väestön ruokkimiseen, mutta toisaalta keskeisten tuotantopanoksien hinnat ovat tulleet yhä selvemmin riippuvaisiksi raakaöljyn maailmanmarkkinahinnoista. Jälkimmäisiin vaikuttavat myös hintaspekulanttien käyttäytymiset, jotka vedätyksinä voivat nostaa markkinaerien hintaa paljonkin. Aivan uusi 2000-luvun ilmiö on, että samaiset spekulantit ovat siirtyneet viljemarkkinoille vastaavin seurauksin; kehitys- ja kehittyvissä maissa yli sata miljoonaa ihmistä on joutunut hakuteumaan otostotiskeiltä hätäapuruokinnan ruokajonoihin. Tällä ilmiöllä on tai pitäisi olla mitä suurimmat vaikutukset ja seuraukset harjoitettavaan kehityspolitiikkaan, kehitysyhteistyöpolitiikkaan. Globaali ruokakriisi näyttää valitettavasti tulleen jäädäkseen. Maapallon nettoväestönlisäys on edelleen Filippiinien väkimäärän (70 000 000) verran vuodessa. Ruoantarve näin kasvaa, mutta myös logistiikka tökkii ja ruokaa menee valtavat määrät haaskioon. Pahan näköistä on myös se, että ihmiset ovat ryhtyneet keraamiseen ihon alle ja vatsanonteloonsa valmistavia määriä rasvavaravintoa, jota he eivät kuitenkaan kuluta inaktiivisena talviunen tai -horroksen alaisena, kuten eläimet tekevät.

Mitä vakaammaksi fossiilisiin energianlähteisiin tuettava polttoainehuolto muodostuu, sitä tärkeämmäksi ja edullisemmäksi muodostuu ravinteiden alueellinen kierrätys ja luonnonmukaisesta tuotannosta tuttuun me-

netelmien soveltaminen käytäntöön. Tämä koskee myös Suomea, jonka alueelta jääkausien aikaiset mannerjäätiköt ovat vielä mahdolliset fossiiliset energianlähteet pois. Täällä nuo 500 000 energiapeltotehtaaria ovat odottamassa vanhaa käyttötarkoitustaan. Kaikki näin ei ole. Maanviljely ilman fossiilista energiaa saattaa tuottaa huomattavia vaikeuksia, mikä sinänsä syventää ruokakriisiä.

Monilla maapallon alueilla ruokakriisiä pahentaa makeanveden niukkuus ja suoranainen puute. Kärjistyneenä ilmät tulee näkyviin Arabianniemimaalla, jossa raakaöljystä saatavalla energialla pumpataan fossiilista pohjavettä satojen metrien syvyydestä vehnäpeltojen kasteluun ja yhdyskuntien vesihuoltoon. On itsestään selvää, että fossiilinen vesiloppu samalla tavoin kuin paikalliset fossiiliset energianlähteetkin. Viljelytekniikoiden tulee jatkossa olla väestäänsä säästäviä; kasvinviljelytuotanto on sellainen, tiputus- ja mikrokastelu niin ikään.

Maapallon historia on ilmastonmuutosten historiaa. Viimeksi eletty puoli-toista fossiilisten energianlähteiden hyödyntämisvuosisataa ovat tuottaneet maapallon lähi ilmakehään kasvihuoneilmiön ja 0,8 celsiusasteen keskilämpötilojen nousun. Keskilämpötilojen kohoaminen lisää jäätiköiden ja merten jääkenttien sulamista, minkä seurauksena merenpinta kohoaa ja kuivanmaan pintaa-ala pienenee. Ilmastovyöhykkeiden siirtäminen vaikuttaa pääsääntöisesti kielteisesti mm. maapallon ruoka- ja makeanvedenhuoltoon. Niissä tapahtuvat muutokset voivat johtaa suinalueiden hylkäämiseen ja kansainvaelluksiin. 2000-luvun pakolaisista tosi asiassa varsin monet ovat jo ympäristöpakolaisia, ehkä jopa enemmistö.

Ihmisen tuottamaa ilmastonmuutosta voidaan hillitä vain lopettamalla mahdollisimman pian fossiilisten energianlähteiden käyttö. Siitä on joka tapauksessa varantojen ehtyessä luovuttava. Kiusaalliseksi tilanteen tulee, ettei fossiilista energiaa korvaavien, uusiutuviin energianlähteisiin tukeutuvien järjestelmien luomiseen ole ryhdytty ajoissa. Vaikka tiedon jo kauan sitten selvitettiin, että jääkausiin ja niiden välisiin interglasiaalikausiin kytkeytyvä merenpinnan vaihteluväli on 110 metriä, ei tätä ole pienimmäsäkään määrin otettu huomioon rakennettaessa yhdyskuntia merten ranta-alueille ”tulvarajan” alapuolelle. Vallitseva maailmankuva on aina perustunut varsin stabiiliin luontokuvaan. Nyt ilmastonmuutokseen joudutaan reagoimaan paniikitunnelmissa.

Niin sanotut ilmastospekulantit käyttävät edellisessä kappaleessa olevia tosiasioita maapallon ilmastohistoriasta tarkoitushakuisesti väärin. Sii tä, mi tä kerroin, ei pidä vetää sellaista johtopäätöstä, ettei nykyiselle, ihmisen tuottamassa olevalle ilmastomuutokselle voisi tehdä jotain. Nyt on kerta kaikkiaan lopetettava fossiilisten energianlähteiden polttaminen ja kasvihuonekaasujen päästäminen ilmakehään mahdollisimman pian.

Ravinto ja suoja ovat ekologisia perustekijöitä. Jo kuudennes maapallon väestöstä elää aliravittuna, ja merkittävä osa ravinnosta tuotetaan tukeutumalla sellaiseen energiaan, jonka varannot ovat hyvin rajalliset ja joiden käytöstä tulisi ilmastopoliittisista syistä luopua mahdollisimman pian. Kumpi pitäisi priorisoida, ruoantuotanto vai ilmastopoliittisesti tärkeänä pidettävä fossiilisten energianlähteiden käytöstä luopuminen? Yhtälö näyttää ensi alkuun lähes mahdottomalta ratkaista ainakaan kestäväällä tavalla. Perusratkaisuksi muodostuva reaktio löytyy ihmisestä itsestään. Näläntunne ja sen takana oleva materialistinen todellisuus sanelevat, että ruokaa (ja juomaa) pitää saada, ne on jostain hankittava; elimistö sanoo, että ilman niitä yksilön elämä ennen pitkää loppuu. Viljelykulttuurin alkuvaiheiden suuria oivalluksia oli, ettei nälkäänsäkään saanut syödä siemenviljoja. Kyky pidättäytyä tarjosi jatkuvuuden mahdollisuuden.

Raakaöljyvarannoista voitaisiin tietenkin säästää satojen vuosien käyttötarve varmuusvarastoina ruoantuotannossa hyödynnettäviksi, osat aanhan säästää siemenviljatkin, miksi ei tarpeellista polttoainetta. Vai olisiko sittenkin näiden varastojen olemassaolo jatkuvien sotien aihe. Enkö siis luota vetojuhtakulttuureihin? En viime aikojen kokemusten perusteella todellakaan luota riittävästi. Ainoastaan Pohjois-Amerikassa – reagoitina öljykriiseihin – maanviljelijät ryhtyivät tuottamaan työkonheidensa polttoaineen, kun ongelmia oli sekä fossiilisen energian hinnassa että sen saatavuudessa. Pahaksi onneksi energia otettiin maissista, jota olisi tarvittu ihmisten ja kotieläinten ravinnoksi. – Saksalainen reaktioidotettavissa olevaan energiapulaan oli hiukan toisenlainen. Maissista ryhdyttiin tekemään biokaasua, jolla puolestaan tuotettiin lämpöä ja sähköä, ja ravinteet palautettiin prosessista täsmälannoituksena takaisin peltoon. Biokaasua voi puhdistettuna käyttää myös työkonneiden ja autojen polttoaineena, ravinteet palautetaan silloinkin peltoon.

Nälkä on *masking factor*. Ruoanpuute on ajanut kansoja liikkeelle. Suuriin perässä metsästäjäheimot leivittävät ympäri maailmaa (= *ensim-*

mäinen globalisaatio) liikkeellepanevoima. Se toi sittemmin itäaasiaiset Uralin tälle puolelle ja sen takia Kiinasta ja Etelä-Koreasta on tullut siirto- maavaltoja 2000-luvulla. M m. Afrikassa tämä entisen uusia tuleminen on pakottava alkuperäiskansat liikkeelle, jopa lähivuosisikymmenien aikana. Tu-levaisuutta sinetöivä *masking factor* on esimerkiksi monien Afrikan maiden vallanpitäjien kykenemättömyys ja/tai haluttomuuksia nähdä kiinalaisten ja eteläkorealaisten kanssa tekemiensä ”kauppojen” ja sitoumusten pitkäaikais-vaikutukset. Kysymys on kvartaalitaloudesta kauheimmillaan ja edesvastuut- tomimmillaan.

Ihmiselle ratkaisevan tärkeä ruoka voidaan myös tehdä ravinnoksi kel- paamattomaksi esimerkiksi myrkyttämällä se. Entisinä aikoina vallanpitäjillä oli heille tarkoitettujen ruokannosten maistajat, kuolemanriski oli näin näppärästi ulkoistettu. Nykyisin kaupantekijien ruoka-aineiden maistajina toimivat elintarviketurvallisuusvirastot. Tarkastuksissa salitut pitoisuudet voivat kuitenkin olla niin korkeita, että ihmiselle (ja eläimille) haitalliset aineet pääsevät rikastumaan elimistöön siinä määrin, että haitalliset vaiku- tukset ovat väistämätön tosiasia. Eriarvoisuutta korjistaa se, että monissa vähän kehittyneissä maissa ei ole minkäänlaista elintarviketurvallisuustarkas- tusta ja kehittyneet teollisuusmaat myyvät ongelmajätteensä niille hävitettä- viksi.

Köyhyys pakottaa hyväksymään sellaisia käytäntöjä, joiden pitäisi kaikkii- alla olla sekä inhimillisestä että ekologisesta näkökulmasta kiellettyjä. Köy- hyys on sekin taloutta että perusekologiaa. Maapallo on jo siinä tilassa, että köyhimpien pulassa olevien valtioiden ja alueiden on vaikea tai peräti mah- doton saada pyyteetöntä apua. Jos tukea on tarjolla, se kytketään vastavuo- roiseen raaka-aineiden vientivollisuuteen toisen, vahvemman osapuolen sanelemilla ehdoilla. Köyhyys johtaa yhtä lailla luonnonriistoon. Sitähän populistiset kansanjohdajat eivät noteeraa. Heillä on yleiskaavan mukaan tapana lupata parempaa aineellista elintasoja, väkivaltainen sellainen johtaisi tulevaisuuden mahdollisuuksien peruuttamattomaan tuhoutumiseen.

Tuloksena oleva ekologinen köyhyys on pitkässä juoksussa myös rikkai- den teollisuusmaiden päänsärky. Tästä kurimuksista saatettaisiin päästä ympäristöperusteisella kompensointiolla, jossa maksukykyisempi maksaa enemmän. Saastuvammasta maksettaisiin enemmän. Nykyinen mekanismi johtaa luonnonvarojen tarvelemiseen, ympäristön pilaantumiseen ja pitkän päälle

kalliiksi käy vään t ehottomuuteen. Huonoimmassa tapauksessa tuhotaan rakenteellisesti tehtyjen virheiden korjausmahdollisuudetkin.

Ekologiset ulottuvuudet huomioon kaikessa

Jokaisella eduskuntavaaleihin valmistautuvalla puolueella pitää olla hyvissä ajoin oma näkemyksensä tulevasta hallitusohjelmasta, jotta kaikki halukkaat (ja osaat) voivat tehdä siitä ekologisen kelpoisuuden analyysin. Siinä ilmenee: a) ylittykö luonnon kantokyky, b) ylittyisikö ihmisten sietokyky, c) olisiko toimenpiteiden pitkäaikaisvaikutukset otettu huomioon, ja d) johtaisiko ohjelmakauden kulutuksen laskuja mitä ilmeisimmin siirrettäisiin tulevien sukupolvien maksettaviksi. Nämä edellyttävät reunaehdot eivät nyky maailmassa voi toteutua, jollei käytössä ole uusiutuvan energian järjestelmä, toimiva ja kattava raaka-aineiden kierrätys ja erittäin tiukka ympäristölainsäädäntö. Niitä noudattamalla tulisi samalla varmistetuksi biodiversiteetin kapenemattomuus.

Hyvänä ja edelleen kannatettavana tapana on ollut tehdä hankkeista mm. ympäristö-, sosiaalisten ja sukupuolivaikutusten arvioinnit – vertailtavuuden säilyttämiseksi – perinteisin menetelmin.

** *****

Maapallon historia on kuvaillut ansiokkaasti kansainvaelluksia ja niiden aikansa suurvaltapoliittisia vaikutuksia, joihin on tunnistettu tuskallisia ekologisia tekijöitä. Yhtä lailla 2000-luvulla kuvaan palannut siirtomaavalta-politiikka on tullut ainakin tutkivan journalismin keinoin tunnistetuksi ja tässä ajassa kuvatuksi. Tätä voidaan pitää vain erinomaisena asiana.

Jotain kuitenkin puuttuu. Olen edellä kuvannut maapallon yleisesti tiedossa olevia kriisejä, joista jokaisella on merkittävä ekologinen ja luonnonvarojen riittämättömyystausta. Tämän vuoksi odottaa, että nämä näkökohdat merkityksellisyytensä vuoksi hallitsisivat suurvaltajohtajien puheita ja tiedemaailma tunnistaisi omankonaisuutenaan maailmanpolitiikkaekologian.

Pari vuosikymmentä sitten puhuttiin ja kirjoitettiin paljon etupiiripoliitikasta. Yhdysvaltain ulkoministeri kertoi yleensä, että hänen maansa on tässä katsannossa läsnä yli sadassa silloisessa valtiossa. Neuvostoliiton etupiiri sit-

temmin suorastaan hajosi, etupiiritoimeliaisuus oli ehtinyt laajentua ilmiselvästi hallitsemattomaksi konkansuudeksi. Kiina ja Etelä-Korea ilmaisevat omalla siirtomaavaltapolitiikallaan, mitä kaikkia pe rustavaa laataua ole vaa siihen saattaa nyt sisältyä. Melikuvan vuorovaikutteisuudesta luomiseksi afrikkalaiset ”ystävät” on tuotu näytille Kiinan katukuvaan.

Jotta klassinen paletti menisi pe rusteellisesti pirstaleiksi, koko maailmapallo toivoo, että uusi presidentti pelastaa maansa Amerikkalaisen Unelman tuottamalta finanssi- ja talouskriisiltä. Yhdysvaltain presidentin pitää pelastaa maa ja maailmapallo aiemmin johtotähtenä olleen vapausmission kohtalokkaalta tuotteelta.

Ei ole lippua, jota juuri nyt kannattaisi seurata. Itse kunkin kansallisvaltion ja integraation kannattaisi keskittyä luomaan omaan territorioonsa mahdollisimman kestävä uusiutuviin luonnonvaroihin nojautuva järjestelmä luonnon- ja ympäristönsuojelua huhtamatta. Maapallolla on meillä joku useita resurssisotia ja niiden lukumäärä ja vaikuttavuus tulevat räjähdysmäisesti kasvamaan, jollei ekologisia ja luonnonvaratulosiasioita ryhdytä tunnistamaan ja tunnistamaan. Maailmanrauha voidaan turvata vain globaalilla ekologisella missiolla. Kansainvälistä politiikka kaipaasitoutumista, tämä missio on pätevin ja houkuttelevin tarjolla olevista lähetystehtävistä.

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus teettää ohjelmastaan asiantuntijoilla sen ekologisen kelpoisuuden analyysin. Ohjelman välitarkastuksessa otetaan ohjenuoriksi analyysin tulokset ja tehdään harkinnan mukaan siitä johtuvat muutokset vaalikauden loppuosan ohjelmaan. Kaikista ympäristön kannalta merkityksellisistä hankkeista tehdään ympäristö-, sosiaalisten ja sukupuolivaikutusten arvioinnit.

Kehitys(yhteis)työ otetaan perusteelliseen uuteen arviointiin. Määrällisesti toimitaan YK:ssa sovitun mukaan. Kaikkiin käynnissä oleviin hankkeisiin ja meneillään oleviin neuvotteluprosesseihin sovelletaan niiden ekologisen kelpoisuuden analyysiä uusimman tiedon valossa. Kaikissa ratkaisuissa kiinnitetään huomiota primaarituotannon irrottamiseen öljyriippuvuudesta. Solmittavien ja tarkistettavien sopimusten tulee olla sopuoinnussa globaalien ilmastopoliittisten tavoitteiden kanssa. Yliopistojen kanssa tehdään sopimukset kehitysjoukkojen kouluttamisesta ja johonkin Saharan eteläpuoliseen maahan (esimerkiksi Tshadiin) perustetaan tut-

”Oikea” vaihtelee ajassa

Demokratioissa, joissa on kaksi valtapuoluetta, on kätevä toteuttaa niin sanottua ”big drive” eli ”virkamiehistön vaihto sopivanväriseksi” -käytäntöä. Siinä vallan vaihtuessa hallitusta palvelevat johtavat virkamiehetkin tie toisesti vaihdetaan. Suomessa on – kansan tahdosta – monipuoluejärjestelmä, joten täällä on lisäksi huomattavasti vaikeampi toteuttaa esimerkiksi Yhdysvalloista tuttua käytäntöä. Merkityksellistä on sekin, että täällä on osattu antaa arvoa työssä oppimisessa saadulle osaamiselle, myös ns. hiljaiselle tiedolle.

Suomessakaan ”big drive” ei ole toki tuntematon ilmiö, sen johtavat eduskuntapuolueet ovat käytännössä osoittaneet. Suomalaisessa mallissa kulloinkin hallitusvastuussa olevat suuret puolueet junailevat aatesuuntansa edustajia valtionhallinnon johtaville virkapaikoille. Tuore esimerkki valaisee asiaa.

Eräs suuri puolue oli yhteen menoon kahdeksan vuotta oppositiossa ja joutui toteamaan omien yhteishenkilöidensä merkittävän vähenemisen ministeriöissä ja keskusvirastoissa. Syntyneen virkavajeen korjaamiseksi se ajoi läpi valtavan operaation valtion aluehallinnon muuttamiseksi. Oheistoivoite oli myös valmistautuminen siihen, että seuraavissa hallitusneuvotteluissa voidaan joustavasti sopia ym. päristöministeriön lakkauttamisesta ja sen asioiden käsittelemisen siirtämisestä myös ministeriötasolla luonnonvarahallinnolle. Vuoden 2009 lopulla onkin käynyt ilmi, että ko. puolue miehittää tai naisittaa tarjoutuneiden mahdollisuuksien mukaan uusien keskusvirastojen keskeisiä tehtäviä. Kysymyksessä on siis ”delayed Finnish big drive” (viiveellä toteutettu virkamiehistön vaihto). Johtohenkilöiden etsintä omien joukosta käynnistettiin ennen kuin eduskunta oli hyväksynyt poikkeuksellisen laajan lakipaketin. Tässä prosessissa oli samoja piirteitä, joita oli koettu tuoreeltaan valtionhallinnon alueellistamisissa, päätösimijakin oli sama. Jälkimmäisessä sinänsä itse hankesivaltö on kannatettava, tekeminen suoritus sen sijaan on ollut toistaiseksi tyydyttävää selvästi huonompi. Laaditulla ohjekirjasella on ollut viihdeellinen vaikutus.

Huolestuttavinta kuvatussa on, että tästä käyttäytymisestä vastaavat toimijat eivät ole nähneet siinä mitään outoa saati tuomittavaa. Historiasta

tunnetaan toistuvana ilmiönä, että kilpailun vallasta (ja käytettävissä luonnonvaroista) kiristyessä aiemmin pahoin/kelvottomina pidetyt tavat ritualisoituvat hyväksyttäväksi. Tutkijat ovat vihdoinkin rohkastuneet tarkastelemaan suomalaisten suurten puolueiden poliittisten virkamiesnimitysten käytäntöä korruption näkökulmasta. Näin teki dosentti Silvo Kaasalainen Helsingin Sanomissa 1.12.2009. Olen koonnut seuraavaan kappaleeseen keskeisiä havaintoja ja johtopäätöksiä Kaasalaisen artikkelista:

”Vaalirahasotkunkin kasvupohjana on vielä laajempi maan tapa: valtion- ja kunnallishallinnon kokovartalokorruptioksi. Poliittisia virkanimityksiä perustellaan usein sillä, että hallintoon tarvitaan erilaisia yhteiskunnallisia näkemyksiä, koska päätösten sisältö syntyy jo valmistelussa. Perustelu on nurinkurinen, sillä kansa on vaaleissa valinnut juuri poliitikot päättämään puolestaan, mitä palveluja verovoeroilla tuotetaan. Luottamushenkilöillä ei ole oikeutta siirtää tehtävää alaisilleen. Jos poliitikko epäonnistuu tehtävissään, hänet voidaan vaihtaa seuraavissa vaaleissa – virkamies taas voi pysyä virassaan yli 30 vuotta.

Poliittisia viranhaltijoita tarvitaan vain puolueiden vallan pönkittämiseen. Poliittisissa virkanimityksissä hyljeksitään asiantuntemusta. Jos virka edellyttää puolueen jäsenyyttä, menetetään valtaosa mahdollisista pätevistä hakijoista, sillä puolueisiin kuuluu vajaan kahdeksan prosenttia äänioikeutetuista. Pelkät poliittiset ansiot eivät kuitenkaan tee heistä virkaan ammatillisesti päteviä – vain poliittisesti sopivia. Puolueiden vallan maksimointi syrjäyttää organisaation varsinaisen tarkoituksen ja ammattietiikan, ja organisaatiota on lähes mahdotonta johtaa tuloksellisesti. Jo viransaanti poliittiselta ryhmältä on palkkio, joka vaatii vastapalvelusta. Viranhaltija joutuu toiminnassaan asettamaan puolueiden edun kansalaisten edun edelle.”

Vuonna 2007 valittu eduskunta ja sen enemmistön tukeen nojautunut hallitus jäivät historiaan erilaisista vaalirahoitusjärjestelyistä, jotka eivät olleet valjasti tulkiten ristiriidassa silloin voimassa olleen lainsäädännön kanssa. Nuo rahoitusjärjestelyt ovat tulevina aikoina ruusasta aineistoa mm. korruption tutkijoille. Eräillä alueilla joidenkin suurten puolueiden eduskuntavaaliehdokkaiden on ollut mahdollista saada kampanjalleen tukensa määrin paljon, ettei kaikkea saatua rahaa ole saatukulumaan kampanjaan vaan sitä on jäänyt valitulle edustajalle vaalikauden menojenkin katteeksi. Kun käytettävissä ovat olleet myös kulukorvaukset, taloudellinen pohja kaikkeinlaiselle toimeliaisuudelle on ollut ymmärrettävästi varsin kohtuullinen.

Tilastoissa Suomi oli vaarsin pitkäikäisen maailman vähiten korruptoitunut maa, mutta ei ole enää. Avoimuusvaje on paljastunut sekä yksittäisten ehdokkaiden että puolueiden rahoituksessa. Epäsuoran todistuksen antoi Euroopan neuvoston korruptionvastaisen toimielimen Grecon raportti jo ulukuun alussa 2009. Arviossa todetaan, että ”etenkin ehdokkaiden rahoituksen läpinäkyvyys on parantunut uuden lainsäädännön myötä”. Greco oli suositellut tämänsuuntaista puoluerahoituksen avoimuuden lisäämistä jo pari vuotta aiemmin. Aiemmasta käytännöstä poiketen, ehdokkaat ovat joutuneet erittelemään aika tarkoin vaalikampanjansa kulut ja rahoituksen. He ovat noudattaneet kehotusta lisäksi aika hyvin. Uusia parannuksia avoimuuden ja kohtuullisuuden suhteen tulee Lauri Tarastin toimikunnalta hallitukselle ja sitä kautta eduskunnalle. Asenteiden kypsyminen todellisiin, demokratiaa aidosti tukeviin avoimiin rahoitusjärjestelmiin vienee vielä useita vaalikausia, historiallisesti karsitut ”kansalliset rahavarastot” uudistusten vauhdin saanevat.

Vaalirahoituksen aukaisemiseen johtanut prosessi varmasti stimuloi suuren määrän eriaikaisia opinnäytteitä. Aamu- ja iltapäivälehdissä ja muussa valtamediassa olankohautuksella ohitettu tulevien ministereiden kampanjoiden veroparatiisirahoitus saanee tieteellisessä arvioinnissa todella merkittävän huomion. Samoihin aikoihin kehittyi aivan uusi, valtion kokonaan rahoittama ”ohjailtava toimintaelin”, joka niin ikään saanee tiedemaailmassa ansaitsemaansa huomiota.

Suomen EU-jäsenyyden ajan on pohdittu apulaisministeri-instituution tarpeellisuutta. Kieltämättä esimerkiksi maa- ja metsätalousministeri joutuu olemaan lähes viikoittain ulkomailla johtuen lähinnä EU:n yhteisen maatalous- ja kalastuspolitiikan synnyttämästä osallistumistarpeesta yhteisiin päätöksentekoprosesseihin. Kotimaanpolitiikka voi jäädä tällöin haitehällisen vähälle huomiolle. Apulaisministeri-instituutio-ajatus ei ole ottanut tulta. Sen sijaan vanhan ja sinänsä hyväksi havaitun erityisavustajajärjestelmän pohjalta ryhdyttiin kehittämään laajaa poliittisten valtiosihteerien järjestelmää. Sen perusajatuksena oli irrottaa kansliapäälliköt poliittiselta areenalta, jolloin heistä tulisi vain hallintorutiinien päälliköitä.

Luotiin poliittisten valtiosihteerien järjestelmä, mutta samalla säilyivät erityisavustajat ja kansanedustaja-ministereillä eduskunnassa avustajat. Kaikki ministeriöissä toimivat tarvitsivat tietenkin henkilökohtaiset sihteerit. Näin yhtäkkiä maahan oli luotu uusi, lähes sadan poliittisen toimijan ja hei-

dän sihteereidensä luoma *establishment*, joka otettiin jo koollaan tärkeään roolin poliittisessa päätöksenteossa. Eräskin poliittinen valtiosihteeri oli työ kautensa alussa enemmän julkisuudessa kuin a.o. ministeri, mikä johti julki kuvaan, että hän – eikä ministeri – itse asiassa luo poliittista linjaa. Samainen valtiosihteeri ryhtyi myös käymään sellaisia poliittisia neuvotteluja, jotka saattoivat ministerin vähintäänkin kiusallisiin tilanteisiin. Jälleen kerran tuli todistetuksi, että maailma on täynnä potentiaalista valtaa, kysymys on vain siitä, kuka sen kulloinkin sieppaa haltuunsa.

Sanomattakin on selvää, että tämän uuden ”valtioelimen jäsenet” tulevat olemaan vaalikauden jälkeen kovaa valuttua valtion ja kuntien johtavien viranhaltijoiden markkinoilla. Valtiosihteerit ja erityisavustajat tuntevat vaikuttajat ja vaikutuskoneistot, ja osaavat myös suhmuroida milloin siihen tarvetta näyttää olevan.

Niin sanotussa Taxellin komiteassa nämä valtiosihteeriasi-at eivät liene olleet esillä, edellä julkituodut näkökohdat johtavat johonkin vasta julkisen paineen alla. Siksi päteviä kirjoita omaan hallitusohjelmaehdotukseeni asiasta tämän enempää.

Rosvot vievät tuhkatkin pesästä

Yllä oleva otsikko sopisi erinomaisesti finanssikriisiä ja sitä seurannutta talouskriisiä kuvaavan luvun otsikoksi. Se luku seuraa tätä, mutta en säästä otsikkoa siihen. Finanssikriisi sellaisena, kun se on nyt riesanamme, on oma monitahoinen kokonaisuutensa, jollaisena haluan sitä myös seuraavassa luvussa käsitellä.

Tämän luvun sankareita ovat rehelliset ja reilut yrittäjät, jotka ovat työntantajina ja veronmaksajina hoitaneet velvoitteensa yhteiskuntaa ja kansaisihmisiään kohtaan. Tässä roistoja ovat talousrikolliset (mestarien talouden harjoittajat) ja harmaan talouden veronmaksunkiertäjät. Luen jälkimmäisiin myös ne valtiovarainministeriön virkamiehet, jotka ovat eri aikoina höynäytäneet eduskunnan hyväksymään laillisiksi mitä ihmeellisimpiä veronkiertotapoja.

Kuinka virkamiehestä voi tulla virka tehtävissään rehellisen yrittäjän ja veronmaksajan silmissä ikään kuin ”roisto”? Se tapahtuu esimerkiksi seuraavasti: Hän lähtee kehoituksesta/aloitteesta ajamaan hämäreperäisten sijoittajien/rahanpesijöiden asiaa tuottamalla esimerkiksi sijoitusmarkkinalainsäädäntöön näiden mentäviä aukkoja ja jarruttamalla samanaikaisesti sellaisen lainsäädännön aikaansaamista, jolla vero- ja muut viranomaiset voisivat saada nopeasti selville, missä veronkierrossa kulloinkin mennään. Eduskunnalle (ja ai. ministereille?) tällaiset operaatiot ovat ylivoimaisia. Vastuu lepää ministeriön virkamiehistössä.

Onko poikkeavaa, suorastaan populistista, vennamolaista kansankiihotusta käyttää näissä yhteyksissä käsitettä tai nimitystä *roisto*. Yhdysvalloissa käytetään näistä ilmiöistä reilusti ilmaisua *looting* (= ryöstö). Ryöstöjä tekevät roistot. Katson perustelluksi käyttää meilläkin näissä yhteyksissä ilmaisuja roisto ja siis myös ryöstö.

Ilmiselvää ja kiistatonta on, että ketä tai mitä kohtaan ryöstö raskaimmin kohdistuu. Tuo taho on sama Yhdysvalloissa ja Suomessa. Se on yhteiskuntien kekkiluokka. Sen lähes ainoa mahdollisuus kiertää veroja, on ollut remonttien ja kodinhoidon teettäminen pimeänä työnä. Nyt tästä kyseenal-

sesta ilosta on toivottu luovuttavan tarjoamalla kotitalousvähennys (veronmenetys valtiolle on ollut vajaat 200 miljoonaa euroa vuodessa). Rikkaimmat kansalaiset voivat suunnitella lukuilla tavalla itsensä veroa vähän tai ei ollenkaan maksaviksi, vähätuloisimmat ovat verotuksen ulkopuolella.

Voisiko henkivakuutus olla väline veronkierrossa?

”Mikään ei ole niin viisas kuin ihminen paitsi saksalainen sähköinsinööri, mutta hän sitten viisas onkin”, näin opetettiin Varkauden yhteislyseon välitunneilla 1950-luvulla. Puoli vuosisataa myöhemmin, yli kaksi vuosikymmentä siitä Arkadianmäellä töissä käyneenä, tähän on kokemusperäisesti pätevää jatkaa, että tuon hokeman ”saksalaisen insinöörin” voi nyt korvata ”suomalaisella rahoitusmarkkina-alan virkamiehellä”. Siinä määrin uskomattomia viritelmiä tuo ammattikunta on kehitellyt ja eduskunnalla hyväksyttänyt. Rahavirtojen suunta on aina sama, likvidinä olevia pääomia tavalla tai toisella keränneiden varoille järjestellään sijoitusmarkkinoilla sellainen kohtelu, että niiden tuotoista joutuu maksamaan vähän tai ollenkaan veroja. Tässä ei siinänsä ole ilmiönä mitään uutta. Veroparatiisit luotiin aikanaan heipottamaan mm. linnojen ja kartanoiden ylläpitoa taloudellisesti. Ehkä ”linna ja kartano” ovat nyt muuntuneet kasinopeliksi tai hienommin sijoitusvarallisuudeksi pörssien liikevaihdon ylläpitämiseksi.

Finanssivalvonta ja Finanssialan Keskusliitto rekisteröivät paljon sellaista aineistoa, josta voidaan jo sellaisenaan päätellä, että kaikenlainen kikkailu on mahdollista. Edellinen julkaisee *”Vakuutuksen välittäjätilastoja”* ja jälkimmäinen mm. *”Säästö- ja henkivakuutus selvityksiä”*. Eduskunnan tarkastusvaliokunta on tilannut harmaasta taloudesta tutkimuksen, jossa tämäkin puoli saanee lisävalaistusta. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota vain muutamaan yleiseen näkökohtaan.

Vakuutusmaksu on itseksellekin tuttu käsite. Sillä ostetaan itselle tai omalle läheisyhteisölle tulevaisuuden turvaa. Henkivakuutuksen pitäisi olla näin ollen henkivakuutus. Henkivakuutusmaksun pitäisi siis palvella varsinaista henkivakuutusturvaa. Kuitenkin em. tilastojen ylimalkainen vilkaisu kertoo, että merkittävä osa vakuutusmaksujen kokonaismäärästä voitaisiinkin katsoa sijoitetuksi pääomaksi, jolloin sitä pitäisi kohdella sen mukaisesti. Tarkempia tietoja saataneen mainittu tutkimuksen tulosten raportoinnin yhteydessä.

Yleisesti tiedetään, että sijoitusvakuutuksen tuottoa verotetaan vasta sijoitusajan päätyttyä, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että luovutusvoitto- ja osinkoverotuksen osuus tuottaa koko vakuutusajan. Vakuutuksesta voi tehdä *verotta* nostoja niin kauan kuin pääomaa riittää, tuottoja nostamatta. Tämä on todellinen rakenteellinen verosuunnittelun kukanen, ehkä peräti ruusunen. Varoja voi siirtää rahastosta toiseen ilman veroa. Vakuutuksen sisällä olevien varojen ostoja ja myyntejä ei ilmoiteta veroilmoituksessa.

Suomessa toimivat vakuutusmeklarit ilmoittavat vuosittain ulkomaisiin vakuutusyhtiöihin henkivakuutuksista välittämänsä vakuutusmaksut Finanssivalvonnalle, mutta vakuutusten tuottojen tai pääomien nostot eivät kulje niiden kautta. Tässä näyttäisi siis olevan merkittävä poraanreikä eli käytännöllisesti katsoen kokonaan verovalvonnan ulkopuolelle oletettavasti jäävä rahamäärä.

Entäs sitten jos käy niin kehnosti, että vakuutettu kuolee? Siinäpä onkin paikka arvioida, onko operaatio suunniteltu loppuun saakka? Tässä vastauksia: Ensinnäkin edunsaajina ovat lähiomaiset voivat saada 35 000 euroa kukin perintöverottomasti. Vakuutuksista palautuvaa pääomaa voidaan lahjoittaa lahjaverosta vapaana vakuutuslahjana lähiomaisille yhteensä 8 500 euroon asti kullakin kolmen vuoden jaksolla. Pääomaa puolestaan voidaan lahjoittaa sukulaisuussuhteesta riippumatta verovapaasti 3 999 euroa.

Näyttää siis ilmeiseltä, että tutkimus tulee antamaan otsikon kysymykseen myönteisen vastauksen. Jos näin käy, se paljastaa sen, kuinka a.o. virkamiesten suosiollisella avustuksella eduskuntakin saadaan mukaan kaventamaan – yksimielisesti – veropohjaa jonkin pienen (mutta vaikutusvaltaisen) väestöryhmän hyväksi. Maailma on täynnä potentiaalista valtaa, kysymys on vain siitä, kuka tai mikä kulloinkin sieppaa sen käyttöönsä. Altruismi ei ole tuntematon, mutta harvoin hyödynnetty luonnonvara.

Rakennusalan alvikikkailu

Hallitus hyväksyi joulukuussa 2009 ”V Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelman”, jossa yksiselitteisesti sitoudutaan siihen, että rakennuslainsäädännön käänteeseen (= käännettyyn) arvonlisäverotukseen. Se tarkoittaa sitä, että lainmuutoksen tultua voimaan ostaja (= pääurakoitsija) maksaa arvonlisäveron myyjän sijasta. Hyvä näin. Tässä proses-

sisä on koettu tuoreeltaan paljon sellaista, joka pitää ottaa opittuna tulevissa vastaavissa operaatioissa huomioon.

Taistelun käänteisen arvonlisäveron puolesta voidaan katsoa viherkuvallisesti käynnistyneen viranomaisasialla vuonna 1997 ve rohallituksen asemassa työryhmässä. Sittemmin se on ollut mm. vuonna 2000 käynnistetyn viranomaisyhteistyöprojekti VIRKE:n raporteissa esillä. Hollannissa käynnistetystä käännetyistä arvonlisäverotuksesta rakennusalaalla oli saat u jo rohk aisevia kokemuksia. Vuonna 2006 päätettiin ensin tehdä asiassa ratkaisuja, mutta käytännössä ei sitten kuitenkaan tehty. Miksi tällaisesta pitää muistuttaa, kun asiat näyttäisivät olevan menossa oikealle tolalle? Siksi, että rakennusalaalla historiaa kirjoitetaan toistuvasti ennätysnopeasti uudestaan. Karl Marx ja kommunistien hallitsema Kiina ovat pikkutekijöitä Suomen rakennusalan nykyaikuttajien rinnalla. Joko valitettavan vanha asia keksitään aivan uudestaan tai sitten palokunta käyttää aina väärä sammutusvälineitä. Muuan puoluelehti tahallaan tai tahattomasti tukeutui edelliseen, kun taas jälkimmäisestä ilmiöstä Rakennusteollisuus ry:n uusi toimitusjohtaja Tarmo Pipatti antoi oivan työnäytteen (HS 21.12.2009).

Toimitusjohtaja Pipatti kuvaa lobbauskirjoituksensa alkupuoliskossa ensin monella tavoin oikein talousrikollisuutta. Oksansa saavat ”pimeä työvoima, kuittikauppa, konkurssit, veronkierto ja b ulvaaniyhtiöt”. Rikollisesti saat u hyötykin tulee arvioiduksi, 500 miljoonaa euroa vuodessa, ja rehellisten yrittäjien kurja kohtalo päiviteltyksi. Vaikutelma on sokeeraava. Yhteisön vetäjä ilmoittaa tulevansa syvälle juurtuneen rikollisuuden pesästä, jossa rikollisten perään eivät ehdi valppaat vartijatkaan. Kirjoituksen tässä osassa käydään läpi myös niitä vaatimattomiksi osoittautuneita toimia, joita valtiovalta on saanut aikaan rakennusalan mädännäisen tilan korjaamiseksi. Niitäkin toki on. Aina silloin tällöin joku valtiovarainministeri on heltynyt hitusen rajoittamaan alan kojaritoimijoiden puuhastelua rakennustyömailla.

Aivan kirjoituksen alussa on yksityiskohta, joka antaa ennakoida, ettei kirjoitus taida sittenkään päättyä tuonnustusten jälkeen juuri periaatteessa hyväksytyin käänteisen alvin kannattamiseen. Tj. Pipatti nimittäin ilmoittaa kirjoituksen kolmannessa virkkeessä, että ”talousrikollisuus kääntyi kasvuun rakennusalaalla kaksi vuotta sitten”, siis silloin kun hän siirtyi Rakennusteollisuus ry:n johtoon ja ennen kuin finanssikriisi lamauttavine vaikutuksineen oli puhjennut. Niinpä kirjoituksen loppupuolella tj. Pipatti lyttää koko käänteisen alvin työläään, hankaloittavana ja v eroanniltaan vaatimattomana (v.

2007 130 milj. euroa). Sen sijaan hän ehdottaa 50 milj. euron määrärahaa tarkastajien palkkaamiseksi tehoiskuihin rakennustyömaille. Kieltämättä houkutteleva tarjous, joka ei kuitenkaan tee käänteistä alvia tarpeettomaksi. Kysymys on pohjimmaltaan perustavaa laatua olevan toimintakulttuurin muutoksen tarpeesta. Ei olisi hassumpaa, että koko ala tehtäisiin luvanvaraiseksi. Juuri silloin käänteinen alvikin sujuisi aivan ilman lisäbyrokratiaa.

On erinomainen asia, että Helsingin Sanomat tj. Tarmo Pipatin artikkelin viereisessä pääkirjoituksessaan ei lähtenyt tämän kelkkaan lyttämään käänteistä arvonalisäveroä, vaan toteaa selvästi: ”*Voidaan kuitenkin olettaa, että yhden veron tiukentuva kontrolli johtaa muidenkin maksujen tunnollisempaan hoitamiseen*”. Täsmälleen juuri näin! Journalistisesti muuten mainio veto antaa tilaa kriittiselle kirjoitukselle ja vastata siihen sitten koko kansan puolesta pääkirjoituksella. HS kiinnittää pääkirjoituksessaan huomiota myös jätehuoltoon: ”*Talouselämän kannalta on keskeistä varmistaa yritysten rehelliselle enemmistölle tasaveroinen kilpailuasema. Jätehuollossa laillisesti toimiva yhtiö ei tietenkään pärjää, jos naapuriyritys saa kaataa ongelmalastinsa vapaasti maastoon*”. HS kohteliaasti vaikenee siitä, että esimerkiksi Italiassa talousrikollisuus on tällä asteella. Se on vällannut kolmannen osan markkinoista, jätehuollossa enemmänkin, ja toimii juuri kuvatulla tavalla. Napolin jätevuoret saavat aika ajoin globaalia julkisuutta.

Eikä tässä vielä kaikki. Työministeriö on ministerin poliittisesta väristä riippumatta EU:n kilpailuviranomaisiin vedoten puolustanut vuokratyövoimaa välittäviä yrityksiä ja suorastaan kieltänyt kuntia millään tavoin välittämäästä työvoimaa silloinkin, kun valtionhallintoon kuuluvat työvoimatoimistot ja vuokratyöfirmat eivät oikein onnistu tehtävissään. Tällöin ei edes sillä, että kunta on vaikean työttömyyden aluetta ja että kunta olisi valmis maksamaan päivantasaisia ilmoituksia paikallisissa lehdissä, ole ollut myönteistä vaikutusta kuvattuihin tulkintakäytäntöihin.

Tulos edellä kuvatusta on ollut yksinkertainen. Työt ovat jääneet ehkä tekemättä, mutta varmuudella kunnan toimeentuloturvan menot ovat kohonneet. Nyt ollaan sitten siinä vaiheessa, että finanssikriisin tuottama talouslama paljastaa puolustellun käytännön pimeän puolen. Helsingin Sanomat kertoi 3.1.2010 ”vuokratyövoiman ketjutuksen verojen kiertämiseksi yleistyneen”. Yli 40 prosentilla vuokratyövoimaa välittävistä firmoista on verovelkaa tai maksuhäiriöitä tahi ne ovat jättäneet puutteellisia ilmoituksia veron-

viranomaisille. Firmojen kokonaismäärä on noin 1400 ja vuokratyöntekijöiden määrä noin 100 000.

Juuri kuvatuunlainen ilmiö oli odotettavissa tämänlaatuisessa taloustilanteessa. Samaisessa HS:n kirjoituksessa VIRKE:n projektipäällikkö Janne Marttinen saattoikin todeta: ”Piirteet alkavat olla samanlaisia kuin rakennusalan aliurakointiketjutuksessa, vuokrakäsien ketjuttamisella tavoitellaan aivan samoja etuja kuin rakennusalallakin. On havaittu työvoiman tietoista keskittämistä ennakonpidätysten, sosiaaliturvamaksujen ja eläkemaksujen välttämiseksi. Maksamattomia veroja on vuokratyöfirmojen jäljiltä kyetty kaivamaan päivänvaloon 10 miljoonan euron edestä, josta pimeiden palkkojen osuus 8,8 miljoonaa euroa.”

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus seuraa tarkoin ”V Talousrikollisuuden ja harmaantalouden torjuntaohjelman” toteuttamisen tuloksellisuutta ja ryhtyy uuden tilanteen mahdollisesti vaatimiin tehostamistoimiin lyhyellä valmisteluajalla.

Eipäs kun näin:

Finanssivalvonta jäi jälkijunaan

Rahoitusalan toimijat ovat poliitikkojen tietoisesti tai tahattomasti tukemina tuottaneet ensin itselleen ja käytännössä nyt jo maapallon koko väestölle suunnattomia taloudellisia ja inhimillisiä vahinkoja ja ongelmia, joille ei voitane yhtään mitään. Vakavinta on alan määrätietoinen toiminta sen puolesta, että kaikkien ihmisten luottamus häviäisi alaan ikuisiksi ajoiksi.

Jos kysymys olisi yksittäisestä ihmisyksilöstä, häntä tutkinut lääkäri saattaisi lausunnossaan todeta, että henkilö on hengenvaarallisia puutteita liikkumiseen vaikuttavissa aisteissa, kuten myös koordinaatiokyvyssä. Ajokorttia ei heltäisi millään ja kävely sallittaisiin vain muulta liikenteeltä suljetulla kevyen liikenteen väylällä.

Historiassa voidaan poimia kaksi prosessia, jotka ovat paisuneissaan luoneet massiiviset ongelmat rahoitusmaailmaan. Niistä vanhempi on veroparatiisit, sitä nuorempi yhdysvaltalainen NINJA -käytäntö.

Veroparatiiseilla oli jälkikäteen arvioiden kahtalainen tausta. Toisaalta haluttiin helpottaa historiallisesti arvokkaiden maan- ja linnaomaisuuksien ylläpitoa ja toisaalta haluttiin veroparatiisien nolla-verokannoilla antaa verotukea niille yrityksille, jotka olivat rekisteröityneet veroparatiiseihin. Yhtäläisen kohtelun aikaansaamiseksi niihin hakeutuivat myös talous- ja muut rikolliset, joiden mm. piti peittää pimeitä rahojaan päivänvalossa käytettäväksi. Oma ryhmänsä olivat sellaiset julkisuutta kaihtavat, vaatimattomat ihmiset, jotka hallintarekisterien takana muuntuivat transaktiohetkien ajaksi ulkomaalaisiksi. Veroparatiiseilla oli siis luontevasti merkittävää markkinakysyntää. Oli mahdollista tietenkin sekin, että näitä paratiisimahdollisuuksia hyväksikäyttäneet saattoivat päivänvalossa tapahtuvassa kilpailussa pakottaa rehellisesti toimineet kilpailijansa taloudelliseen ahdinkoon ja jopa konkurssiin, mutta tunnetaan tapauksia, joissa veroparatiisihyötyjä käyttäneet tottuivat tällaisiin kilpailijoiden epäonnistumisiin. Heitä tuki tietoisuus siitä, että valtiovarainministeriön rahoitusmarkkinaosaston virkamiehet ja naiset eivät ajatelleet heistä mitään pahaa. Lisäksi heidän avukseen olivat riittäneet

eräät pohjoismaiset pankitkin, kuten Nordea, joka verkkosivuillaan mainosti näitä palveluja.

Mikä sitten on NINJA? Tällä lyhenteellä tunnetaan Yhdysvalloissa presidentti Jim Carterin valtakaudella käynnistetty ” *asunto kaikille* ” - ohjelma, *American Dream*, amerikkalainen unelma. Asuntolainaa saattoi saada henkilö/ruokakunta, jolla ei ollut tuloja (*no incomes* = NIN) ei työtä (*job* = J) eikä pääomia (*assets* = A). Rahoitusmaailmaan kuuluu, että lainapapereilla voidaan käydä kauppaa. Niitä niputetaan kaupattaviksi eriksi, jolloin helposti häipy tietoisuus niiden taustalla olevien asuntojen todellisesta (vakuus)arvosta. Ja näin kävi. Musta Peikka osui tällä kertaa ensimmäisenä Lehman Brothers investointipankin pankinjohtajien kouraan. Pankki meni nurin, kuten sadat muutkin pankit. Käynnistyi globaali finanssikriisi.

Syylisiä etsittäessä ensimmäisenä tunnistettiin NINJA -hanke ja ilmiö. Olihan käynyt niin, että Yhdysvalloissa oli suoranaisesti lainsäädännöllä kielletty tutkimasta asuntokauppoja ja kauppa-asiakirjoilla käytyjä kaupunkeja. Toinen syyllinen löydettiin pankinjohtajille myönnettävistä bonuksista. Järjestelmä oli toiminnut vailla järjettä: mitä suuremmat lyhyen aikavälin riskit pankinjohtaja oli ottanut (ja sen vuoksi epäonnistunut), sitä suuremmat bonukset hän oli ansainnut. Tästä huolimatta valtiovalta ryhtyi pelastamaan näitäkin pankkeja, jotta koko rahoitusjärjestelmä ei romahtaisi. Paransivatko pankinjohtajat tapojaan, siitä vähän myöhemmin.

Palataan veroparatiiseihin. Niiden tunnistus finanssikriisiin liittyen tehtiin yhtäaikaaisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Osa pyramidihuijari Madoffin jäljellä olleista rahoista löytyi juuri veroparatiisista. Pimeä raha tunnetaan kulkutiensä, mutta epävarmassa maailmassa nuokaan reitit eivät voi aivan varmoja olla. Euroopan unionin piirissä ykköspaljastajaksi ilmoitettiin Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy. Hän lupasi perustaa veroparatiisit kuriin. Avainasemassa olevan instituution, OECD:n, päämajakin oli aivan presidentinlinnan tuntumassa Pariisissa.

Tätä kirjoitettaessa joulukuussa 2009 voidaan todeta, että valtioiden yhteensä tuhansilla elvytysmiljardeilla tuetut infrahankkeet ja vastaavat pankkitukimiljardit ovat pitäneet kansantalouksien rahavirtoja käynnissä ja estäneet rahoitusjärjestelmän romahtamisen tällä erää. Tämä on kuitenkin vain välivaihe. Eräs syy tähän on se, että euroalueen pankit ovat saaneet keskuspankilta yhden prosentin korolla halunsa mukaan lainaa, mutta rahaa ei ole käytetty reaalityöelämän investointeihin vaan spekulatiivisiin sijoituksiin. Suu-

rien voittojen kerääminen on ollut jälleen mahdollista ja rahoitusjärjestelmä on palautunut kriisinsä syntytilaan.

Tähän mennessä järjestelmä on siis osoittautunut kykenemättömäksi tunnistamaan ”miinakenttiä”. Tätä voidaan tutkia myös näin: seurataan rahoitusmaailman akuutteja ilmiöitä ja käydään läpi niitä keinoja, joita G 20-maiden johtavat poliitikot ja mm. Euroopan unioni ja USA ovat ehdottaneet finanssivalvonnan tehostamiseksi. Edellinen kertoo pankkien rahoitusjohtajien kyyttömyydestä ja voida rahoitettavien katoiteiden miellekkyttä, jälkimmäinen puolestaan syventää näkemystä finanssikriisin m oniharaisista syistä ja kriisin puhkeamisen aikoihin finanssivalvonnan olemattomuudesta. Harmaan- ja mustantalouden kyllästävässä maailmassa tällainenkin voi olla vaikutusvaltaisten piirien suoranainen tahtotila. Lyhyt keskustelu valtiovarainministeriön rahoitusmarkkinaosaston virkahenkilöiden kanssa antaa tästä vakuuttavan näytön. En ihmettele lainkaan, että rehellisten yrittäjien maailmassa tunnetaan laajalti turvattomuutta.

Nyt otan esimerkiksi havaituista ”miinakentistä”. Ensimmäinen ilmiö voitaisiin varustaa otsikolla: ”Ei voi olla totta!” Kun Yhdysvaltain hallitus oli myöntänyt miljardien eurojen tuen valitsemilleen pankeille, näiden johtoelimet jakoivat tukirahoista päältä jättäbonuksia johtaville toimihenkilöilleen. Epäonnistuminen siis palkittiin. Röyhkeyden ilmitulo johti uhkaukseen vastatoimista. Tästä johtuen tai siitä välittämättä eräät tuetuista suurpankeista ovat ilmoittaneet maksavansa saamansa tuen korkoineen takaisin. Tämä johti presidentin huomautukseen siitä, että erityinen tarkoitus oli luotottaa pk-sektoria, mutta juuri tämän tehtävän pankit ovat jättäneet hoitamatta.

Toisen esimerkin olen nimennyt *Dubain syndromaksi*. Arabi- ja monet eurooppalaiset pankit ovat kymmenillä miljardeilla euroilla luotottaneet öljyistä köyhään Dubaihin turhuuden huipentumaa, johon kuuluu mm. palmun muotoinen keinosaa, marketin sisään rakennettu laskettelurinne ja luistinrata, ja maailman korkein (818 m) rakennus. Toinen arabiemiraatti, Abu Dhabi, pelasti öljyrahoillaan Dubai Worldin, mutta brittipankkien RBS ja HSBC ei kannata vielä huokaista helpotuksesta. Rajansa sillä, millainen turhuus menee kaupaksi. Turhuuden huipentuma siunattiin käyttöön otetuksi 4.1.2010 ja tietenkin toiveella, että sankat joukot kävisivät viritettyyn pöydään.

Eikö esimerkiksi olisi voituttava Islannin nousua ja tuhoa? Miksipä ei, mutta henkilökohtaisesti rinnastan Islannin parin – kolmenkymmenen tyy-

likkäästi pukeutuvan nuoren miehen puuhailut pankkimaailmassa samanlaisiksi kasinopeliksi, jota harjoitettiin Suomessa 1980-luvun jälkipuoliskolla. Tämä suomalainen ilmiökin johti pankkikriisiin ja syvään taloudelliseen lamaan seuraavan vuosikymmenen alussa. Tällä kertaa mm. Baltian maat ja Kreikka ovat vastaavassa tilanteessa, tosin viimeksi mainittujen lähihistoriat ovat hivenen monisyisempiä.

Kolmas esimerkki tulee Euroopan unionin alueelta, mutta kertomus pitää käynnistää Italiasta. Italia on tunnettu harmaasta ja mustasta taloudestaan, noin kolmannes taloudesta on hämäreperäisten toimijoiden käsissä. Maan hallitus päätti 1990-luvulla yrittää saada maasta veroparatiiseihin paenneita pääomia takaisin ikään kuin pesemällä ensin kahden, sitten neljän prosentin sakkomaksuilla maahan palava laitolliseksi. Operaatio onnistui, kymmeniä miljardeja euroja palasi maahan laillisiksi pestyinä.

Sitten Saksa ryhtyi käyttämään Italian mallia vastaavalla tavotteella, mutta onnistui siinä vain osittain. Saalis jäi pieneksi, satoihin miljooniin euroihin ja miksi? Hännätty harmaa ja musta raha pakenivat tällä kertaa Itävaltaan, sillä tämä tarjosi tiukkaan pankkisalaisuuteen vedoten varman tyssijan pimeille rahoille. Itävalta voitti tuon erän, mutta näyttää häviävän rahanpesun uuden erän. Itävaltalaiset pankit ryhtyivät nimittäin holtittomasti luottotamaan haltuunsa samillaan rahoilla itäisten ja eteläisten naapuridensa finanssimarkkinoita. Kävi kuin suomalaisille pankkiasiakkaille 1990-luvun alussa, kun ne sortuivat ottamaan vastaan ulkomaalaispankkien tyrkyttämiä valuuttalainoja. Media on välittänyt tietoja, että Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuuluneiden valtioiden luotonotto ehti kohota 1500 miljardiin dollariin. Velkaa on otettu dollareiden lisäksi euroissa, jeneissä ja Sveitsin frangeissa.

Julkisuudessa viitataan usein ruotsalaispankkien Baltian maihin myöntämiin lainoihin. Tästä koituva riski Ruotsille on arvioitu neljäsosaksi maan bruttokansantuotteesta. Edellä kuvatut itäiset ja eteläiset riskit Itävalle ovat peräti 85 prosenttia maan omasta bruttokansantuotteesta. Itävalta oli joutunut vuoden 2009 loppuun mennessä tukemaan pankkisektoriaan 5,3 prosentilla bruttokansantuotteestaan. Itävaltalaispankkien luottotappiot nousivat 65 prosentilla vuodesta 2008 vuoteen 2009. Hypo Group Alpe Adriaan pankki kansallistettiin samaan aikaan, ja Österreichische Volksbank on asetettu tarkkailulistalle. Arvonalennus- ja luottotappiokausi on ilmeisesti eurooppalaisessa pankkimaailmassa vielä edessäpäin. Euroopan keskuspankil-

lekin saattaa setelirahoitus tulla vielä mieleen, sikäli kuin pankeista ylipäättään mieltä löytyykään.

Kuinka sitten kävi ”OECD:n veroparatiisit k uriin” operaatioissa, jonka presidentti Nicolas Sarkozy julisti välittömästi uudelleen käynnistetyksi, kun finanssikriisi iski päälle. Ei siinä kovin kaksisesti ole käynyt, itse asiassa todella huonosti. Jotkut tahot suunnittelivat OECD:hen uskomattoman operaation, jossa veroparatiisi pääsee huonon pankkikäytännön maiden harmaalta listalta pois, kun tekee 12 tietojenvaihtosopimusta muiden OECD-maiden kanssa. Operaatio rakennettiin niin, että todelliset veroparatiisit tekevät kosopimuksen pohjoismaitten kanssa, jossa tähän kategoriaan luetaan mm. Färösaaret. Niinpä Suomen eduskunnan hyväksyttäväksi tuotiin syksyn 2009 aikana toistakymmentä tällaista sopimusta. Pohjoismaat on helppo nakki, koska veroparatiisitalletuksien kokonaismäärästä on täältä t ehty suhteellisen pieni osuus. Pohjoismaat eivät ole siten uhka veroparatiisien olemassaololle, eikä normaalille ketkuilutoiminnalle. Kiusallista tässä älyllisesti epärehellisessä pelissä on, että veroinen tietojenvaihdossa edellytetään käytännön tasolla rikosepäilyä. Tämä juontunee Sveitsin sopimuksesta, jossa pankkitietojen osalta edellytyksenä on veropetostapaus. Siis siltäkään operointilohkolta ei ole mitään konkreettista odotettavissa.

Entä mitä nyt aiotaan finanssivalvonnalle tehdä, sehän siis paljastaisi, mitä kaikkia heikkoja kohtia tuohon valvontaan on kansainvälisesti ja kansallisesti sisällytetty. Mitään todella efektiivistä valvontaahan ei ole ollut. Riskikeskittymiä sen sijaan on rakennettu yksi toisensa jälkeen. 1990-luvun alkupuolella yritettiin tuoda ja/tai luoda Suomeenkin pankki- ja vakuutustoiminnan yhdistelmiä, finanssitavarataloja. Ei ottanut silloin tulta. Oltiin yksimielisiä siitä, että näin muodostuisi hallitsemattomissa olevia riskikeskittymiä, joiden romahtamisen seurausvaikutukset saattaisivat olla todella kohtalokkaita koko yhteiskunnalle. Sittenmin globaalit ja kansalliset riskit ovat entistään kasvaneet ja niitä ovat nyt lisäämässä juuri finanssitavaratalot.

Kaikkein fundamentaalisin seuraus finanssikriisistä on ollut, että eräs idealistiporukka on hiljentynyt täydellisesti. Tarkoitan heitä, joiden ajattelun mukaan ”kansallisvaltio-instituutio” on aikansa elänyt, ja on ajautunut hylätäväksi. Jostain käsitteettömästä syystä juuri kansallisvaltiot haalittivat finanssimaailman pelastajiksi, kun sen johtajat olivat ajaneet omat työpaikkansa epätoivon tilaan ja kaaokseen – eikä kysymys ole pikurahoista. Euroopan unionin alueella on pankkitukeen käytetty 1500 miljardia euroa ja

valtioiden antamat sitoumukset merkitsivät realisoituessaan niille 3200 miljardin euron kustannusta. Jälkimmäinen vastaa yli neljäsosaa EU-maiden yhteenlasketusta BKT:sta. Kriisitilanteessa keskeisenä on elvytykseen käytettiin täällä yhteensä kaksi prosenttia BKT:sta. Tämä oli ilmeisesti välttämättömyys, jottei talous olisi toteutunut vielä enemmän pysähtynyt USA:n 1930-luvun alun mallin mukaan. Kansallisvaltio oli nykytilanteessa uskottavin pelastusyksikkö, jonka suurin vahvuus on veltoisuus. Jonkunhan pitää pystyä keräämään yhteiskuntien keskiluokalta rahat velkojen ja laukeavien sitoumusten maksamiseen – ainakin korkojen osalta.

Edellä kerrotut esimerkit, vastareaktiot, sitoumukset ja varautumiset osoittavat, ettei maailmassa ole ollut järjestelmää, jota oikeutetusti voitaisiin kutsua finanssivalvonnaksi. Tulevaisuus ei näytä yhtään ruusuisemmalta, tosin pankkien välisen rahaliikenteen riskipreemiot ovat laskeneet ”normaalille tasolle” Lehman Brothers konkurssia välittömästi edeltäneestä, sen aikaisesta ja sen jälkeisestä ajasta; riskillisillä ja rustetuilla sijoitustodistuksilla käytävä pankkien keskinäinen kauppa on hyvä kulloisenkin keskinäisen luottamuksen mittari. Niin EKP:n kuin Fedinkin taseet ovat vahvistuneet ja ohjauskorot laskeneet. Nämä ovat varmaankin hyviä uutisia. Korot eivät voine nykyisestä (joulukuu 2009) enää laskea, joten ainoa suunta on ylöspäin, joko pikkuhiljaa tai todella paljon ja nopeasti.

Tähän nämä lohdulliset tämän tekstin kirjoitushetken uutiset suurin piirtein sitten loppuivatkin. Tulevaisuus näyttää haasteelliselta”, nykyistä, joka paikan termiä käyttäkseni. Yhdysvaltain, Japanin, Britannian, Saksan, Ranskan ja Italian julkisten sektorien bruttovelkojen suhteellisen osuuden BKT:sta odotetaan jatkossa kohoavan reippaasti. Näin käy, kun taloudellinen toimeliaisuus laskee ja velan määrä pysyy ennallaan, kantaluku kun vaikuttaa lopputulokseen. Mitäs sitten siitä sanotaan, että asiantuntijat odottavat suurten pörssien osakeindeksien nousua? Kasinopeliä pitää harjoittaa vaikka tulva on vienyt veroparatiisisaarelle johtavan sillan. Suuri totuus löytyy nimittäin siitä, että järjestämättömien saamisten ja luottotappioiden määrän odotetaan kohoavan.

Finanssivalvonnan stressitestien mukaan pankkien vakavaraisuusasteen odotetaan selvästi laskevan, kun taas henkilö- ja vahinkovakuutusyhtiöiden toimintapääomasuhteiden (= toimintapääoma / vähimmäismäärä) parantuvan. Työeläkevakuutusyhtiöiden vakavaraisuus näyttäisi lineaarisesti heikkenevän. Trendi olisi samanlainen myös finanssiryhmittymillä. Pankkien

vakavaraisuudella on minimiraja (8,0 %), henki- ja vahinkovakuutusyhtiöillä ja finanssiryhmittymillä niin ikään omansa (1,0). Näitä rajoja ei odoteta koluteltavan ainakaan ennen vuotta 2012. Työeläkelaitosten toimintapääoman vähimmäismäärä on säädetty riippumattomaksi vakavaraisuusrajasta (tilanne vuonna 2009; se on 2 % vastuuvälästä).

Vaikka Suomessa pankkien vakavaraisuuden suhteen ei vielä olekaan suoranaista huolta laskevasta trendistä huolimatta, globaalisti on luonnollinen tarve koetun perusteella korottaa rahoituslaitosten pääomavaatimustasoa. EU:ssa tämä merkitsee yksityiskohtaista sääntelyä sen suhteen, mitä pidetään vakavaraisuuden kannalta pääomana, mitä ei. Luottoluokitusääntelyä joudutaan samalla tarkistamaan ja samalla vaatimustasoa tiukentamaan. Rahoitusmarkkinoihin kuuluvat myös erilaiset rahastot, joista houkuttelevimpia ovat ne, joihin voi anonymina sijoittaa hallussaan olevia omia ja toisten rahoja. Nyt opitun mukaan sijoitusrahastojen tarkka sääntely on välttämätöntä ja niiden rahavirtojen pitää olla tarkistettavissa. Tästä seuraa, että myös tilinpitosäännöstöä joudutaan avaamaan avoimuuden suuntaan. Avoimuus lisää jossin talletussuojaa, mutta kuluttajansuojelun nimissä tarvitaan mm. EU:n tasoisuutta lainsäädäntöä.

Edellisessä kappaleessa kuvattuja vaatimuksia luonnollisesti tukee se, että estetään sellaiset peruskäytännöt, jotka voivat kannustaa liialliseen riskinottoon. Pankinjohtajien ahneutta pitää suitsia, vaikka juuri tuon ammattikunnan eettisyyteen pitäisi voida luottaa täydellisesti ilman mitään erityisjärjestelyjä. Jopa Fedin entinen pääjohtaja Alan Greenspan joutui toteamaan finanssikriisin lauetua pettymyksensä tässä suhteessa.

Finanssivalvontaa halutaan tehostaa. Kolmentoista kuukauden miettimisen jälkeen EU:n valtiovarainministerit pääsivät yhteisymmärrykseen mistäpä muusta kuin uusien virastojen perustamisesta Lontooseen, Pariisiin ja Frankfurtiin. Lontoossa tarkkaillaan pankeja, siellä niitä onkin, Lontoon City on veroparatiisi. Pariisissa syynätään vakuutuslaitoksia ja Frankfurtista käsin yritetään valvoa arvopaperikauppaa. Toivoo on, että EU:n omilla asetuksilla on valvontavoimaa kannalsiin finanssivalvontaorganisaatioihin nähdän. Olennaista on tunnistaa ajoissa riskit ja riskikeskittymien syntymiset. Systemiriskineuvostoja todella tarvitaan kaikilla mantereilla. Europarlamentaarikot ehtivät tuoreeltaan tuomita aikaansaadun finanssivalvontapaketin tarpeeseen nähden ainakin liian vaatimattomaksi. Tarvittaisiin enemmän näennäistä ennakkovaroitussjärjestelmää ja valvontaelintä ylijärjelijöiden toimivia pankkitoi-

mintoja silmällä pitäen. Tässä on syytä muistaa islamilaisien pankkien toimintamalli. Pankkijärjestelmän pisteessä A tehdään talletus, jolle annetaan tunnustuskoodi. Sillä talletus on nostettavissa heti pisteessä B ja transaktiomerkinnot hävitetään välittömästi kummassakin päässä. Rahanpesukin toimii näin näppärästi, eikä todistusaineistoa jää.

Maallikonkin on turhan helppo tunnistaa rahoitusmaailmakäytäntöihin nykyisin sisältyvät miinakentät ja rakenteelliset riskikeskittymät, ja se ylimielisyys jolla suurten (tuetujen) pankkien johtoelimet suhtautuvat poliittisiin järjestelmiin ja niiden valvontaan. Kuriositeettina on todettava, että kotimainen finanssivalvonta on, viiteryhmänsä viimeisessä erässä, vaatimassa Suomenkin pankkien bonusjärjestelmiin (vaatimattomia) pelisääntöjä. Niitä on kaikilta tahoilta vaadittu mm. johdannaismarkkinoihin.

Globaalisti tilanne ei lie ne vielä edes kohtuullinen. Finanssikriisi ei ole ohi, rahoitusjärjestelmä on edelleen rakenteellisesti epävakassa tilassa. Ylätasen valvontaa ei taida olla olemassakaan. EKP:n vaikutuspiirissä toimiva uusi järjestelmäriskikomiteakin antaa, jos antaa, vain suosituksia.

Tässä täytyy palauttaa mieleen John Maynard Keynesin ajatuksia. Hänhän osasi johtaa – toisin kuin nykyiset taloustieteilijät – luonnonvarojen riittävyden huomioon kaavailuissaan. Nykyekonomistit pohtivat velkadeflaation mahdollisuutta johtuen siitä, että lainat pysyvät laskusuhdanteessa nimellisesti ennallaan mutta vakuusarvot romahtavat. Kaiken perustan muodostavat luonnonvaravarannot ovat pelissä mukana kahdella tavalla: ne ovat ryöstettyä lainatuilta sukupolvilta, ja niiden kuluttamisen kautta vakuusarvot ovat todella romahtava, kun mitään kestäväää järjestelmää ei ole saatu aikaan. Olisikohan siis peräti kysymys kaikkien aikojen velkadeflaatiosta?!

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus arvioi välittömästi toimikautensa alettua rahoitusmarkkinoiden sääntelyn ja valvonnan akuutin tilanteen ja ryhtyy arvioinnin osoittamien uudistustarpeiden läpivientiin kansallisella tasolla ja kansainvälisillä foorumeilla. Hallitus pitää erityisen tärkeänä luottamuksen palauttamista kaikilla rahoitusmarkkinoiden osaluilla. Finanssi- ja talouskriisistä ulospääsemisessä pidetään huoli siitä, ettei tukitoimista luovuttaessa luoda mahdollisuuksia harmaalle ja mustalle taloudelle sekä veroparatiisikäytännöille.

Kestävyysvaje on tosiasia

Vuoden 2008 finanssikriisi palautti Suomenkin talouspoliittiseen keskusteluun julkisen talouden kestävyysvajeen. Se kertoo, kuinka monella prosentilla suhteessa bruttokansantuotteeseen julkisia menoja pitäisi vähentää tai verotusta korottaa, jotta pitkällä aikavälillä julkisen velan ja bruttokansantuotteen välinen suhde vakiintuu tietylle päätetylle tasolle. Usein kestävyysvajetta laskettaessa käytetään tavoitteena EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettua sääntöä, jonka mukaan velka ei saa ylittää 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Pyrkimys on siis päästä julkisen velan hoidossa hallitulle tasolle.

Kestävyttä Suomen julkisessa taloudessa ehti jo olla 1990-luvun lamasta toipumisen jälkeen, mutta se kuivui hetkessä. Vuodet 2008 ja 2009 paljastivat oikeastaan aivan liian monta myyttiä Suomen talouden ja poliittisen kulttuurin sisällöstä ja tilasta. Näistä ehkä kaikkein merkityksellisin on havainto siitä, kuinka valtavan riippuvaiseksi tuotantoelämämme oli tehty viennistä ja samalla yritysten ulkomaalaisomistuksesta, ja kuinka äärimmilleen ”kädessäsuuhun-kulutuskulttuuri” oli viety. Sveitsin tuotannollisen toiminnan monipuolisuus rakennemallina ei ole koskaan Suomen talouselämän johtohenkilöitä kiinnostanut. Joku vuorineuvos oli joskus todennut, ettei hevosta pienempiä kannata valmistaa. Jos eläisi, niin nyt saattaisi tulla toisiin aatoksiin. Mitään kriittisesti arvioitavaa ei ole ollut siinäkään, että oli vain muutama telakka, muutama Suomen lipun alla purjehtiva suomalaisomistuksessa oleva varustamo, kolme suurehkoa metsäteollisuusfirmaa, muutaman esimerkiksi mainitakseni.

Vanhat velat olivat jääneet pääosin maksamatta ja talouspuskurit jääneet kartuttamatta. Yksi syy on harjoitettu verotuspolitiikka, mutta on toinenkin, rakenteellinen ongelma-alue. Kuten olemme jo havainneet, eduskunnan päättämä tulopohja vuotaa kuin seula. Pitkään jatkuneen noususuhdanteen aikana sitä ei haluttu tunnustaa, vaikka eduskunnassa toistuvasti kiinnitettiin huomiota kurjaan tilanteeseen ja yrityskulttuuria rappeuttavaan veronkier-

toilmiöön. Velanottotarve olisi tätä kirjoitettaessa kolmanneksen pienempi, jos kaikki verovelvolliset hoitaisivat maksuvelvoitteensa lakien mukaan.

Jos tulot eivät riitä kattamaan menoja, niitä tavallisesti koetetaan hankkia lisää. Lähinnä verotuloilla toivutavassa julkisessa taloudessa puuttuvat tulot kerätään perusmallin mukaan lisäämällä verotusta uskoen, että verot myös maksetaan. Koetunlaisessa finanssikriisitilanteessa tämä ei kuitenkaan ole käyttökelpoinen toimenpide. S hokkivastetta ei saanut päästää realisoitumaan. Kun vientikysyntä romahti, taloudellista toimeliaisuutta tuli pitää muilla keinoilla yllä. John Maynard Keynes kelpasi nyt oppi-isäksi, kaikkialla maapallolla käynnistettiin julkisen talouden elvytystoimet.

Suomi tukeutui – muista EU-maista poiketen – yleisesti epätarkkana pidettyyn veroelvytykseen, etsien näin tukea valtiovarainministerin oman puolueen pyrkimyksille. Muut valtiovarainministerit ja komissio tässä Suomea tukivat. Verovelvytyksen vaikutukset tuntuvat, jos tuntuvat, taloudessamme. Varsinaiset julkisiin investointeihin kohdistetut elvytykset tulevat taloudessa esiin vasta viiveellä vuosina 2010 ja 2011, juuri noille vuosille odotetaan myös voimakasta työttömyyden kasvua. Silloin kun elvytykseen sisältyy talonrakennusta, pelättävissä on, että työkanavoituu Suomen sijasta Viroon ja muihin vierastyövoiman kotimaihin. Suomalaisen rakennustyömiehen tuntipalkka on kolmanneksen korkeampi kuin virolaisen johtuen lähinnä siitä, ettei jälkimmäisen palkkaukseen sisälly sivukuluja.

Välittömän julkisen lohkon tuloihin vaikuttava tekijä oli yhteisöveron tuoton romahtaminen. Esimerkiksi Oulun yhteisöverotuloista häipyi hetkessä kaksi kolmasosaa – tässä näkyy Nokian vaikutus, vaikka paikkakunnalla ei enää kännyköitä kootakaan. Koko maan verotulokertymän odotetaan edelleen heikkenevän ja julkisen talouden alijäämän syvenevän.

Samanaikaisesti suurten yritysten markkinaehtoinen varainhankinta vaikeutuu. Pk-yrityksillä pankkirahoituksen ehdot kalliutuvat ja rahoituksen saannissa saattaa esiintyä muutoinkin vaikeuksia. Aiemmin jo totesin, että pankkien kannattavuus heikkenee ja heikentyminen voi arvonlennusten ja luottotappioiden vuoksi kiihtyä. Vähän pidemmällä aikavälillä pankkienkin varainhankintaan saattaa ilmetä vaikeuksia.

Suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin on pesiytynyt kalliiksi käyviä ideologisia-idealistisia piirteitä. Vuoden 2008 marras-joulukuussa, kun finanssikriisi oli läntisissä teollisuusmaissa karua todellisuutta, Suomen eduskunnassa parlamentin ministeriä todisti suurin piirtein, ettei se koske meitä, ja että pitää kantaa

huolta työvoiman riittävyydestä. Samoista syistä perustelut jous tavat, mutta politiikka ei muutu vaikka aika muuttuu.

Joka tapauksessa Euroopan unionin jäsenmaista Suomen talouden tila oli finanssikriisin puhkeamisen hetkellä parempi kuin monien muiden, näin mm. julkisen ja valtion talouden velkojen määrä suhteutettuna BKT:hen. Täällä elettiin joka suhteessa ns. emu -kriteerien sallimissa rajoissa. Tilanne lähti tästä nopeasti huonontumaan. Menotaloudessa väestön ikääntymisen mukanaan tuomat lisäykset tulevat tietenkin aikanaan vaikeuttamaan talouden tasapainottamista. Erityisen ongelmalliseksi muodostuu kuntien asema, sillä ne ovat tunnetusti vastuussa peruspalvelujen järjestämisestä.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on Valtion talouden tarkastusviraston kanssa selvittänyt julkisen talouden kestävyttä sekä toimeliaisuuden tuottavuutta ja tehokkuutta. Ne ovat vahvasti toisiinsa kytkeytyneinä taloustilanteessa, jossa on näkyvissä parhaimmillaan hidasta toipumista finanssikriisistä ja reaalityalouden taantumasta samalla kun kansainvälisessä taloudessa on yhä paljon epävarmuuksia. Julkisen talouden kestävyysvajeeksi arvioitiin marraskuussa 2009 yli 6 prosenttia.

Eduskunta kiinnitti huomiota siihen, että kestävyysvajeen hoitamisessa ratkaisevassa asemassa on työllisyys. Tulevaisuutta silmällä pitäen on hyödyllistä tietää, kuinka nopeasti työllisten määrä laski lokakuusta 2008 lokakuuhun 2009, ero on 119 000. Prosentissa ero oli 3,5. Vastaavasti työttömyysaste oli 2,4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuotta aiemmin. TEM:in mukaan työ- ja elinkeinotoimistoissa oli lokakuun 2009 lopussa 269 800 työtöntä työnhakijaa, heistä 15 – 24-vuotiaita oli 53 000 (työttömyysaste lähes 20 %).

Yleisesti ottaen työttömyys kasvaa selvästi vuonna 2010 ja työpaikkoja menetetään lähes sama määrä kuin edellisellä vuonna. Rekisteröityjen työttömien työnhakijoiden määrä nousee 330 000 henkeen vuonna 2010.

Tarkastusviraston vuosikertomuksen mukaan kestävyysvajeen hoitamisessa tärkeintä on työurien pidentäminen. Siinä suurin potentiaali on alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä, jonka työllisyysaste on huomattavasti alhaisempi vanhempiin ikäluokkiin verrattuna.

Eduskunta toteasi kannanotossaan, että maan kannalta on merkittävää, edellyttääkö taantumasta toipuminen keuhkien rajaukkin siirtymää talouteen, jossa suurin arvomuodostus saadaan aikaan palveluissa ja palveluinnovaatioissa. Tämä merkitsisi yrityssektorin tuotantorakenteiden uudistamisen vält-

tämättömyyttä ja sitä, että investointitavaroiden vientiin ja viennin nopeaan kasvuun perustuva ta louskasvu ei o le e nää Su omelle sam assa l aajuudessa mahdollista kuin edellisestä lamasta toivuttaessa. Tarkastusviraston mielestä ympäristönäkökohtien ja ympäristöteknologian merkitys muodostuu tulevan talouskasvun kannalta merkittäväksi. Tarkastusvaliokunta puolestaan totesi, että myös perusteellisuuden kilpailukyvyn säilymisestä on huolehdittava.

Yhteenvetona tarkastusvaliokunta ” korostaa kansantalouden tuottavuuden ja kestävyysvajeen hoidon kannalta nuorten työllistämismahdollisuuksien nopeaa ja voimakasta lisäämistä sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Tämä edesauttaa talouden kasvun alkaessa nuorten työllistymistä ja luo edellytyksiä työllisyysasteen pysyvämmälle nostamiselle. Valiokunnan mielestä tämä pidentää tyouria tehokkaasti ja pitkävaikutteisesti. Edellisen laman kaltaiset ja nykyiseenkin kestävyysvajeeseen pitkällä aikavälillä vaikuttaneet kansantalouden menetykset, massatyöttömyys ja laaja sekä pitkäaikainen rakenteellinen työttömyys sekä osan työvoimasta pysyvä syrjäytyminen työmarkkinoiden ulkopuolelle tulee ehdottomasti välttää”.

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus käynnistää välittömästi toimikautensa alussa nollabudjetointiteknikalla kunkin hallinnonalan toimintatavoitteen ja niille riittävän rahoituksen selvittämisen siten, että tämä työ vaikuttaa keskeisesti vuoden 2012 talousarvioesityksen laadintaan. Samalla käydään läpi verotuet ja veronkiertomekanismit ja käynnistetään kestävyysvajeen poistamiseen tähtäävän verotuksen läpivienti eduskunnassa.

Eipäs kun näin:

Sata-komiteatyö ei ollut sadokasta

Sosiaali- ja terveyspolitiikka on poliittisen taiteen vaikeimpia toimintalohkoja. Jokaisella vaalikaudella pitää olla jokin suuri muutos vireillä. Vaalikaudella 2003 – 2007 sellainen oli ”hankkeet”, toista sataa hyvin erilaista hanketta, joiden parissa työskentelemään kerättiin terveydenhuoltoalan osavimmat ammattilaiset. Työpaikkojen valmiustasoa siis tietoisesti heikennettiin vaalikauden ajaksi. Ehkä jotkin käytännöt ovat sittemmin paremmiksi muokkautuneetkin, mutta laiskuutakin oli suuri. Suuri tavoite oli leikkausjonojen purku. Jonot lyhenivätkin, ei talkoilla vaan pääosin erillisrahoituksella. Uudella vaalikaudella jonot ovat jälleen palanneet; osittain samat henkilöt ovat nyt muodostamassa uusia jonoja, mutta päästäkseen nyt eri alojen erikoislääkärin käsittelyyn. Muuan jono kuitenkin lyheni nopeasti, nimittäin se, johon listautuvat he, jotka ottivat kaiken irti viinaverosta. – On sinänsä mielenkiintoista, että lehdistö on vihdoinkin herännyt tähän sosiaali- ja terveysalan hankkeeseen (esim. HS 31.12.09). Avaamalla kalliita, päättyneitä ”hankkeita”, juuri niitä joihin ministerit ovat kyselytunneilla viitanneet, saisi varmasti todella mielenkiintoisia artikkeleita, joita myös opiski ja viihteeksi luettaisiin. Yhden jutun voisi tehdä ideologisista palvelusetelistä ajatuksella ”Kuis pyyhkii?”.

Ministeri Liisa Hyssälä vaihtoi seuraavassa hallituksessa tuolia. Nyt ministeri ei vedonnut eduskunnan kyse lytunnilla ”menossa olevien hankkeisiin, jotka tuovat entistä parempia käytäntöjä”, vaan kaikkien aikojen remontti-hankeeseen, Sata-komitean työhön. Saatiin oitis toinenkin työnäyte: tarkistettiin lähes kaikkien sosiaalisten etuuksien euromääriä ja/tai niiden määrätymisperusteita. Näistä muutoksista tehtiin sujuvalta kuulostava ritirampsu, jonka erityisesti Hyssälä itse ja valtiovarainministeri Jyrki Katainen opettelivat vauhdilla ja änkymättä toistamaan sopivissa ja vähemmän sopivissa yhteyksissä. Tämä on osa poliittista osaamista, jossa ministerit peittosivat tuon tuostakin opposition vastavedot. Itse asiassa oppositiolta puuttui puutteiden ja heikkouksien harjoiteltu lista. Jos sellainen oli, sitä ei muistettu tai hoksattu tuoda julki.

Ei olisi reilua, jos jättää kommentoimatta Vanhasen toisen hallituksen peruspäalveluministerin Paula Risikon työtä. Hän on 2000-luvun osaja sosiaalilohkon, erikoisesti terveydenhuollon asioissa, näin tietysti jo siviiliammattinsa pohjaltaakin. Hänen koetinkivensä oli sikainfluenssapandemiaan liittyvien rokotusprosessien ja kansanvalistuksen hoitaminen. Arvolause nimia cum laude approbatur on paikallaan. Tietysti Hyssälän jälkeen uudella peruspäalveluministerillä piti olla oma mantransa, jota tarjota joka rakoon. Sellaiseksi junailtiin KASTE-ohjelma vuosiksi 2008 – 2011. Hankkeen tarkoituksiksi ilmoitettiin sosiaalija terveydenhuollon työpaikkojen vetovoimaisuuden parantaminen sekä tarve turvata henkilöstön riittävyys ja saatavuus. Siihen sisältyvällä *Toimiva terveyskeskus* -toimenpideohjelmalla ilmoitettiin pyrittävän ”kehittämään perusterveydenhuollon käytäntöjä, rakenteita, hallintoa ja johtamista, koulutusta ja tutkimusta”, siis lyhyesti ilmaistuna kaikkea terveyskeskustoimintaan sisältyvää.

Hallitusohjelman mukaisesti Sata-komitean tehtävänä oli laatia sosiaaliturvan kokonaisuudistus. Aikaansaannoksen piti parantaa kannustavuutta, vähentää köyhyyttä ja turvata riittävä perusturvan taso kaikissa elämäntilanteissa. Komiteassa oli edustajia mm. hallituspuolueista, alaa hoitavista ministeriöistä, Kansaneläkelaitoksesta, työmarkkinajärjestöistä, alan keskusjärjestöistä, jopa Veronmaksajain Keskusliitosta, millä tietysti vahvistettiin kokoomuksen asemaa komiteassa. Tämä on syytä todeta sen vuoksi, että komiteasta tulleet ehdotukset olisi voinut tilata kokoomuksen toimistosta.

Ennen kuin meidän Sata-komitean ehdotuksiin, totean pari näkökohtaa. Poliittisesta historiasta on syytä kaivaa muuan vaatimaton yritys siirtyä sosiaaliturvassa yhden luokun käytäntöön. Vuoden 1987 vaaleissa eduskuntaan valitut ryhmät sopivat epämuodollisesta työryhmästä, jonka tuli pyrkiä tähän arvokkaaseen päämäärään. Työryhmässä olivat siis edustettuina kaikki silloiset eduskuntaryhmät, edustin siinä omaa ryhmääni. Työtä johtivat de marien Jouko Skinnari sosiaalija terveysvaliokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa ja sihteerinä oli Sata-komiteankin sihteerinä toiminut Matti Toiviainen STM:stä. Asiantuntemuksen huipputason varmisti edustaja Marjatta Stenius-Kaukonen, joka päihitti yksityiskohtien hallitsemisessa niin ikään tietorikkaan Matti Toivaisenkin. Työryhmä saikin aikaan hyvältä vaikuttaneen ehdotuksen, sen hyväksyi jopa kokoomusta edustanut edustaja Antti Kaarina Louvo. Ratkaisevalla hetkellä kuitenkin sosialidemokraatit vetivät ehdotukselta tukensa ja hanke kuivui siihen. Osansa kuivumisessa oli pian

koittaneella lamakaudella kin, mutta ehdotus oli alun perin tarkoitettu sitä ennen läpivietäväksi.

Miksi ”yhdessä luukun periaatetta” yritettiin vääntää kasaan kasinopelikauden oloissa? Juuri siksi, että silloin työttömyys oli alhaisimmillaan, samaten sosiaaliturvan tarve. Rahaakin näytti riittävän jopa kasinopeleihin. Lainaa sai pankista ilman vakuutta. Siihen jopa kannustettiin TV-mainoksien avulla. Ajateltiin, että noissa oloissa ihmismieli olisi altis sosiaalipoliittisiin perustavaa laatua oleviin uudistuksiin, jotka eivät vaikuttaneet tuhoittoman kalleilta.

Edellä kerrottu on hyvä muistaa arvioitaessa Sata-komitean ehdotuksia. Komitea asetettiin hyvän sään aikana noususuhdanteessa. Se julkaisi aikaansaannoksensa finanssikriisin seurausvaikutuksena syntyneessä taluskriisissä, jota luonnehtivat mm. julkisen talouden velkaantumiskierre ja työttömyyden raju kasvu. Niinpä lähes yhtä tärkeää tulevaisuuden kannalta on, mitä komitean ehdotuksiin on päässyt ja mitkä ovat jääneet odottamaan seuraavaa arviointilannetta, joka onkin seuraavan hallituksen muodostamiseen tähtäävä neuvotteluprosessi.

Komitea pohdiskelee sosiaaliturvan kestävyyttä miehintönsä loppuosassa. Poimin sellaista, joka mielestäni havainnollisimmin kuvaa komitean ennemmistön asennoitumista yhteiskunnallisiin asioihin:

”Heikoimmin menestyneiden aseman parantaminen ei onnistu vanhoja keinoja voimistamalla. Heidän toimintaedellytystensä vahvistaminen on mahdollista hyväksymällä lähtökohdaksi työmarkkinoiden suurempi eriytyminen ja rakentamalla siihen sopiva palkka, verotus ja sosiaaliturva. Sosiaalisten ja käytännön ammattitaitojen vahvistaminen kuuluu osana tähän politiikkaan, joka kytkee sosiaaliturvan ja koulutuspolitiikan tältä osin kiinteästi toisiinsa. Heikompaan asemaan työmarkkinoilla jääneiden aseman parantaminen ei onnistu passiivisen tuloja tasaavan tasarvoajattelun pohjalta. Heidän asemansa parantaminen edellyttää dynaamista otetta, joka kohentaa ja laajentaa heikoimpien toimintakykyä ja -edellytyksiä tavalla, johon sisältyy aito usko uusiin mahdollisuuksiin.

Henkiseen uusiutumiseen ja luovuuteen perustuva politiikka ei toteudu, ellei hyväksytä epäonnistumisen riskiä. Kaikki uusi ja lupaava ei lopulta osoittaudukaan kannattavaksi. Yrittäjäriskin ottamiseen vaikuttaa se, kuinka joustavasti tuotannon tekijöistä aiheutuvat kustannukset voidaan sopeuttaa kannattavuuskehitykseen. Työntekijöiden intressinä puolestaan on työttömyysriskin pienentäminen ja turvalli-

suuden vahvistaminen irtisanomissääntöjen ja työttömyysturvan avulla. Nämä erilaiset tavoitteet tulisi onnistua yhdistämään siten, että lopputulos vahvistaa yhteiskunnan uudistumista ja elinvoimaisuutta ja on viime kädessä molempien tavoitteiden takeena. Tehokkaasti toimivat työmarkkinat ovat tässä ratkaisevassa asemassa.

Kestävän julkisen talouden turvaaminen edellyttää toimia, jotka estävät elatussuhteen heikkenemisen. Jos työllisyysaste saadaan kohoamaan 2010-luvulla 78 prosenttiin, elatussuhde ei ennusteiden mukaan nouse yli nykyisen tason seuraavien neljän vuosikymmenen aikana. Tällaiseen työllisyystasoon tai ainakin lähelle sitä päästiin ennen taantumaa parissa EU-maassa. Näin korkealle tähtäävä työllisyysasteen nostaminen rakentuu ymmärrettävästi paljolti osa-aikaiseen työskentelyyn ja heikompaan tuottavuuteen. Silti se tarjoaa kestävämmän pohjan tuleville vuosille kuin noin 70 %:n tasolla oleva työllisyys.

Jos onnistumme saavuttamaan korkean työllisyysasteen ja sitä kautta hyvin hallinnassa olevan rahoituksen, voimme suhteellisen rauhallisin mielin varautua tuleviin eläke- ja terveystalouteen, kantaa vastuumme tulevasta sukupolvista ja huolehtia myös niistä, jotka eivät työ- ja toimintakyvyn puutteen takia ole voineet osallistua työelämään.”

Ei olisi tavattomaa, jos tämä julistus lyhennettäisiin tulevaisuudessa julkisessa keskustelussa kuulumaan: ”Jokainen on oman onnensa seppä prekariaattiyhteiskunnassa”. Kun asiaa tarkastellaan neljän vuosikymmenen kuluttua, saattaa hyvinkin olla, että analyysi tuo esille edellä kuvattuja, komitean jäsenten yhteiseksi tavoitteiksi kaavailmia kehityskulkuja.

Satakomitean mietinnössä edellä kopioitua sitaattia aiemmin pohditaan sosiaaliturvan, sosiaalimenojen ja kilpailukykyvälisten yhteyksien merkityksiä. Eräs siteeraamisen arvoinen havainto on, että ”talouskasvun ja kilpailukykyväisen maavertailussa monet korkean veroasteen ja kattavan sosiaaliturvan maat sijoittuvat vuodesta toiseen hyvin. Kilpailukykyväisyyden kannalta sosiaalimenojen suuruutta olennaisempi tekijä näyttää olevan se, miten sosiaalimenot käytetään ja kuinka hyvin ne tukevat luottamuksen ja sosiaalisen pääoman syntyä”.

Tässä sitaatissa avainasiana on sana ”luottamus”. Ensinnäkin on aivan varmaa, että se on tuossa yhteydessä aivan oikeassa paikassa viipittämällä tarkoituksella. Mutta mikä onkaan se taho, joka on tuottanut nykyisen talouskriisin, onko se ahneesti käyttäytynyt työntekijä-, vai työnantajapuoli. Finanssikriisin ja talouskriisin arkkitehdit löytyvät omistavan ja omistuksen

määrään vai kuttavien tahojen hui pulta. Palkollisten syyllistäminen on äärimmäisen kohtuutonta tällaisessa Sata-komiteatyössäkin.

Sata-komitean yksimieliset ehdotukset ovat sinänsä siinä määrin vähermerkityksisiä, ettei niiden käsittelyminen tässä yhteydessä ole tarpeellista, ja arvokkainta on viimesijaisen toimeentuloturvan maksatusta koskeva osio.

Näin sen kirjoittaisin

Sata-komitea ilmeisesti siirsi merkittävät uudistukset tuleviin hallitusneuvotteluihin. Komitean työn jälkeenkään on niin, että toimeentulotuki on yhteiskunnan vähäosaisimpien pysyväisluontoinen tulonlähde. Edes sen perusosan siirtämisestä Kelan maksettavaksi ja vastuulle ei saatu aikaan yksimielistä ehdotusta. Asiantuntijoiden mukaan he, joilla on vähiten rahaa käytettävissään, joutuvat hakemaan toimeentulotukea maksukseen mm. työmarkkinatuen ja päivärahojen verot ja asumistuen omavastuun. Tätä järjestelmää pidetään kahlitsevana, sillä lisätulot vähennetään pääsäännön mukaan toimeentulotuesta. Ei kannata tehdä juuri mitään ansaitakseen tuloja, sillä käteen jää niistä vain noin 20 prosenttia.

Välineitä tilanteen korjaamiseksi olisi ollut useita, kuten työmarkkinatuen ja pienimpien päivärahojen kasvattaminen tai asumistuen parantaminen, työmarkkinatuen ja pienimpien päivärahojen verotuksen keventäminen ja tulojen ja sosiaaliturvan yhteensovituksen kehittäminen toimeentulotukiloukusta pääsemiseksi. Asiantuntijoiden mukaan tähän löytyy keinoja, joiden käytöstä kaikki rajoitetusti työkykyiset hyötyisivät. Hallitsevana ideana pitäisi olla, että henkilö voi aina oikeasti parantaa asemaansa omalla työllään. Tähänhän Sata-komitea loppupohdinnoissaan päätyi, mutta ei kai löytänyt tarvittavaa lisärahoitusta täsmäsuuntaisille parannuksille. Rahan ei pitäisi siirtyä hallitusneuvottelijoille.

Hallitusohjelmaan kirjattuna tuleva työ voisi olla seuraava:

Hallitus käy vuoden 2011 kesäkuun loppuun mennessä läpi Sata-komiteassa esillä olleet, siinä työssä tukea vaille jääneet ehdotukset ja aktivoi niistä ne, joiden avulla vahvistetaan työttömiä pitämään (tilapäistöillä) itseään työkykyisinä. Etuuksien uudelleen järjestelyjen avulla pidetään huoli siitä, että toimeentulotuki ei ole enää vähätuloisimpien pysyvä tulonlähde ja tuensaajien kannattaa aina ottaa tarjottu, vähäinenkin työ vastaan.

Aktivoidaanko Liisan listat?

Suomalaisessa yht eiskunnassa k äydään sam anaikaisesti vähi ntään kolmea keskustelua. Yhdessä keskustelussa Suomi paistattelee Pisa- KiVat- ja innovaatiojärjestelmien ranking-listojen kärkisijoitusten l oisteessa. Kou lutusjärjestelmämme esikoulusta yliopistojen tohtoriohjelmiin on siis suht eessa kilpailijamaihin nä itä parempi. Elinkeinoelämän ke skusliiton (EK) ja e räiden yliopistojen rehtorien mielestä tilanne on liian tai kohtuuttoman hyvä tilanne, m inkä v uoksi opintokelpoista porukkaa p itää k arsia Ame rikan mal lin mukaan lukukausimaksuilla, jolloin lähinnä vain maksukykyisten vanhempien jälkikasvulla on tosiasiallisia mahdollisuuksia yliopisto-opintoihin. Samalla yliopistojen määrää tulisi supistaa nykyisestä viidestätoista. Näin siis pohdiskellaan EK:ssa.

Toisessa keskustelussa otetaan ykköskohdan alkuosan anti vastaan, mutta ei uskalleta olla EK:n toimitusjohtajan kanssa eri mieltä puhumattakaan siitä, että tunnist ettäisiin ristiriitaa yk köskohdan alun j a l opun vä lillä. E letään sinisten ajatusten usvassa. Lipponen käy Kainuussa ja höynäyttää sikä läiset ihmiset Kainuun malli -kokeiluun, ei Herran Huoneen rakennus tällaisellaakaan hallintoremontilla tu ota t ulosta. Arkipäivän su bstanssi ratk aisee, ei hallintomalli, jolla on vain välinearvo.

Vanhanen käy hiihtelemässä Kuusamon lumilla ja on vähällä saada aikaan yleislakon aikaan eläkeiän nostohaaveillaan. Pahaksi onneksi juuri sen jälkeen vapautuu kymmenentuhatta ammattilaista viikossa täyttämään yksityisen sektorin kuvitteelliset työpaikat. Jälleen paljastuu taustalta sama tilastoja vilkuillut kuiskuttajataho. Työntekijä- ja työpaikkatarpeet ovatkin kuulemma kaukana tulevaisuudessa. Tarvittaisiin ainakin toisenlaista hankkeiden markkinointia julkisuudessa käsiteltäväksi.

Kolmannessa keskustelussa käydään tiedemiesten kesken sivistynyttä sananvaihtoa hyvinvointivaltiosta ja se n ele menttien m uuttumisesta ajass a. Tämän ki rjoittaja y mmärtää ke skustelutarpeen kurj uuden poi stamisesta.

Ukkini syntyi vuonna 1854, isäni 1888 ja minä vuonna 1938. Kolmen sukupolven aikana on siirrytty koko maapallon mittakaavassa kurjuuden kehdosta aineellisen hyvinvoinnin huipulle. Tähän aikaan mahtuu useita sotia, joista yksi vallankumous pakotti isäni jättämään ensin työmaansa toisessa valtiossa ja sisällissodan taistelu kotimaassa jättämään väliaikaisesti Suomenkin. Yhteiskuntarauhan vaaliminen vaikuttaa siis luonnolliselta hyvinvoinnin tulusmerkiltä, entä väestönkasvun turvaaminen? Se tuntui sosiaalisen turvan kannalta tarpeelliselta ennen kuin kävi selväksi niin ikään maapallon mittakaavassa väestöräjhdys. Luonnonvarojen kulutus ylittää jo kolmanneksella maapallon vuotuisen nettotuoton, lainamme häikäilemättömästi tuuletta sukupolvilta – kohta se ei ole enää teknisesti mahdollista.

Hyvinvoinnin elementtejä on tarkasteltava ajassa. Tuntuu hyvältä, kun kaikilla työkäisillä ja -haluisilla on järkevää tekemistä. Se on hyvä tavoite. Talous onkin sitten kimurantti juttu. Retoriikkaamme kuuluu suhdannevaihteluista puhuminen, niiden mukaan kivistään ja löysätään nyörejä. Näin meille opetettiin joko kanantaloustieteen approbatur-opinnoissa Helsingin yliopistossa. Silloin mainittiin myös rakennemuutosten mahdollisuus, mutta esimerkitapaukset eivät tulleet professoreille mieleen. Nyt niitä on kertynyt liikaakin, ei tiedä oikein, minkä opin mukaan pitäisi toimia.

Homo sapiens ei osoittautunutkaan viisaaksi ihmiseksi, paremminkin ryöstäjäksi käyttäkseni Yhdysvalloissa omaksuttua nimittelytapaa. Markkinatalousihanne on pettänyt juuri siellä, missä se saisi viimeiseksi pettää eli rahoitusjärjestelmässä. Kuten olemme edellä todenneet, tilanne ei ole vielä ohi. Finanssikriisiin uusi alto voi ryöpsähtää silmille millä hetkellä tahansa, aineksia on jo koko joukko kasassa.

Kiusalliseksi hyvinvointivaltiokeskustelun tekee sekin, että nyt pitäisi pyrkiä hyvinvointivaltion nimissä talouskasvuun, jopa anta sille tukensa, vaikka finanssikriisi sekoitti korttipakan. Kuitenkin on pakko tunnustaa, että samanaikaisesti meillä on öljykriisi, ruokakriisi, makeanveden kriisi ja ilmastomuutoksen konkreettinen uhka, kun Kööpenhaminassa epäonnistuttiin. Kaiken lisäksi ympäristön kemikalisoituminen voi viedä ihmisenkin lisääntymiskyvyn. Nyt jo eräillä ihmisen ravitsemuksen kannalta merkityksellisillä lajeilla on vakavia lisääntymishäiriöitä, kuten Itämeren rillohen M74-oireyhtymä.

Luoteis-Euroopan 1990-luvun alun pankkikriisi ja talouslama johtuivat poliitikkojen ja pankinjohtajien kykenemättömydestä hallita rahaa

markkinoiden vapauttamista, todetaan m. Vaasan yliopistossa tehdyissä tutkimuksissa. Vuonna 2008 lausuneen globaalin finanssikriisin ja siitä kehkeytyneen talouskriisin arkkitehteinä olivat samat toimijaryhmät. Näille pitäisi siis jotain tehdä. Edellä kerrotusta saattaa saada sellaisenkin käsityksen, ettei niille ja ryhmien sisällä heille mitään voi tehdä. Kun edelliset kupsahtavat, tilalle tulevat ovat vieläkin ”pahempia”. Kun talouskurimus on näiden kriisien seurauksena tosiasia, yhteiskunnallinen ja taloudellinen keskustelu kiteytyy pohdinnaksi hyv innoitustalouden tulevaisuudesta. Saman voi sanoa näinkin: Mihin raha riittää? Riittääkö terveydenhuoltoon? Leikataanko budjeteista, ja jos leikataan, niin keitä sitten ei enää leikata? Ovatko Suomessakin edessä priorisointi- eli ns. Oregonin listat? Kaikkien slogan-nikkareiden ikiaikainen äiti, nykyinen meppi Liisa Jaakonsaari kehitti 1990-luvun laman tuiverruksessa omat leikkauslistansa, Liisan listoina sittemmin poliittiseen historiaan jääneet. ”Rohkea” Liisa palkittiin valtiomiesmäisestä käyttäytymisestään työministerin salakuulla, mutta pestiä ei enää usittu Lipposen seuraavaan hallitukseen.

Miksi keskustelu tällä alalla on tällä hetkellä vain aineellisen terveydenhuoltoon? Eikö ruoan, puhtaan makeanveden ja perusturvallisuuden jälkeen ensimmäiseksi pitäisi asettaa itsestään selvyytenä juuri terveyden vaaliminen ja vasta sairastumisen varalta tasokas sairaanhoito? Kyllä pitäisi, mutta keskustelun automaattisen ohjautumisen ydinlinjat eivät terveydenhuollon kaikkia. Tästä kannattaa palauttaa mieliin muutama luku eduskunnan tarkastusvaliokunnan joulun alla 2009 valmistuneesta mietinnöstä.

Mietinnössä todetaan näin:

”Terveydenhuollon kokonaismenot ovat kasvaneet 1990-luvun laman jälkeen nopeasti. Vuonna 1998 kokonaismenot olivat 8 606 milj. euroa ja v. 2007 ne olivat 14 706 milj. euroa. Kymmenessä vuodessa ne kasvoivat 70,9 %. Myös julkisten terveydenhuoltomenojen kasvu on ollut voimakasta. Vuonna 1998 kokonaismenot olivat 6 180 milj. euroa ja v. 2007 ne olivat 10 978 milj. euroa. Julkiset kokonaismenot kasvoivat kyseisellä jaksolla 77,6 %.

Julkiset terveydenhuoltomenot sisältävät erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, hammashuollon (suun terveydenhuolto), työterveys- ja opiskelijaterveydenhuollon, vanhusten laitoshoidon, sairausvakuutuksen korvaaman yksityisen terveydenhuollon, lääkkeiden ja muiden lääkinnällisten kulutustavaroiden menot sekä muut terveydenhuoltomenot. Sen suurimmat menoerät aiheutuvat erikoissai-

raanhoidosta ja perusterveydenhuollosta. Erikoissairaanhoidon menot v. 1998 olivat 2 403 milj. euroa ja v. 2007 ne olivat 4 444 milj. euroa. Kymmenen vuoden aikana erikoissairaanhoidon menot kasvoivat peräti 84,9 %. Perusterveydenhuollon menot v. 1998 olivat 1 349 milj. euroa ja v. 2007 ne olivat 2 233 milj. euroa. Perusterveydenhuollon menot kasvoivat tarkastelujakson aikana 67,4 %. Muut julkisen terveydenhuollon osa-alueet kasvoivat seuraavasti: suun terveydenhuolto 77,8 %, työterveys- ja opiskeluterveydenhuolto 128,1 %, vanhusten laitoshoido 53,1 %, sairausvakuutuksen korvaama yksityinen terveydenhuolto 59,0 %, lääkkeet ja muut lääkinnälliset kulutustavarat 102,1 % sekä muut julkiset terveydenhuoltomenot 66,9 %.

Vuonna 2007 terveydenhuoltomenojen julkisen rahoituksen osuus oli 74,6 % (11,0 mrd. euroa) ja yksityisen rahoituksen osuus 25,4 % (3,7 mrd. euroa). Julkisen sektorin rahoitusosuus on selvästi pienempi kuin esim. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, joiden julkisen rahoituksen osuus oli lähes 85 %. Suomen terveydenhuoltomenoista kuntien rahoitusosuus oli suurin eli 37,7 %. Valtion rahoitusosuus oli 22,4 %. Valtion rahoitusosuuden kasvu on jatkunut yhtäjaksoisesti vuodesta 2003 alkaen. Kansaneläkelaitoksen rahoitusosuus oli v. 2007 yhteensä 14,5 %.

Sosiaali- ja terveydenhuollon menot olivat yli puolet kuntien käyttömenoista. Kuntien mahdollisuudet lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitusta ovat nykyisessä taloustilanteessa erittäin heikot.

Yksityisen rahoituksen osuus terveydenhuoltomenoista on laskenut lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2000 lähtien. Vuonna 2007 kotitaloudet rahoittivat terveydenhuoltoa 2,8 mrd. eurolla eli niiden rahoitusosuus menoista oli 18,9 prosenttia. Kotitalouksien rahoitusosuudesta 49,5 % oli asiakasmaksuja, 33,1 % lääkkeistä ja lääkinnällisistä laitteista aiheutuvia menoja ja loput 17,4 % menoista oli erilaisten hoitolaitteiden ja lääkinnällisten tuotteiden hankintakuluja sekä matkakuluja. Työnantajien terveydenhuoltomenojen rahoitusosuus on ollut koko 2000-luvun vajaa 3 %. Avustuskassojen, yksityisen vakuutuksen ja kotitalouksia palvelevien voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen yhteenlaskettu rahoitusosuus terveydenhuoltomenoista oli 3,6 %.

Terveydenhuollon hallintomenot olivat v. 2007 yhteensä 381 milj. euroa. Terveydenhuollon hallinnon kustannukset eivät ole Suomessa erityisen suuret, vain vajaat 3 % terveydenhuollon kokonaismenoista.”

1990-luvun laman oloissa eräät tahot halusivat Suomessa siirryttävän järjestelmään, jossa jokainen vakuuttaa itsensä terveydenhuoltojärjestelmältä

tarvittavien palvelujen varalta. Edellä oleva katsaus antaa yhden vastauksen tuohon keskusteluun, presidentti Barack Obaman Yhdysvaltoihin vaivalla ajama uusi julkisesti rahoitettu sairausvakuutusjärjestelmä toisen vastauksen, Yhdysvaltojen vanhaan järjestelmään viitattiin esimerkkinä 1990-luvun alkupuolen keskustelussa. Nyt 30 miljoonaa amerikkalaista pääsee järjestelmän piiriin, vain kahden kamarin päätösten yhteensovitus puuttuu. Kolmas havainto koskee työterveys- ja opiskelijoiden terveydenhuollon menojen huikasta kasvua kymmenvuotiskautena, 128,1 prosenttia. Siinä mielenterveyspalvelujen osuus on merkittävä. Tätä lukua vilkaistuaan Elinkeinoelämän keskusliitto ja eräät yliopistojen rehtorit voisivat mieltä vielä kerran hankettaan ajaa yliopistoihin lukukausimaksuja. Nämä tahot ovat samaan hengenvetoon vaatineet innovaatiotuloksellisuuden nopeaa edistymistä yliopistoissa ja eräissä muissa oppilaitoksissa. Tavoitteet saattavat hyvinkin olla voimakkaassa ristiriidassa keskenään.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on toistuvasti nostanut esiin kansallisen terveysarkiston tarpeellisuuden ja kiirehtinyt sen aikaansaamista. Valiokunnalla on tietysti vertailukohteena mielessä Viro. Suomalaiseen hankkeeseen kuuluvat mm. sähköinen resepti ja potilastiedon arkisto. Sähköistä reseptiä voisi lukea missä päin Suomea vain, kun se on yhteen paikkaan tallennettu. Terveysarkiston idea on siinä, että potilastiedot kootaan yhteen paikkaan, josta niitä voidaan tarkastella niin ikään missä päin Suomea vain. Potilas itse ratkaisee, kenelle hän antaa tietojensa tarkasteluoikeuden. Hän pääsee myös lukemaan itseään koskevia tietoja, eri asia on kuinka moni saa niiden selailusta tyydytystä. Tieto lisäänee yleensä Burana kuusisatasen kulutusta.

Lääkärikunta on avainasemassa terveydenhuollossa. Lääkärin toimenkuvan perusidea on säilynyt muuttumattomana, mutta käytännön työ on muuttunut rajusti. Kerrotaan, että ennen vanhaan kunnanlääkäri pystyi ottamaan vastaanotollaan vastaan tunnissa kuusi, jopa seitsemän potilasta. Paperitöiden määrän lisääntyminen laski määrän neljään. Jos lääkäri nyt haluaisi käydä läpi kaiken potilasmateriaalin tietokannasta ja täydentäisi sitä omilla havainnoillaan viimeisen päälle, niin tunnissa voisi ottaa vastaan vain kaksi potilasta. Terveyskeskuslääkärin ajanvarauspotilaalle varatusta ajasta menee tutkimuksen mukaan noin 43 prosenttia tietokoneen näpelöimiseen. Se, mitä ja millä väluhdilla lääkäri toimii, vaikuttanee koko yksikön toimintaan ja asiantuntijakonsultaatioihin.

Palataanpa takaisin tuohon pitkään sitaattiin tarkastusvaliokunnan joulun alla 2009 julkistamasta mietinnöstä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimukset olivat vuonna 2007 lähes 15 miljardia euroa, julkiset vastaavat 11 miljardia euroa. Jos kansallisen terveystieteiden tutkimuskeskuksen käyttöönotto maksaa v aikapa noin 200 miljoonaa euroa, niin *so what? Peanuts!* Eduskunta on t o ki päättänyt, että järjestelmän pitää olla käytössä koko maassa seuraavien vaalien ja niiden tuloksen perusteella käytävien hallitusneuvottelujen aikaan eli huhtikuussa 2011. Ei kuulemma valmistu, joten istuva eduskunta joutunee myöhentämään järjestelmän käyttöönoton ajankohtaa. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ei sekään ratkaise käyttöönoton ongelmaa. Pitäisi olla yhteinen tie tokan, johon pääsee helposti verkkoselaimella. Niin, ja sähköisen reseptin käyttöönotto koemiellessä on sekin kuulemma viivästynyt alkuperäisestä aikataulustaan.

Näin sen kirjoittaisin

Oregonin listassa oli kysymys terveydenhuollon menojen leikkauksista priorisoimalla, samoin 1990-luvun Liisan listoissa. Lipposen Ihallitus kuitenkin leikkasi juustohöylätyyliin kaikista menoista, sosiaali- ja terveystieteiden menojen rinnalla myös mm. maatalousmenoista.

Ei ole ihmeellistä sinänsä, että sosiaali- ja terveystieteiden menot tulevat ensimmäisinä leikkauskohteina mieleen, käsittävähän sosiaali- ja terveydenhuollon menot yli puolet, jopa kaksi kolmasosaa, kuntien käyttämistä. Kun niihin lisätään opetustieteiden ja yleiset hallintomenot, menojen käytännön sitovuusaste on siinä määrin korkea, että taitavasti taktikoiva kaupunginjohtaja saattaa saada pienin kaupunginhallituksessa tehtävin muutoksin Oulun kaupungin kaltaisessa kuntayhteisössä (tuotot vuoden 2010 talousarviossa 919,5 milj. euroa) talousarvioehdotuksensa kriisiolosuhteissa sellaisenaan hyväksytyksi. Niin sanottu sie lunhoitoäänestykset täytyy tietysti suorittaa, eihän kansa turhaan ole valtuutettuja valtuustoon valinnut.

1990-luvun jälkeisen, pitkään kestäneen taloudellisen nousukauden aikana terveydenhuollon menojen kasvu karkasi valmistelijoiden, esittelijöiden ja poliittisten päättäjien käsistä. Rakenteisiin haluttiin puuttua, mutta ilmeisesti eräiltä osin väärin lähtökohdin. Eräillä tahoilla haluttiin saada aikaan valinnaisia vaihtoehtoja, mikä merkitsi rakenteellista yksityisen terveystieteiden tutkimuskeskuksen tukemista. Tämän ilmentymiä ovat palvelusetelit ja tilaaja-tuottajamalli. Kumpikin lienee käytännössä vain lisännyt menoja, ainakin byrokrati-

Hallittu maltti voisi olla edelleen valttia

Järjestäytyneiden työntekijöiden ja työnantajien välisen kanssakäymisen historiaa on verrattu lajimme perhepoliittisen organisoitumisen historiaan. Ensin tutustutaan, sitten ikään kuin tunnustetaan toinen osapuoli seurustelemisen arvoiseksi kumppaniksi. Jälkimmäinen voi johtaa sitoumukseen, kihlautumiseen, jonka konkreettisempi ilmenemismuoto on avoliitonomainen yhteiselo. Kun liittomuodosta riippumatta pannaan hynttyyt yhteen, joudutaan sopimaan yhteisön sisäisistä rahavirroista ainakin jollakin asteella. Mitä selkeämmät ovat pelisäännöt, sitä vähemmän on selkkauksia ja sitä ennakoitavampaa elämä on. Todella varman päälle elämää ei voi kuitenkaan rakentaa.

Kumpi oli ensiksi, ammatillinen järjestäytyminen vai poliittinen työväenliike? Pääsäännön mukaan edellinen, Suomen Työväenpuolue perustettiin vasta vuonna 1899. Silloin maamme vanhin ammattijärjestö, Helsingin kirjainpainajain yhdistys, oli jo 30-vuotias. Valtion virkamiehet kynnivät järjestäytymisensä neljä vuotta myöhemmin, 1873.

Klassisen käsityksen mukaan työntekijät olivat isäntänsä omaisuutta. Vuoden 1868 elinkeinolaissa tämä ilmaistiin seuraavin sanoin: ”*Apulaisen ja työntekijän ylitse on elinkeinon harjoittajalla laillinen isännöysvalta*”. Marsijärjestys oli selvä, mutta se saattoi olla toisenlainenkin. Suuri oivallus oli 1800-luvulla työnantajien havainto, että työntekijöiden kohtuullinen kohtelu oli myös heidän etunsa. Sanelupolitiikka ei saattanutkaan tuottaa ikuista tyytymistä siihen. 1860-luvulla syntyi yhä enemmän tehtaanomistajien myötävaikutuksella yhdistyksiä, joiden tarkoituksena oli virittää työntekijöiden harrastustoimintaa.

Puuhasteluyhdistyksiä kehittyneempi aste oli työväenyhdistys, jonka alaiseksi perustettiin ammatillisia järjestöjä. Helsingin työväenyhdistyksen puheenjohtajana toimi tehtailija von Wright, ajatuksena oli saada aikaan mallillisia yhdistyksiä työnantajien ja työntekijöiden yhteistyön avulla. Tuona,

”wrightiläiseksi” kutsuttuna kautena työväestö oppi järjestäytymään ja tiedostamaan oman asemansa ja omat mahdollisuutensa. Jo vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä talouspula kärjisti ristiriidat siinä määrin, että tämä kehitysvaihe jäi historiaan.

Seurusteluvaiheesta ki hlautumiseen me nikin s itten vuosiky mmeniä. Graafinen teollisuus oli toki oma lukunsa. Esimerkiksi 1930-luvulla työehtosopimustoimintaa oli vain tuolla alalla. Tuon vuosikymmenen alussa lauenut yleismaailmallinen talouslama piti työnantaja- ja työntekijäleirit virallisesti omissa poteroissaan, vaikka SAK tuloksetta parempaan pyrkikin. Merkittävä käänne tapahtui vasta vuonna 1940. Tammikuun 24. päivänä STK ja SAK antoivat yhteisen tiedonannon, jota on sittemmin kutsuttu ”tammikuun kihlaukseksi”. Siinä todettiin mm. seuraavaa:

”Suomen Työnantajain Keskusliiton ja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton edustajat ovat käyneet keskenään neuvotteluja, joiden tuloksena on sovittu, että sanotut keskusjärjestöt, todeten vapaan järjestetyn toiminnan merkityksen yhteiskunnassa, tulevat luottamuksellisesti neuvottelemaan kaikista niiden toimialalla esiintyvissä kysymyksissä niiden ratkaisemiseksi, mikäli mahdollista, yhteisymmärryksessä.”

Julistus annettiin sodan poikkeusoloissa. Työehtosopimustoimintaa ei nähty talouspulassakaan riittäväksi perustaksi ”ki hlautumiseen”, sota-aika kuitenkin. Rintamalla tai steltiin yhteistä vihollista vastaan. Käytännössä yhteistyö näkyi alkuaikheessa, ei niinkään työehtosopimustoimintana, vaan yhteistyönä valtion komiteoissa ja muissa valmisteluelimissä. Työntekijäpuolelle tämä vaihe oli selvä ponnahduslauta kohti työehtosopimuksia. Tätä siivitti 28.4.1944 allekirjoitettu STK:n ja SAK:n välinen yleissopimus keskusjärjestöjen keskinäisistä suhteista. Työehtosopimuksiin viittaavaa siinä oli seuraava toteamus: *”järjestöjen välisten sopimusten tekemistä ei periaatteellisista syistä myöskään ole vastustettava, milloin asianomaiset keskusliitot yhteisesti sopien toteavat siihen olevan edellytyksiä”*. Vuoden 1945 aikana työehtosopimukset solmittiinkin tärkeimmillä aloilla.

Seuraava merkittävä askel oli tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aika-kauteen siirtyminen. Se tapahtui todeksi taloudellisissa oloissa 1960-luvun jälkipuoliskolla. Vuosille 1966 – 1968 syntyi ”Rantanen – Hetemäki” -sopimus, jonka pohjalta liitot solmivat palkka- ja työehtosopimukset. Sille oli ominaista rajoitettu indeksiehto, joka tuotti myös kolmen prosentin lisäkorotuksen palkkoihin. Sovittiin työviikon asteittaisesta lyhentämisestä

40 tuntiin. Vuonna 1968 siirryttiin "L"- eli *Liinamaa*-sopimusten aikakauden. Keskusjärjestötasolla sovittiin indeksiehdon poistamisesta mm. pankkilainoista, talletuksista ja työehtosopimuksista. Palkkoja korotettiin ja sovittiin sosiaalipaketista. Vuodeksi 1970 solmittiin "*Liinamaa*-kakkonen" tulehuneissa oloissa, ja juuri tästä syystä "kolmonen" jäi unelmaksi. Silloin puutui ta savallan presidentti työmarkkinapeliin. 8.12.1970 solmittu *UKK-sopimus* oli poikkeuksellisesti 15 kuukauden mittainen. Aikaa ja tarvetta kuvaavasti 28.9.1973 pääministerin esittelystä annettiin asetus tulopoliittisen neuvottelumenettelyn edistämiseksi. Lakia ei sentään säädetty. 1970-luvulla tehtiin omalla tavallaan historiallinen ratkaisu, palkkoja kollektiivisesti symbolisesti alennettiin. Olin silloin TVK:n hallituksen jäsen. Meidät koottiin illanposkessa kaupungilta koolle ylimääräiseen kokoukseen. Puheenjohtaja Oso Laakson vakuuttavan puheenvuoron tuloksena ehdotus oman keskusjärjestön osalta hyväksyttiin.

Sittemmin on ollut keskitettyjä tulopoliittisia kokonaisratkaisuja, mutta tilanteen mukaan sellainen on voinut jäädä myös syntymättä.

Tupolitiikan arviointia

Politiikka on mahdollisuuksien taidetta, näin on tapana kuvata demokratian toteuttamisen kovaa ydintä. Siinä on kysymys sekä poliittisesta tahdosta että taidoista. Vuosina 2008 ja 2009 tulopoliitikasta käydystä keskustelusta on saanut vaikutelman, että työnantajatahot kokevat keskitetyn tulopoliitiikan kahlitsevan heidän toimintaansa, sen syvällisimpiä pyrkimyksiä. Vuodesta 1969 vuoteen 2009 eli neljän vuosikymmenen aikana on saatavasti kokemuksia siitä, kuinka tulonjakopoliittikka voidaan tupoilla varioida. Seuraavassa esitän muutamia arvioita neljännesvuosisadan aikana, puolet työntekijä-, puolet työnantajapuolella, työmarkkinatoimijana kokemuksia keränneenä. Aivan riippumatta taustalla olleiden keskitetysti ohjautuviksi tarkoitettujen sopimusten nimistä käytän seuraavassa termiä *tupo* ja *tupoilu*. Elinkeinoelämän keskusliitto EK julkisti nämä sanat äskettäin kiellyiksi, ne tuli poistaa kaikista teksteistä ja kielenkäytöstä, Tulopoliitti sen selvitystoimikunnan, *Tuposeton*, nimikin muutettiin "Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnaksi, *Tukusetoksi*". Kaikesta huolimatta käytän EK:n kieltämiä ilmaisuja odotettavissa olevista rankaisuksista välttämättä.

EK:n käyttäytymisen kaltaista kuvitteellista vallankäyttöä tunnetaan vain kommunistidiktatuureista, mm. Maon kulttuurista. 1970-luvun alkupuolella kulttuurivallankumouksen tii mellyksessä Pe kingin pääk irjastokin su ljettiin t ässä tarkoituksessa. Sellaista komentoa Eteläranta k ympistä ei ole kuulunut, kylläkin jo vuonna 2005 kehoitus ottaa yliopistoissa lukukausimaksut käyttöön t äkäläisen kulttuurivallankumouksen käynnistämiseksi. – Ajatella, että jollakin keskusjärjestöllä on kanttia käyttäytyä näin. Keskusjärjestön hallituksen puheenjohtajana Christopher Taxell selitti tämän johtuvan siitä, että amerikkalaiset eläkerahastot omistavat suurten pörssiyrityöiden osakekannoista e nemmistön. Siis sen lauluja laulat, jonka leipää syöt. Tätä kirjoitettaessa leipä on sivumennen sanoen tiukassa Yhdysvalloissa, samoin rahoitus niiden yliopistoissa.

Suomalaista yhteiskuntaa onnistuttiin joka tapauksessa rakentamaan neljä vuosikymmentä tuopoilulla. Demokratiamme kesti sen. Työnantajapuoli jopa käytti 1970-luvulla tuopolitiittisia kokonaisratkaisuja ”torjumaan kommunistisen vallankumouksen uhkaa”. Näin asia kuiskutettiin korvaan kahdenkeskisissä keskusteluissa. Se puri, sopimuksia syntyi ja m altti työmarkkinoilla säilyi. Vallankumouskin siirtyi hamaan tulevaisuuteen.

Olennaista tulopolitiikassa oli ottaa juuri eletävän ajan elementit, yhteiskunnalliset realiteetit, sopimuspaketin osiksi. Juuri tämän havainnollistamiseksi esittelin aika tarkasti sisääntulon tupoaikakauteen. Noista esimerkeistä kävi ilmi, kuinka kansanedustuslaitos voi halutessaan hakea tukea järjestäytyneen työmarkkinakentän avulla omille yhteiskuntarauhapyrkimyksilleen.

Eduskunnan valtaoikeudet eivät ole olleet tiukoilla. Luovuttamalla hiukka kuvitteellista valtaa saattoi saada vastineeksi paljon aikaa. Panos-tuotoshyötysuhde oli todella korkea. Useimmiten on ollut asianlaita niin että hallitus eduskunnan suostumuksella vain ajoitti sosiaalipoliittiset ja muut uudistukset tuporytmin mukaan.

Tästä on erityisesti verotusasioissa tullut suoranainen maneer. Hallitus voi tähän korttiin vedoten pantata veropoliittisia aikomuksiaan tarvitsematta keksiä parempia selityksiä. Tupokäytäntöjä seuraten Vanhasen kakkoshallitus rakensi sosiaalipoliittikan uudistuksia kartoitamaan S ATA-komitean ottamalla siihen työmarkkinaosapuolet mukaan. Tätä tuskin edes tiedotettiin. Joka tapauksessa se piti tuopohenkeä yllä, mikä sittemmin ilm enikin

vuonna 2009 salaisena *raamisopimushahmoitteluna*. Kiville meni, kun julkisuu-
teen meni. Medialla on kasvavaa vaikutusvaltaa, hyvässä ja pahassa!

Tupoilu on nistui ratkaisemaan ajassaan erittäin vaikeita teknisiä ongelmia. Ensimmäinen oli sopimusalojen toisistaan poikkeavat työehtosopimuskaudet. Esimerkiksi graafisessa teollisuudessa on suosittu pitkiä sopimuskausia. Kuljetusalalla se lähes aina määrin heikossa selhinnoittelun ajassa, että vuotaa pidempiä sopimuskausia on hankalaa tehdä. Näistä ongelmista selvittiin kahdella tavalla: alajohdettiin kokonaan sopimuksen ulkopuolelle tai sen erityisluonne kytkettiin omilla pykälillä konkreettisesti mukaan.

Julkinen sektori on poikennut palkkausjärjestelmän puolesta yksityisestä lohkosta. Jälkimmäisen ominaisuuksiin on kuulunut, että hyvinä aikoina palkat ovat pyrkineet liukumaan ylitaukkopalkkojen. Tämä on johtanut taulukoiden teknisiin korjauksiin jälkikäteen kaikessa hiljaisuudessa. Vastava ei ole ollut mahdollista julkisella sektorilla, jollei sellaisena pidettävien viime aikoina omaksuttua uuden palkkausjärjestelmän, UPJ:n, mahdollistama vaatavuusluokitusta. Se, että perussääntö on ollut palkkojen jälkeensäneisyys yleisestä kehityksestä, on johtanut jopa viiden viikon mittaisiin lakoihin, mutta tämäkään ei ole romuttanut itse keskitetyn tulopolitiikan järjestelmää.

Julkinen sektori on pyrkinyt erilaisilla kikkailuilla lieventämään kohtuuttomiksi koettuja epäkohtia. Tupoihin on säännön mukaan otettu niin sanottu järjestelyvara, tietty prosenttiosuus vuotuisesta palkkasummasta alan erityisongelmien ratkaisemiseksi. Määriteltynä korotusversio oli myöhentää tämän palkkasumman käyttöönottoa vuoden viimeisille päiville, jolloin vähällä saatiin enemmän hyvinkin yksilöityjä korjauksia aikaan.

Oman lukunsa olivat kuoppakorotukset ja virkavääritysten oikaisu. Edelliset tekivät paikallisista ja toimialakohtaista ajajajohtajista toisaalta kehuttuja, toisaalta haukuttuja. Suurin nautinto ei ollut kuulemma se, että sai, vaan se, että naapuri jäi ilman. Senkin nautinnon tupoilu siis tarjosi, ei ollut huono juttu! Virkavääritysmä on puolestaan erään ajajajohtajan keksimä nimitys sille, että virkanimike ei vastannut tosiasiallista tehtävää, eikä liioin sen vaatavuutta. Mielenkiintoista historian kannalta on, että paikalliset työnantajavirkamiehet olivat yrittäneet näiden virkavääritysten oikaisua, mutta se oli kiipistynyt valtiovarainministeriön virkamiesten vastustukseen. Ay-

johtajat hoitivat asian omilla tehoineillaan kuntoon. Siinä Valtion työmarkkinalaitos joutui taipumaan.

Mutta mikä sopimusten yleislinjaksi, tasoksi ja muodoksi, ja kuinka taat-taisiin, eetteinflaatio syö oitis reaaliansioiden kohoamisen mahdollisuutta? Jos olisi noudatettu Akavan tahtoa, korotukset olisivat olleet systemaattisesti prosentteja, kun taas SAK kannatti pennikohtaisia korotuksia tuntipalkkoihin. Kompromissi näiden kahden välillä oli se kalinja, jota TVK työntekijäpuolella ajoi. Niinpä se kalinja tuli yleiseksi käytännöksi, x pennisä, mutta vähintään y % tunnilta, alakohtaiseksi järjestelyvaraksi z % palkkasummasta. Tämä oli pitkään solidaarisen palkkapolitiikan kokovartalokuva.

Tupohistorian alkuvuosikymmeninä aina 1990-luvulle saakka inflaatio saattoi laukata hallitonta vauhtia. Tähän vaurauduttiin kurkistuspykälien avulla. Sovituin väliajoin kokoonnuttin tarkastelemaan, kuinka sopimus oli pitänyt ja mikä vaikutus inflaatiolla oli ollut palkankorotusten reaali-vaikutuksiin. Käytännön seuranta hoiti *tuposeto*, eli tulopoliittinen selvitystoimikunta.

Poimin vielä esiin erään yksityiskohdan. Maalaisliitto – keskustan oli kaikkein vaikeinta hyväksyä tällaista nettelyä. Sen politiikka sisälsi kuitenkin kaksoisstrategian, vastustettiin laaja-alaisia tupoja mutta ajettiin maataloustuottajille maataloustulolaki, jolla tuottajien ansiotaso korotettiin metallialan ansiokehitykseen. ”*Politiikka on mahdollisuuksien taidetta*”, maatalousministeri ja eduskunnan varapuhemies Mikko Pesäläkin lausui näin tällaisista junailuista.

Keskustan työmarkkinapolitiikan historiaan mahtuu myös sitten emmin pääministeriksi kohonneen Matti Vanhasen johdolla tehty TYÖREFORMI -tabloidilehtinen. Sittemmin Siperia opetti hänet Esko Aho n taivoin tupojen kannattajaksi. Ero näiden kahden pääministerin välillä on siinä, että Esko Aho käyttäytyi kuulemma varsin oudosti työmarkkinapöydässä, Matti Vanhaselle työreformitaustasta huolimatta se on ollut pöytä pöytien joukossa.

Tässä yhteydessä on syytä palauttaa mieliin, että Maalaisliitto/Suomen keskusta on paitsi työreformi- myös eläkeasioissa seikkaillut omilla teillään aina vuodesta 1937 lähtien, jolloin maassamme tuli voimaan kansaneläkelaki. Sen mukainen järjestelykoki sodan kolhaisut. Vuonna 1956 Maalaisliitto sai aikaan eläkesodan, jonka seurauksena keskeiset työmarkkinajärjestöt sopivat uuden työeläkejärjestelmän perusteista vuonna 1961. Valtio poistettiin siinä sivussa maksajien listalta. Nykyistä Suomea keskustaa jurppii se, että se on edelleen lähestymiskiellossa työeläkeyhtiöiden rahastoihin. Tässä katsannossa pitää ymmärtää väistävän pää-

ministerin hiihtomatkaovallukset. Jokaisella asialla ja ilmiöllä on taustansa ja historialliset yhteyksensä.

Kuka sitten voitti, kuka hävisi neljän tuopovuosikymmenen aikana? Yksi varma voittaja oli suomalainen yhteiskunta ja sen hyväksi työtään tekevä kansanedustuslaitos. Poliittikaa on todella toteutettu mahdollisuuksien taiteena. Sodan jälkeisissä vaaran vuosien oloissa Suomesta tehtiin vientiteollisuusmaa, jonka merkitys konkretisoitui finanssikriisin tuottamassa talouskriisissä vuosina 2008 ja 2009. Vientiteollisuus saattoi EK:n suunnanvaihdochetkeen saakka pelata varman päälle. Korkean työmoraalin tuotantomarkkinoilla se saattoi luottaa sekä toimitus- että tuotantokustannusvarmuuteen. Ne yritykset, jotka eivät osanneet arvioida näitä näkökohtia oikein, lähtivät ulkomaille, mutta palaavat vielä takaisin, jos ovat onnistuneet pysymään hengissä. Kööpenhaminan ilmastokokouksen epäonnistuminen joulun alla 2009 paljasti sen kestävämmyyden, johon Kiinan kaltaisten maiden talous tukeutuu. Noissa maissa loppuvat tuotannon perusedellytykset hyvin lyhyessä ajassa.

Kuoliko keskitetynoloinen työmarkkinamekanismi vuonna 2009? Ei EK-yhteiskunnan suureksi onneksi – näytä hallitsevan edes omiaan – teknologiateollisuus avasi kierroksen 0,5 prosentin palkankorotuksin, sitä näyttää alustavasti jälkeä seuraavan, mutta myös tätä suurempiä palkankorotuksiin on saatettu päätyä. Varsin mielenkiintoista on, että EK puuttui kesken kaiken liittojen välisiin neuvotteluihin vaatien pitäytymistä 0,5 prosentin korotustasoon. Tätä perusteltiin poikkeuksellisella taloustilanteella. Omien havaintojeni mukaan taloustilanne on ollut työnantajatahon ääkkömyksen mukaan poikkeuksellinen koko ajan. Siis eletään ikään kuin tuopovuosikakautta ja samalla se kuitenkin kielletään. Voi aikoja mutta voi tapojakin – kaikenkarvaisia näytelmiä!

Näin sen kirjoittaisin

Suomi on ajautumassa historian vaikeimpaan julkisen talouden velkaantumiskierteeseen. Samaan kurimukseen ovat joutuneet monet muutkin vientiteollisuuden tulevaisuutensa rakentaneet maat. Orajien puutteessa on tuloksetonta viedä. Sveitsin tavoin tuotantorakenteen monipuolistaminen ja muuntaminen palvelu rakennepainotteiseksi ovat välttämättömyksiä mutta

ne vievät omansa aikansa. Sveitsin veroparatiisikäytäntöjä ei sen sijaan pidä matkia.

Velkaantumiskiirteen katkaisemisessa tehoakain ja halvinta välillä on mahdollisimman laaja yhteiskuntasopimus. On huomionarvoista, että velkaantuminen uhkaa sekä kuntia että valtiota, joista jälkimmäistä vaaditaan edellisten avuksi. Valtakunnanpolitiikoilla on tässä luontevasti kaksoisrooli: maanantaina vaaditaan maakunnasta käsin lisää rahaa kunnille, ja tiistaista perjantaihin vastataan Helsingistä, että ei mistään löydy. Yhteistä tälle draamalle on, että jos yksikin kunta joutuisi selvitystilaan, koko julkisen sektorimme luottoluokitusluokka laskisi ja korot samalla kohoaisivat. Nyt kuitenkin ollaan vielä AAA-luokassa.

On sinänsä yhdenmukaista, millä nimellä uutta yhteiskuntasopimusta kutsuttaisiin, olennaista olisivat sen pitkäkestoisuus ja sisältö. Se ei olisi vain palkkasopimus kurkistusekseen, vaan sisältäisi laaja-alaisesti sosiaali- ja terveydenhuollosta. Laajaksi paisunutta työttömyyttä jouduttaisiin hoitamaan 1970-luvun malliin julkisen vallan tukitoimin riippumatta siitä, mitä EU:n ahdasalaisesti tulkitut direktiivit yrittävät sanella. Oletuksena mielenkiintoista nähdä, lähtisikö komissio oikeustoimiin yhtä sen pohjoista jäsenmaata vastaan, joka pyrkii keräämään rahaa maksukseen EU:lle jäsenmaksunsa.

Hallitusohjelmatekstinä edellä perusteltu olisi seuraava:

Hallitus ilmaisee suuren valmiutensa neuvotella ja sopia työmarkkinajärjestöjen kanssa julkisen sektorin velkaantumiskiirteen katkaisemiseen tähtäävän, kattavan ja pitkäkestoisen yhteiskuntasopimuksen, joka sisältää myös vaalikauden loppuun saakka ulottuvat palkkasopimukset.

Eipäs kun näin:

Tarvitaan ”nolla-budjetointia”

Onko Suomen talous katastrofaalisessa tilassa? Ei! Jos verrataan Suomen julkisen talouden tilaa esimerkiksi Baltian maihin ja Kreikkaan, niin Suomessa talousasiat ovat lievästi ilmaistuna hallinnassa. Kreikan asema oli vuoden 2009 lopulla kiinnityksen luokituslaitoksen yhdestä A:sta. Kreikan valtio ajautui riippuvaiseksi siellä toimivista pankeista, Baltian maissa pankit ovat kuralla ja noissa maissa palkkoja on leikattu. Entistä harvemmat tosin saavat palkkaa mitä voisivat. Asuntonsa säilyttänyt on siirtynyt perusmallin mukaan sen omistajasta vuokraajaksi.

Suomi on siinä määrin varakas maa, että täällä on ollut varaa erilaisiin hämărăhommiin ja kikkailuihin. Mutta kuinka varakas maamme oikein onkaan? Se on hyvä palauttaa mieliin, mutta se ei oikeuta mitenkään tahansa hurvitteluun ja siinä on erityisesti vaarallisia elementtejä, kuten kiinteän omaisuuden kunnan säilyttäminen, rehellisyyden vaaliminen yrittäjyydessä ja verotusrakenteen läpinäkyvyyden ja reilun säilyttäminen.

Eri laskentatapojen mukaan asuntokantamme kokonaisarvo on jossain 400 ja 500 miljardin euron välillä. Asuntolainaa on jäljellä vain 71 miljardia euroa ja muuta, osittain siihen vaikuttavaa lainakantaa noin 26 miljardia euroa. Kerrottakoon sekin, että muiden kuin asuntosijoitusten kokonaisarvo on vajaat 130 miljardia euroa, siitä 70 % pankkitileillä. Suomalaiset ovat siis joka tapauksessa hyvin sidottuja täällä sijaitsevaan kiinteään omaisuuteen, joka kuitenkin käyttämättömänä ja huoltamattomana rapistuu pian. Asuntokannan kunnan heikkeneminen vähentäisi tätä sidonnaisuutta ja erityisen kriittinen ajanjakso on se, jolloin suuret ikäluokat siirtyvät ajasta iäisyyteen. Tuo ajanjakso on laskettavissa ja siihen pitää taloudellisesti ja toiminnallisesti varautua, tämä yleisesti tiedostetaan.

Suomen kuten kaikkien muidenkin maapallon alueiden on siirryttävä uusiutumattoman energian hyödyntämisen aikakaudesta uusiutuvan, hajoitetun energian järjestelmään. Se tarkoittaa käytännössä maaperinteisessä laajuudessa tuotantokelpoisena pitämistä ja samalla asuntokannan kunnan vaalimista. Suuret ikäluokat muodostavat pian sen ioriyhteisöjä sukujensa

kotitanhuville. Siitä, mitä peruspalvelurakenteesta tästä seuraa, on tulevien päättäjäsukupolvien pidettävä huoli.

Vuonna 1987 valitulle eduskunnalle esiteltiin mieluusti valtioiden julkisten talouksien velan määrää suhteutettuna itse kunkin bruttokansantuotteen. Suomi oli siinä tilastossa vähiten velkaantuneiden joukossa toisena Australian jälkeen, Belgia oli yli sadalla prosentillaan päinvastaisessa päässä. Vuonna 1970 Suomen vastaava sadannes oli ollut vieläkin alhaisempi, 9,2 %. Suomella oli siis varaa pistää 1980-luvun jälkipuoliskolla ranttaliksi. Silloinen hallitus koki yhteiskunnalliseksi palvelutehtäväkseen rahamarkkinoiden estottoman avaamisen, mainosti itseään jopa rakennemuutoksenhallituksena. Mainostaminen loppui, kun kasinopeli karkasi käsistä. Seurasi pankkikriisi, kun pankkien kasinopelien polttoaineeksi ottamat konttälainat lankesivat maksuun vuosikymmenen vaihteen jälkeen. Seurasi lama ja valtion velkaantumisen. Yhdessä vuodessa valtio otti uutta velkaa 60 miljardia markkaa.

1990-luvun ja 2000-luvun alun noususuhdannevuosien aikana omaisuutta myytiin ja saaduilla rahoilla valtionvelkaa hiiven lyhennettiin. Syksyllä 2009 velkaa oli 63,5 miljardia euroa vastaten 37 prosenttia senhetkisestä bruttokansantuotteesta. Vuonna 1995 sadannes oli ollut 63, kun kantaluku, bruttokansantuotekin, oli alhaisempi. Vuonna 2010 otettava lisävelka, 13 miljardia euroa, ei syökse Suomea EMU:n vakaus- ja kasvusopimuksen raamien ulkopuolelle. Tosiasiallisestikin on otettava huomioon valtion omaisuuden arvo ja pitkäaikaiset sijoitukset, joiden yhteismäärä ylittää selvästi velan määrän. Kuitenkin mielenkiintoista ja merkittävää ovat olleet porvarihallituksen toimet, joilla miljardien omaisuuseriä on siirretty pois valtion taseesta.

Muuan reunahuomautus on paikallaan. Nyt on muodikasta arvioida valtion ja julkisen talouden tilaa hyvin tarkoitushakuisesti. Ideana on todistaa, ettei mitään pääoma- ja varallisuusveroajatelmiakaan saisi hahmotella. Laskelemissa viitataan säännönmukaisesti valtion kassavaroihin ja lyhytaikaisiin, yliyön sijoituksiin. Ennen finanssikriisiä kassavarat olivat keskiarvolla ilmaistuna noin viisi miljardia euroa, nyt määrä on saattanut nousta yli seitsemän miljardin euron. Eduskunnan tarkastusvaliokunta on kiinnittänyt toistuvasti huomiota siihen, että näin suurille kassavaraille ei saata pysyvänä käytäntönä löytyä vankkoja perusteita. Joka tapauksessa tilanne niiden määrän suhteen on pysynyt näköjään kriisiä edeltäneistä ajoista vuoden 2009 loppuun muuttumattomana. Uutta valtion kassanhallinnassa on, että pakko lainanotto

kalliina ja tarkoituksellisesti toimenpiteenä eduskunnan vaatimuksesta lopetettiin. Vuonna 2010 tämä kallis näytelmä ei enää toistu.

Finanssikriisiajan kourissa kärvisteleviin muihin yhteiskuntiin verrattuna perusrakenteemme on terve. Baltian maihin jo viittasin. Ruotsissa on tukeuduttu 60-prosenttisesti vuokra-asuntoihin, mikä ohjaa koko yhteiskunnan rakennetta tulevaisuuden kestävän kehityksen pyrkimyksissä. Yhdysvalloissa taas on rakennettu ilman omaa asuntoa oleville lainoituksiin perustuvaa NINJA-järjestelyä (ks. s. 29). Hanke ei kuitenkaan pysynyt sikäläisen rahoitusmaailman haullinnassa. Kuplien puhkeamisen seuraavaa aaltoa odotetaan ja sen heijastusvaikutuksia suomalaisen lämmän tuollaan tuokailemaan. Finanssikriisi ei ole s uinkaan ohi, sillä rakenteisiin pureutuvat, perustavaa laatua olevat uudistukset ovat toistaiseksi osoittautuneet mahdottomiksi.

Mikä on sitten kansainvälisen yhteisön vastaus edellä esitettyyn? Suomen julkisen hallinnon reittausluokka on AAA, kun kehnoimmassa jamassa olevalla euromaalla Kreikalla on yksi A tai ei ole sitäkään. Suomen julkisessa sektorissa on koko julkinen lohko, kunnat, mukaan luettuina. Valtio ja kunnat muodostavat jakamattoman kokonaisuuden. Tämä tarkoittaa, että jos yksikin kunta joutuu selvitystilaan, niin koko julkisen lohkon reittausluokka laskee, mikä näkyy otettujen lainojen korkojen nousuna. Valtio joutuu käytännössä vastaamaan jokaisen kunnan veloista, jos kunta itse ei velvoitteistaan selviydy. Prosessi Lex Karkkila on jo kertaalleen käyty, joten malli on olemassa. Niin lähellä rajaa on eräissä tapauksissa käyty, että vain yksi suomalainen rahoituslaitos on suostunut tiettyä kuntaa rahoittamaan.

Tätä kirjoitettaessa vuoden 2009 lopulla on täysin selvää, että kansainvälisestä finanssi- ja taloustilanteesta johtuen nykyinen tai sen korvaava tämän vaalikauden loppuajan hallitus joutuu tekemään vuoden 2011 talousarvion nykyisiltä pohjilta. Nopeasti pahenevan työttömyyden vuoksi työ- ja elinkeinoministeriön pääluokan menoja joudutaan voimakkaasti lisäämään ja vastaavasti ottamaan nettomääräisesti lisää velkaa.

Olenneisempaa on viimeistään heti vaalikauden alussa, mi eluiten jo vuonna 2010 ryhtyä käymään läpi nolla-budjetoitiprosessia. Se tarkoittaa nyt tarkoittamassani merkityksessä sitä, että yhdessäkään pääluokassa ei ole pohjalla yhtään euroa tai senttiä. Jokainen valtionhallinnon yksikkö joutuu valmistelemaan budjettinsa tavoitteellisena eli ilmoittamaan, mihin pyrkii huomioon ottaen sen, mitä eduskunta on mahdollisesti ohjannut joutemään tai kansainvälisistä sitoumuksista seuraa, ja kertoo, minkälaisella resur-

soinnilla se on valmis tavoitteensa toteuttamaan. Tämä merkitsee, että kaikki luurangot pitää saada kaapeista esiin. Tämä velvoittaa myös verotukien mahdollisen jatkon tarkkaan perustelemiseen. Yksistään verotuissa on kysymys noin 12 miljardista eurosta (ks. liite). Tuon seuraavassa luvussa esiin eräitä painavia näkökohtia, miksi 0-budjetointiin tulisi ainakin tietyin väliajoin turvautua.

Käytännön perusteluita 0-budjetoinnille

Luurankoepäilyjä ja tutkimustuloksia. Eduskunnan tarkastusvaliokunta on käynyt tarmokkaasti tutkimaan asioita ja ilmiöitä, joissa rahoja voitaisiin ajatella käytetyn tai käytettävän epätarkoituksenmukaisesti ja valtiovarainministeriön käytettävän omaa valtaansa eduskunnan budjettivaltaan nähden väärin. Otan kaksi esimerkkiä valiokunnan teettämistä selvityksistä.

Eduskunnassa saatiin vaikeuteltua, että valtiovarainministeriön virkamiehet puolustavat budjettiehdotustaan fanattisesti, vaan ei fantasisesti. Tämä näkyy siinä, että jos määrärahoja mennään eduskunnassa erittäin perustelluista syistä nostamaan, se ei näy millään tavoin seuraavan budjetin pohjissa, ei silloinkaan, kun eduskunta on tähän erityisesti kehottanut. Lääkäreillä on tähän tautiin varmasti oma koodinsa.

Edellä sanotusta on eduskunnassa seurannut epäily, että valtiovarainministeriö tarkoituksellisesti pienentää verotuloennusteitaan perustellakseen sitä, ettei kansanedustajien pitä mennä röpelöimään viisaiden virkamiesten ehdotuksia. Onko näin, sitä julkisen haun kautta valikoitui selvittämään arvostettu tutkimusryhmä. Tuloksella, ettei olettamalle löytynyt riittävästi vahvistusta; verotuloennusteet olivat sekä ylittyneet että alittuneet. Sitten ministeriön virkamiehet ovat muistaneet – äänensävyäänkin muuttaen – palauttaa mieliin, että he saivat puhtaat paperit. Tällä tuloksella on yleisen uskottavuuden sekä ministeriön ja eduskunnan välisen vuoropuhelun kannalta myös käytännön merkitystä.

Entäs sitten se toinen esimerkkitapaus? Jo 1970-luvulla yritettiin tarmokkaasti ryhtyä valtiohallinnon yksikköjen hajasijoittamiseen. Itsekin jouduin tahattomasti silloiseen pyöritykseen mukaan. Juuri nimittettynä professorina annoin oman ammattialani hankkeista myönteisiä lausuntoja, jotka katkaisivat suhteet asianomaiseen ministeriöön ja johtivat toistuviin halveeraaviin lausuntoihin minusta ja kyvyistäni.

1970-luvulla ei hajasijoittamisessa lopulta suuria tapahtunut. Asiaan palattiin 1990-luvulla, mistä lähtien neljä hallitusta on toteuttanut alueellistamissuunnitelmia. Toimenpiteitä varten on laadittu tarkka painettu ohjeistokin. Tarkastusvaliokunnan toimesta on tutkittu, kuinka on käynyt niin kuin on käynyt. Tulos oli siinä määrin karu, että epävirallisesti kuului vaatimuksia, että tämä nlaatuiset selvitykset pitäisi yli päätään kieltää tar koituksettomina. Tuon ajattelun mukaan, se mikä on ke rran päätetty, vie dään päätökseen, maksoi mitä maksoi. Ja kyllä maksoi. Kehnolla suunnittelulla, kiireellä ja ylimielisyydellä on pil attu itse pääasiaa, al ueellistamista, ja mont aa muut a asiaa. Rahaa on kulunut mm. kaksoismiehityksiin ja on luotu päivittäin pitkiä matkoja matkustavien virkamiesten kategoria. Nyt jo voidaan olla varmoja, että hyvä on pilattu huonolla asioiden hoidolla ja tuotettu samalla valtiolle kymmenien miljoonien eurojen ylimääräiset menoerät. Oma vastuunsa on ollut koheltavilla ministereilläkin tämän tuloksen aikaansaamisessa.

Nämä kaksi, tu loksiltaan erityyppistä tu tkimusta osoi ttivat, että 0-budjetoinnissa on lähtökohtaisesti ideaa. Voidaan saada esiin valtionaloutta rakenteellisesti te rvehdyttävää ja, jos viisaut ta ja poliittista tahtoa min iste-reiltä löytyy, ohjata pieleen menossa olevia hankkeita oikeille raiteille.

Tuottavuutta ja tuottavuutta. Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä älyttömämmältä ns . valtion tu ottavuusohjelma v aikuttaa. Näin as ia void aan y mmärtää myös tarkast usvaliokunnan mie tinnöstä (T rVM 5/ 2009 vp) , j osta poim in seuraavan tekstiosuuden:

Asiantuntijakuulemisessa kävi selkeästi ilmi, että valtion tuottavuusohjelmassa oli alun perin kyse työvoimaennusteisiin perustuvasta valtion henkilöstön vähentämisen tarpeesta, jotta koulutettu työvoima riittäisi myös yksityiselle sektorille. Valiokunnan mielestä tuottavuus -sanan käyttö onkin osoittautunut tämän ohjelman yhteydessä harhaanjohtavaksi, koska kysymys on henkilötyövuosien vähentämisestä ja tuottavuuden lisäyksen oletetaan syntyvän henkilöstön vähenemisen kautta. Ohjelman aikataulu on tällä hetkellä myös osin ristiriidassa henkilöstön todelliseen eläköitymiseen nähden. Valtiovarainministeriön mukaan tuottavuusohjelma on edennyt henkilöstön vähennystavoitteiden mukaisesti. Tilastokeskuksen seurannan perusteella vuonna 2008 valtion kokonaistuottavuus kasvoi 1,0 % kun se edellisenä vuonna laski 1,9 %.

”Kaikkien hämärsyrytysten äiti”, sanoisi varm aan listaleikkaaja-Liisa tästä kaikesta, jos tietä isi synnyt syvät. Edusk unta on selvästi ilmoittanut tuotta-

vuusohjelman arkkitehdeille, ettei onnistunut, vaikka valtansa rajoissa valtioneuvosto teknisesti onnistuikin asian lanseeraamaan ja ainakin saisi sen keskusteluun. Ohjelmaa on erityisesti puolustanut pääministeri Matti Vanhanen, joka on kertonut eduskunnan I:ssa Salissa, ettei valtiolle tarvita enää entistä määrää työntekijöitä, sillä valtion it-hankkeet vapauttavat henkilökuntaa tekemään oikeita töitä, koneet hoitavat nippelihommat. Näin olen pääministerin välittämän viestin ymmärtänyt. Katseet pitää kohdistaa syytetyhteiseen eli valtion suuriin it-hankkeisiin. Niiden on pitänyt olla menestystarina, kun pääministeri katsoo henkilökunnan rajua vähentämishjelmaa voitavan edelleen jatkaa.

Asia on ollut jatkuvasti esillä tarkastusvaliokunnan työlliställä. Ensi vaiheessa kävi ilmi, että valtionvarojen oli kulunut 30 miljoonaa euroa ilman merkittäviä aikaansaannoksia. Asiaa on sittemmin tutkinut Valtiontalouden tarkastusvirasto ja sillä erityisesti johtava tuloksellisuustarkastaja, tri Tomi Voutilainen, joka kertoi Helsingin Sanomissa 24.12.2009 sen, minkä hän kertoi joulun alla tarkastusvaliokunnalle. Tässä poimintoja hänen suullisesta lausunnostaan:

”Valtion it-projektit ovat usein heikosti johdettuja, tehottomia ja syytävät rahaa muutamille suurille it-yhtiöille ja niiden kovapalkkaisille konsulteille. Valtiolta puuttuu osaamista sekä tietojärjestelmien tilaamisesta että hallinnoinnista. Tästä syystä on syntynyt ulkoistus- ja rahastuskierre. Ensin ostetaan ohjelma, sitten maksetaan sen parantelusta ja vielä lisensseistä. Valtion it-toiminnasta puuttuu vahva johto. Suomessa on kaikkiaan 2000-luvulla hukattu pelkästään tietoyhteiskunnan perusedellytysten kehittämisessä satoja miljoonia euroja. Ongelmat ovat tietorakenteissa. Tiedon liikkuminen eri viranomaisten välillä on Suomessa lapsenkengissä. Valtion virastot voivat laskuttaa kunnilta tietojen käytöstä niin paljon, ettei palveluja kannata kunnissa kehittää.”

Mitään sellaista, mihin pääministeri valtioneuvostonsa puolesta on vedonnut, ei ole olemassakaan. Joku tai jotkut hänen lukuisista valtiosihteeristään on ilmiselvästi johtanut hänet antamaan harhaisia lausuntoja. Ei nimittäin ole myöskään niin, että pääministerin pitäisi tapaus tapaukselta, viesti viestiltä, selvittää hänelle esitettyjen selvitysten todenperäisyys.

Mitä sitten tarvittaisiin? Tylä mutta totta, valtionhallintoon on perustettava uusi, mahdollisimman korkeaan ammattilliseen osaamiseen perustuva virasto, joka ei ole muutamien suuren ja lukuisten pienten it-alan yritysten osaamisen varassa. Tarve muuttuikin näin aivan toisenlaiseksi kuin valtio-

neuvosto on ed uskunnalle tarjoillut. Vastaava selvitystyö on me nossa myös eduskunnassa. Asiaan liittyy merkittävänä yksityiskohtana myös tietoturvallisuus. ”Mafia on jo rantautunut valtioonhallintoonkin”, joutui eräs avainasemassa oleva kansliapäällikkö asiasta kuultuna toteamaan tarkastusvaliokunnalle.

Asia on herättänyt kiitettävästi huomiota lehdistössä. Arviointianalyysissä on aivan oikein kiinnitetty huomiota käytännön mahdollisuuteen, että tällaiset suuret keskitetyt järjestelmät voivat kriittisellä hetkellä kaatua. Silloin ei voida olla jonkun taloudessaan huojuvan yksityisen yrittäjän varassa, taito-tiedon pitää olla kiinteästi valtioonhallinnon sisällä.

Kannetaanko sitten huolta oikeasta tuottavuudesta? Onneksi kannetaan! Kertomuksessaan vuodelta 2008 Valtiontalouden tarkastusvirasto arvioi suorittamissaan tilintarkastuksissa ministeriöiden hyväksymät tuottavuustavoitteet puutteellisiksi, koska ne olivat ulossopimuksissa asetettu vain 40 prosentille virastoista ja laitoksista.

Tarkastusvirasto ei pidä kuitenkaan tilastokeskuksen tuottavuusindikaattoria yksin käytettynä riittävänä kuvaamaan julkisen toiminnan tehokkuutta. Tätä kuvaa hallinto-oikeuksien käytössä oleva tapa mitata suoritteita. Hallinto-oikeuksissa asiakasmäärien kasvu on johtanut entistä pidempiin käsittelyaikoihin ja ruuhkiin sekä suuriin hallinto-oikeuskohtaisiin ja asiakasryhmäkohtaisiin eroihin käsittelyajoissa ja tehokkuudessa. Kuitenkaan hallinto-oikeuksien tulostuloksissa ei ole käytetty tulonlukuja, jotka ottaisivat huomioon asiakasryhmien ja ratkaisujen väliset suuret erot. Näin tuottavuuden mittari eli ratkaistujen juttujen määrä jaettuna henkilötyövuosilla ei kuvaa tuottavuutta. Mittaustapa on liian karkea, koska se ei ota huomioon juttujen erilaisia vaikeusasteita ja -rakenteita eikä henkilöstörakennetta.

Vuosikertomuksessaan vuodelta 2008 Valtiontalouden tarkastusvirasto pitää lähivuosien tärkeimpinä haasteina valtiontalouden menokuria, julkisen talouden rahoituksellisen kestävyden turvaamista ja julkisen toiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden parantamista. Sen mielestä hallinnon ja palvelutuotannon tuottavuuden ja tehokkuuden järjestelmällistä parantamista on välttämätöntä jatkaa.

Eduskunta käsitteli em. kertomuksen ja vastasi yksimielisesti seuraavasti:

”Eduskunnan mielestä valtion tuottavuusohjelmassa ja yleensä julkisen toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa on voimakkaammin kiinnitettävä huomiota kokonaistuottavuuteen. On ohjattava ja johdettava aikaisempaa selvästi määrätietoisemmin toiminnan taloudellisuutta, tehokkuutta ja vaikutta-

vuotta sekä pääoman tuottavuutta ja muita tuottavuuden ulottuvuuksia kuin yksinomaan työn tuottavuutta. Eduskunta pitää tarpeellisena, että kestävä tuottavuuden tavoittelu koskee nyt myös kuntataloutta ja kuntien toimintaa, jossa pääosa julkisista palveluista tuotetaan.”

Tuskin millään kokeemusperäisellä ja/tai teoreettisella pohdiskelulla voisi tehokkaammin ja laaja-alaisemmin tukea ajatusta ainakin aika-ajoin suoritettavasta 0-budjetoinnista.

On tietenkin selvää, ettei 0-budjetointi saa johtaa siihen, että sen varjolla lakkautetaan tai tehdään tehottomiksi valvontaorganisaatiot. Tarvitsemme mm. työ- ja ympäristönsuojelun toteutumiseksi tehokasta valvontaa. Vastavaa henkilöstöhän Rakennusteollisuus ry vaati rakennustyömaille. Meillä ei italialaistumisen vaihe ole kaukana kuten seuraavasta luvusta käy ilmi.

Verotuksen teoria ja käytäntö. Kun verolakiesityksiä eduskunnassa käsitellään, kaikkia on o petettu kiinnittämään huomiota verotuksen täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksiin. On hyvä, että eduskunnan lainsäädäntökulttuurissa ei ole tässä suhteessa moittimisen sijaa. Kunnilla on itsehallintoon sisältyvä verotusoikeus. En puutu nyt siihen, pohdiskelen sen sijaan valtionverotuksen tosiasiallista tuottavuustilaa.

Yhteiskunnan toimintojen rahoittajana paras mahdollinen on yhteiskunnalliseen keskiluokkaan lukeutuva, hyvä palkkainen toimihenkilö, jonka veronpidätykset tehdään verokortilla, ja joka ei käytä hyväkseen esimerkiksi erilaisia tulonhankkimis-, kotitalous- ja muita vähennyksiä. Hänen kohdallaan viranomaisen veroehdotus on helppo tarkistaa ja hyväksyä sellaisenaan. Julkinen hallinto mahdollista seurakuntaa myöten saa mitä sille kuuluu. Ansiotasosta riippumatta jokainen verokorttityöntekijä on yhtäläisessä asemassa verottajan kannalta. Mielenkiintoista on, että Elinkeinoelämän keskusliiton ohjeiden mukaan toimiva julkinen hallinto haluaa vähentää juuri tätä varmaa veronmaksajakaartiä, joka siinä sivutöinään hoitaa yhteiskunnallisen byrokratian ja peruspalvelutuotannon. No, kaikkea ei tarvitse ymmärtääkään.

Valtion(raha)varaston verokertymän kannalta tämä on varmanakin ulkopuolella onkin sitten josta suhteessa hyödyllistä rimpisuota. Yksi globaalien talouskriisien oloissa voimistuva alue on harmaan talouden ja talousrikollisuuden yhdistelmä. Nykytilanne olisi odotettavissa jo 1990-luvulla, silloin harmaatalous ja talousrikollisuus olivat nykyistä selvemmin valtiovarainmi-

nisteriön vi rkamiesten e rityisessä su ojeluksessa, m inisteriötä e dustamaan määrättyt henkilöt eivät tulleet edes viranomaisyhteistyöryhmän kokouksiin. Syy tähän käyttäytymiseen on edelleen selvittämättä. Nyt 10 v uotta kestäneen herkeämättömän painostuksen jälkeen valtiovarainministeri uskaltaa jo suositaa ”roistojen rautoihin” laittamista, mutta kuitenkin saman ministeriön toinen ministeri ajaa talousrikollisuutta suosivan lainsäädännön hyväksyttämistä eduskunnalla. O-budjetointiuhka jo panisi veden ja peräti veren siinä määrin liikkeelle, että veronkiertäjien suosiminen johtaisi helposti sanalliseen lynkkaustuomioon.

Kuten aiemmin totesin, kahdentoista miljardin euron vuotuiset verotuet tulisivat O-budjetoinnissa yleiseen tietoisuuteen ja siten koko yhteiskunnan avoimen arvioinnin kohteeksi. Tämä on tarpeellista senkin vuoksi, että mm. kauppakamarit pitävät Veronmaksajain keskusliiton liiton sivustatuella koko ajan verokeskustelua yllä. Siinä keskustelussa verotuet ovat aina tavalla tai toisella mukana, joko sisään piilotettuina tai julkipantuina. Näin on mm. niin sanotuissa Norjan ja Belgian malleissa.

Norjan-mallissa osakkeelle saatu tuotto on verovapaata markkinakorkoa vastaavalta osalta. Belgian-mallissa taas verovapaus annetaan osakkaan sijasta yritykselle. Siinä kahdenkertaisen verottamisen ongelma on ratkaistu yhtiön verotuksessa, se saa vähentää verotuksessaan sen omalle pääomalle markkinakoron mukaan lasketun tuoton. Mallin merkittävimpänä etuna mainostetaan rahoitusneutraalisuutta.

Belgian-mallia pidetään kuitenkin kalliina ratkaisuna. Sen toteuttaminen edellyttäisi siis kiristyksiä muualla yritysverotuksessa tai osakkeenomistajien verotuksessa. Kiristysten olisi kohdistuttava kotimaisiin osakkeenomistajiin, sillä ulkomaisten osakkaiden verotuksen kiristämistä ei pidetä käytännössä mahdollisena sopimussitoumusten vuoksi. Keskustelussa ovat siis jatkossakin mukana osakkaan verokannustimet ja yritysten verotuskohtelu.

Matti Vanhasen kakkoshallitus päätti poistaa työnantajilta työttömyysvakuutusmaksun. Tämä lahjoitus paikattiin ensin lainaa ottamalla, mutta sen tuotonmenetys on kestäväällä tavalla suunniteltu kompensoitavaksi lisäämällä ympäristöveroja: saastuttajat ja pilaajat joutuisivat maksumiehiksi. Ok, mutta heti perään valtiovarainministeri ilmoitti, että energiasyöpöille teollisuudelle palautettaisiin takaisin sähköveron korotus osittain tai kokonaan. Siis jälleen uusi v alikoiva vero, jossa olisi tuki elementti mukana. O-budjetointi tulee

todella tarpeeseen saattamaan kaikki tällaiset toteutumattomat ja jäänteet perusteelliseen uudelleenarviointiin.

Vanhasen ykköshallitus poisti varallisuusveron ja kakkoshallitus helpotti lahja- ja perintöverotusta näyttävästi. Jälkimmäinen aikaansaannos uutisoitiin näyttävästi ja äänestäjiä koskiskelevasti ja miksipä ei olisi, tällaiset herkut ovat kortilla. Mutta tuon ”lahjonnan” tiimellyksessä unohtui” suorittaa verotusohjeiden yhdenmukaistaminen. Se jäi sopivana ajankohtana verohallituksen tehtäväksi. Se hoitikin tehtävän kaamoksen syvetessä lokakuussa 2009. Operaatio perustui lakiin, tämä puoli oli siis kunnossa. Arvosteltavaa on vain toimenpiteen viivästyttämisessä ja tavassa tiedottaa asiasta. Valtiovarainministeri joutui äärimmäisen kiusalliseen tilanteeseen. Tämäkin episodi osoitti, että luurangoitetaan yhdellä kertaa ottaa kaapista ulos. O - budjetointioperaatio tarjoaa tähän oivan mahdollisuuden.

Työurien pidentäminen – harhaako? Pääministeri Matti Vanhanen kävi hiihtelemässä Kuusamon hangilla ja sai elämyksen: pidentämällä työuria eli siirtämällä eläköitymisikää kolmella vuodella yhteiskuntamme ikääntymisestä, muista demografisista ongelmista ja talouskurimuksesta voitaisiin selviytyä noin vain. Valtiovarainministeri Jyrki Katainen nukkui yön yli ja tuli suurin piirtein samaan tulokseen. Koska asia kiinnostaa kaikkia Suomessa asuvia ja tänne aikovia, ministerit saattoivat näkynsä yhteiseen pohdintaan. Kesto puheenaihe siitä tulikin. Siihen osallistui myös todellinen asiantuntija Eläketurvakeskuksen johtaja Hannu Uusitalo. Poimin seuraavaan joitakin näkökohtia hänen arvioinnistaan (HS 20.12.09).

Ensimmäinen kysymys on, kumpi vaikuttaa selittävämmiin eläkkeelle siirtymisen ikään, biologinen ikä vai säädetty eläkeikä, eli mikä on hankioiduuden todellinen painoarvo? Uusitalo vastaa tähän kysymykseen, itse kysymyksenasettelua näin tekemättä. Suomessa lakisäätöiselle vanhuuseläkkeelle voi siirtyä 62 vuoden iässä, Ruotsissa alaikäraja on 61, Tanskassa 65 ja Norjassa 67 vuotta. Hajontaa siis on, mutta todelliset eläkkeelle siirtymisiät ovat hyvin lähellä toisiaan, yli 60:n ja Tanskassa jonkin verran alle 60 vuoden. Vastaus on yksiselitteinen, edellinen oletus on oikeampi. Tarvittaisiin siis erityisiä kannustimia ja olosuhteiden muuttamista paremmiksi, jotta työurat merkittävästi pidentyisivät.

Suomalaisten työurat ovat nimittäin jo nyt eurooppalaisittain pitkiä, Uusitalon kertoman mukaan työvuosien odote on EU:n kahdeksanneksi korkein.

Tanska ja Ruotsi ovat kärkimaita. Suomalainen työelämä ahdistaa. Työsuhteista on vauhdilla tehty määrä- ja/tai osa-aikaisia. Työttömyydellä uhkaamisesta on työnantajien keskuudessa tehty porukalle yhteinen juttu. Ei olekaan siten yllättävää, että vanhuuseläkeiän nosto takaisin 65 vuoteen vaikuttaisi todelliseen eläkkeelle siirtymiseen vain puolisen vuotta, toteaa Uusitalo.

Johtaja Uusitalo päättää kirjoituksensa näin: ”*Tavallisen ihmisen kannalta parhaita tapoja turvata kohtuullinen eläke ovat joustavan vanhuuseläkeiän mahdollistama työuran pidentäminen ja se, että 63 ikävuoden jälkeen työskentelystä seuraa eläkkeen karttumisen kolminkertaisella nopeudella*”.

Varsin kiusalliseksi nyt kyttiläntekijä tekee se, että näin yhteiskunnalliset päättäjät kuin työnantajatahotkin paasaavat samanaikaisesti työntekijöiden osallistumisesta työnantajien ahdin tilanteiden lievittämiseen ja työvoimapolusta (vähän myöhemmin). Ei ihme, että nämä ristiriitaisuudet yhdistettyinä mallittaisen, pitkäkestoisien tulopoliittisten ratkaisujen toteuttamiseen johtavat yhteiskunnallista ilmapiiriä todella tehokkaasti. Ehkä juuri O-budjetointi selventäisi pitkän päälle asenneilmastoa ja saisi Elinkeinoelämän keskusliiton palkkajohtajat ymmärtämään Suomen suhteelliset edut tuotantoympäristönä. EK:n johdolle voitietysti olla tyydyttävä se, että täällä ryhdytään taas tiukasti suojelemaan alkuperäistä luontoa, vaatimaan ympäristön pilaamisesta pidättäytymistä ja korostamaan työsuojelunormiston noudattamista.

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus arvioi vuoden 2011 aikana toisaalta elvytyspolitiikan jatkon tarpeellisuuden ja toisaalta sopivan ajankohdan paluulle tasapainottavaan taloudenpitoon. Jos elvytystoimia tarvitaan, ne suunnataan kuntien kautta toteutettaviksi mahdollistamalla näin valmiina olevien infrahankkeiden toteuttamista.

Hallitus ryhtyy välittömästi toimikautensa alussa valmistautumaan siihen, että vuoden 2013 talousarvio rakennetaan O-budjetointiperiaatteella, jolloin jokainen hallintoyksikkö joutuu tarkoin kuvaamaan tavoitteensa ja perustelemaan niiden rahoitustarpeen. O-budjetointi kattaa myös erilaiset verotuet, joiden jatko arvioidaan tässä yhteydessä. Toisaalta tällöin tulee ottaa eduskunnan aiemmin sitovasti tekemät päätökset ja Suomen tekemät kansainväliset sitoumukset. Niitä voidaan myös esittää eduskunnalle muutettaviksi.

Yhteinen maatalous- ja kalastuspolitiikka

Maatalouspolitiikka

Tammikuun 1. päivä 1995 merkitsi valtavaa muutosta Suomen maatalouspolitiikassa, siirtymistä yhdessä yössä kansallisen maataloustulolain aikakaudesta Euroopan yhteisön yhteiseen maatalouspolitiikkaan. Jälkimmäinen oli tuolloin jo olemassa, siihen oli tietyin pehmennyksin sopeuduttava. Jäsenyystavoitteita asetettaessa olin ainoa edustaja silloisessa eduskunnassa, joka to julki avoimesti, mitä tämä muutos merkitsi luonnonmaantieteellisesti eli luonnon tuottokyvyn kannalta. Tulin erään valtionhoitajapuolueen edustajien taholta moitituksi; heidän mukaansa olin torppaamassa koko jäsenyyden tekosyillä. Sittemmin uudet eduskunnat joutuivat tunnustamaan, että olin ollut oikeassa; Suomi pärjää yhteisön sisämarkkinoilla vain, jos tuotantotuissa otetaan huomioon luonnonmaantieteelliset realiteetit ja riittävät tukikompensoitiot. Onneksi yhteisön alueella oli ollut aiemminkin tuotannollisesti epäsuotuisia alueita, joita varten oli luotu luonnonhaitta- eli LFA-tuki.

Demarit olivat todella taitavia, kun he teettivät EY-jäsenyyden likaiset työt Suomen keskustalla, erityisesti puolueen puheenjohtajalla Esko Aholla pääministerinä ja MTK:n puheenjohtajalla Heikki Haavistolla ulkoministerinä. Pääministeri Esko Aho piti silloin ja pitäänee yhä edelleen siitä, että häntä kutsutaan uudistajaksi. Niinpä hän sai uudistaa puolueensa peruskannattajajoukon, suomalaisten talonpoikien, perusasenoitumisen integraatioon. Vuoden 1995 jälkeen EY:n maatalouspolitiikassa on siirrytty vauhdilla muutoksesta toiseen, krieisistä toiseen. MTK:n puheenjohtajat ovat niinkään vaihtuneet tuhkatiheään. Todella merkityksellistä oli vetää maatalousvirkamieskunnan oma mies, maatilahallituksen ex-pääjohtaja Kalevi Hemilä ammattiministerinä tekemään maatalouspääluokan leikkaukset. Valinta heijastui heti siinä, että haluttiin luoda suuruuden ekonomiaan perustuva tuotantoihanne, jossa unohdettiin yksi merkittävä asia, tuottajien ja ksaminen, ja

sen mukana – jälkikäteen arvioiden – kaikki. Elettiin tunnetun kaksoisstrategian aikaa, puhuttiin hyvää perheviljelmätaloudesta mutta toimittiin kaikin tavoin sen onnistumisen estämiseksi. Toisin kuin muissa pohjoismaissa, meillä ei ole haluttu luoda lähi- ja luomu ruokakulttuuria. Ministerikautenaan Kalevi Hemilä suorastaan riensasi niitä, eikä perusviritys MTK:ssa poikkeaa nykyisin (2010) riittävästi Hemilän aikaisesta.

Suomen keskusta vei maan EY-jäsenyyteen ja 2000-luvulla Hemilän ajan virheiden paikkaukset ovat jääneet tai koituneet keskustapuolueen ministerien hoitettaviksi. Ahkeruudella ja taidolla on saatu torjuntavoittoja, enempiä ei ole ollut tarjolla. Suurin ongelma on ollut Ruotsi, joka on tarkoin vartioinut, ettei Suomi saisi maataloustuottajilleen mitään eivinkä oikeuksia. Ruotsalainen tuottaja saa maitolitrasta vähemmän kuin suomalainen tuottaja, siinä yksi syy käyttäysmentaliteettiin. Kulloisetkin EU:n maatalouskomissaarit puolestaan ovat tietenkin joutuneet puolustamaan yhteisöä alkutuote-kaupan vapauttamisneuvotteluissa. Eikä Suomelle onneksi nämä WTO-neuvottelut eivät olleet merkittävästi edenneet sen jälkeen kun finanssikriisi vuonna 2008 puhkesi.

EU:n uudessa tilatukijärjestelmässä maataloustuet on pääosin irrotettu tuotannosta. Tuottajahinnoissa Euroopan alueella nähdyt turbulenssit ovat johtaneet Keski- ja Etelä-Euroopassa tuottajien järjestämiin mielenosoituksiin. Tilanne on koko maapallolla ristiriitainen, toisaalla ruoasta on monilla alueilla pulaa ja toisaalla tuotantoa on alueellisesti siinä määrin liikaa, että tuottajahinnat ovat romahtaneet. Kysymys on globaalisti ostovoimasta ja logistiikasta. Markkinamekanismi ei tietenkään ole korjannut, eikä korjaa. Kukaan tai mikään ei ole tyytyväinen nykytilanteeseen.

Suomi on logistisesti saarivaltio, joka täytyy ottaa elinkeinopolitiikassa huomioon. Se tarkoittaa mm. sitä, että meidän on pidettävä kaikki 2,25 miljoonaa peltohehtaariamme tuotantokunnossa. Niistä 500 000 ha oli energia-tuotannossa hevosostalosaikakaudella, joka päättyi 1960-luvulla. Jos ja kun raakaöljypohjaisten polttoaineiden saanti vaikeutuu, niitä tarvitaan taas samaan tarkoitukseen. Elintarvikeomavaraisuuden turvaamiseen tarvitaan 1,5 milj. peltohehtaaria, niistä 280 000 rehuvalkuaisen tuotantoon. Geenimuuntelemattoman tuontisoijan saatavuus on jo vaikeutunut, joten oma valkuais-rehutuotanto on välttämättömyys. Viljantuotanto ei onnistu koko maassa, joten tarvitaan monimahaisia märehitjöitä käyttämään korsirehua. Maidon-tuotannon ohella perunantuotanto on Suomen mahdollisuuksia. Itse asiassa

Suomi on jo merkittävä siemenperunan viejä. Pohjois-Pohjanmaalla on kasvitaudeista vapaa High Grade -aluekin. Valitettavasti vain geenimuunneltua perunantuotantoa ollaan tuomassa Suomeen. Riski otetaan vaikka kysymys on tässä vaiheessa vain teollisuuden tarvitseman tärkkelyksen tuotannosta - ja samanaikaisesti tämän teollisen tuotannon volyyymiä ollaan pienentämässä! On hankalaa, kun vasen käsi ei tiedä mitä oikea tekee ja päinvastoin. Maha alkaa kurista!

Suomalainen talonpoika on vapaa yrittäjä, jonka tuloista kuitenkin puolet tulee EU:n ja kansallisista tuista. Vapaus ja riippuvuus ovat ristiriidassa keskenään. Tästä on seurannut m.m. se tilanne, joka maassa on vuoden 2009 lopulla, meillä on valtava rehuviljelijäämä, jonka varastoinnissa on ollut todellisia vaikeuksia. Varastotiloja et sitään jomman rajojen ulkopuolelta Virosta. On aika kummallista, että neuvontajärjestelmä on ollut kykenemättömän ohjaamaan tuotantoa öljy- ja palkokasvien ja rukiin tuotantoon, niiden markkinatilanne on hyvä. On ollut käsittämätöntä, että ruokohelven tuottajat käänsivät ohran hintapiikin vuoksi kasvustonsa ympäri päästäkseen seuraavana kasvukautena ohralla rahanteekoon. Silloin ohran hinta oli kuitenkin jo romahtanut. Kasinopeli sopii huonosti maatalouteen.

Suomessa on syytä koko ajan muistaa, ettei meillä ole omalla alueellamme fossiilisen energian varantoja. Kaikki työkoneiden polttonesteet on ostettava ulkomailta. Olennaisia tekijöitä ovat sekä hinta että saatavuus. Kummankin kohdalla voi jonain päivänä tulla seinä vastaan, tilanteen varalta pitää olla suunnitelma valmiina. Meillä huoltovarmuus on liian heppoisissa kantimissa. Näin voidaan sanoa, vaikka tätä kirjoitettaessa kaikki paikat ovat täynnä kaupan käymätöntä viljaa, ei sen laadun huonouden vaan yleisen markkinatilanteen vuoksi.

Pitkäjänteisyys on kateissa myös Euroopan unionin komission maatalouspolitiikassa. Kukaan tai mikään ei tiedä millaista EU:n maatalouspolitiikka tulee olemaan vuodesta 2015 lähtien. Jos maataloustuotantojen lopetus päätös säilyy voimassa, edessä on joko koko maatalouspolitiikan kansallistaminen tai totaalinen hintaturbulenssien tuottama kaaos, sen jälkeen ei Euroopassa enää koskaan nousta elintarvikeomavaraisuuteen. On muistettava, että raakaöljyn tyyppihinnan odotetaan kohoavan 200 US dollariin nykyarvolla mitattuna. Tällä tuotantopanoksen hintatekijällä tulee olemaan *masking factor* -vaikutus elintarvikemarkkinoilla.

Suomenkin tulee varautua maatalouspolitiikan kansallistamiseen, olkoon se tavoitetilä tai ei. Opettaisikohan se tilanne siihen, että maatalouden työkonoiden käyttämä polttoaine tuotettaisiin auringonvalon ja yhteyttämisreaktion avulla kotoisilla pelloilla. Vaikuttaisi huoltovarmuuspolitiikalta!

Kalastuspolitiikka

Maapallon merten kalavarannot ovat kovaa vauhtia hupenemassa; lähes 90 prosenttia Euroopan kalakannoista kalastetaan enemmän kuin niiden kestävä käyttö sallisi ja kolmannes kannoista on siinä määrin niukkoja, että ne eivät pysty tuottamaan riittävästi jälkeläisiä. Tässä katsannossa on välttämättöntä, että kansainvälinen yhteisö pyrkii säätämään kalakantojen verotusta. Tämän viestinsä antamisessa ammattijamuiden kalastajien tietoon niin Euroopan unioni kuin kansallisvaltiotkin ovat kuitenkin perusteellisesti epäonnistuneet. Biologisesti välttämättömien ja poliittisesti ymmärrettävien päätösten tekeminen näyttää olevan EU:n (maatalous- ja) kalastusneuvostossa lähes mahdotonta.

Itämeren kalakannoista Suomen erityisen mielenkiinnon kohteina ovat merilohi, silakka, kilohaili ja turska. Itämeri kaipaa toistuvasti sellaisia syysmyrskyjä, jotka tuovat suolaisen meriveden pulseja murtovesialtaaseen. Sellaisista pulsseista pitäisivät mm. turskakannat.

Merilohikantojen hoidosta on kuitenkin tullut koko Itämeripolitiikan koetinkivi. Sitä varten kirjoitettiin aikanaan merilohen hoitosuunnitelma, *Salmon Action Plan*, SAP. Sen merkitys oli lähinnä siinä, että siihen vedoten silloiset päätäjät saattoivat tehdä mitä pölyimpiä ratkaisuja. Kuvaava esimerkki on, että yhteisesti päätetty lajikohtainen kalastuskiintiö saattoi ylittää Itämeressä ja sen lahdissa syönnöksellään olevien lohien kokonaismäärän. Ei ihme, että saaliit jäivät selvästi kiintiöiden alapuolelle. Ei ollut muuta mahdollisuutta kuin kieltää Itämerelläkin ajoverkkokalastus kuten oli tehty valtamerialueilla. Se toteutui vuoden 2008 alusta lukien. Sitä koskevan ratkaisevan päätöksen teossa auttoivat muutamat Itämerellä pyörivät pyöriäiset. Pyöriäisvahtipilkan kesti kun tiesi, että tällä operaatiolla voidaan ehkä pelastaa luonnonlohikantojen rippeet. Korkeiden supermyrkkykertymiensä ja liian innokkaiden pyytäjien lisäksi merilohia on vaivannut lisääntymishäiriö M74. Ainakin suomalaiset velvoiteistukasmoltit ovat olleet laadultaan aika ajoin

siinä määrin heikkoja, että osa niistä on hädin tuskin pysynyt hengissä istutushetken saakka.

Ajoverkkokalastuskielto toimii siinä määrin kohtuullisesti, että syönnökseltään palaavia merilohia on riittänyt Perämerelle saakka. Ratkaistavana on ollut muutama vaikea ongelma: ensinnäkin äärimmäisen aggressiivinen pieni ammattikunta, avomerikalastajat, ja toiseksi se, pyydystetäänkö lohi pääosin kutujoissa vai sallitaanko ja millä periaatteilla saalistusta Pohjanlahdella. Pääaltaallahan kalastus voi olla laillisenä vain ajoverkkokalastusta, jonka osuus ajoverkkokalastusaikana oli noin viisi prosenttia saaliin lukumäärällä mitattuna.

Sille, että avomerikalastajat ovat yliaggressiivisiä, ei luonnollisesti mitään voi. Vapaassa maailmassa saa olla hyvin aggressiivinen, kunhan ei iholle käy. Selkämerellä ja Perämerellä pitänee poliittisista syistä sallia jonkin verran merilohen kalastusta. Ainoa toimiva ja luottamukseen ohjaava menettely on siirtyminen lisensoituun ammattikalastukseen, jossa kuitenkin lisenssinomistajalla on vuosikohtainen pyyntikiintiö. Lisäksi pyynnin alkamista tulee säännellä kaikki koskevilla aloitusajoilla, jotta kookkaat naaraslohet ehtivät päästä kutujojoihinsa ennen pyynnin aloitusta. Niiden määrän lisäämistä kasvaa aikanaan voimakkaita smoltteja lähtemään Itämeren syönnösvaellukselle.

Jokipyynnin sallimisen ehtona on, että joka vuosi smolttien potentiaaliset reviirit pääuomassa ja sivujoissa ovat käytössä. Merilohen kilohinta noussee esimerkiksi Tornionjoella jokisuulta Kukkolankosken yläpuolelle noustessa kymmenkertaiseksi. Siinäpä on hauskaa poliittisille päättäjille! On syytä muistaa, ettei ruotsalaisiin ole näissä lohiasioissa voinut koskaan luottaa. Heidän Matkakosken rokastusryöstökälynsä säilyy loppuun saakka mielessäni. Pääsin sitä kerran paikan päällä todistamaan.

Tätä kirjoitettaessa uusi rajajokisopimus on eduskunnan käsittelyssä. Yksimielinen hallituksen esitys tulee hyväksytyksi. Suomalaisen päättäjien itsehillintä ja viisaus ovat mielenkiintoisia asioita tällaisen, ei kovin hyvän sopimuksen voimassa ollessa.

Kalastuslaki on toimikunnan valmisteltavana. Välimietintö osoittaa, että toimikuntaa pitää täydentää vapaa-ajankalastajien toisella edustajalla kannattamaan järjestön mielipiteitä äänestystilanteissa. Vapaa-ajankalastajathan ovat järjestäytyneet yhteen suureen keskusjärjestöön, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry:hyn, jolla on 51 000 aktiivijäsentä. Tuoreen

tiedon mukaan vapaa-ajankalastajien määrä on suorastaan romahtanut Uudellamaalla. Tilanteen korjautuminen edellyttää, että samalla kun kalavesiä aktiivisesti hoidetaan, viehekalastus tehdään taivannäköisellä tavalla vapaa-ajankalastuksena mahdollisimman joustavaksi. Tärkeää kokoyhteiskunnan kannalta on, että kalastustraditio siirtyy sukupolvelta toiselle. Kampanjamyönteisessä nimettiin yksi vuoden päivästä (toistaiseksi elokuun lopussa) ehdotukseksi valtakunnalliseksi kalastuspäiväksi. Jo kymmenet tuhannet koululaiset ovat päässeet kalastuspäivän tapahtumissa eri puolilla maata kalastuksen makuun.

Maaseutupolitiikkaa

Rajoittaakseen ylituotantoa EU:n komissio on suosinut tukien irrottamisen tuotannosta ohella niiden niin sanottua modulaatiota, joka tarkoittaa maatalouden tukirahojen osittaista siirtämistä maaseutuasetuksen toimivallan piiriin ohjattaviksi maataloutta tukeviin maaseudun toimeläisyyksiin. Nykyisellä ohjelmakaudella EU aikoo koota yhteensä 226,8 mrd euroa maaseudun kehittämiseen. Tämä on ollut ja on jatkossa viisasta rahavirtojen ohjailua. Ollennaisena on, että maaseudun kylät säilyvät elävinä. Koulun ja kaupan ylläpitämiseen ei riitä, että kylässä asuu vain maan- ja metsätaloustuottajia. Tilakoon kasvattaminen tavallaan tuhoaa toimivan maaseutuyhteisön edellytyksiä vähentämällä ruokakuntien määrää. Ruotsin pohjoispuoliskossa pääsi näin käymään. Suomella ei ole siihen varaa, sillä meillä sekä maataloustuotannon että erityisesti uusiutuvan energian järjestelmät energiapuineen tarvitsevat toimivaa maaseutuyhteisöä. Suhteellisen läheisessä tulevaisuudessa jokainen toimiva maatila on maan- ja metsätaloustila, jolla on omaa energiantuotantoa. Musiikissa modulaatio tarkoittaa tavallisesti siirtymistä sävellajista toiseen. Suomalaisella maaseudulla tarvitaan modulaationa aktiivista paluuta perheviljelmäkokoluokkaan, ja samalla kestävä energiatalouden järjestelmään. Ohjauskeinona käytetään aktiivista tukipolitiikkaa, jaksaminen on oikea sävellaji tässä modulaatiossa.

Rahavirtojen ohjailua

Kun Suomi tiukan neuvonantavan kansanäänestyksen jälkeen päätti liittyä Euroopan yhteisön jäseneksi, vahvana argumenttina tarjottiin sitä, että

Suomi saisi yhteisöltä enemmän rahaa kuin joutuisi sisällyttää jäsenmaksuina maksamaan. Esimerkkinä käytettiin Espanjaa, joka suurena EY:n silloisena jäsenvaltiona oli nettosaaja, jota se muuten on yhä vuonna 2009.

Suomikin oli jäsenyytensä alkuaikoina todella hivenen nettosaaja (esim. 26 milj. euroa vuonna 1996), mutta tilanne on sittemmin muuttunut. Suomi on selväpiirteisesti nettomaksaja: vuonna 2008 Suomi maksoi Euroopan yhteisölle jäsenmaksuina yhteensä 1543,3 miljoonaa euroa ja sai yhteisöltä maataloustukina yhteensä 832,4 miljoonaa euroa ja muina rahavirtoina yhteensä 488,9 miljoonaa euroa. Jos Suomi luopuisi aktiivisesta maataloudesta (näennäisviljely ei ole enää mahdollista), sen nettomaksu yhteisölle kasvaisi merkittävästi nykyisestä. Tämänkin vuoksi Suomen etu on pitää maatalous iskukunnossa.

Toinen asia on, että Euroopan unionissa mietitään maatalouspolitiikan kansallistamista. Uusi ohjelmakausi vuoden 2013 jälkeen tarjoaa tähän mahdollisuuden. Tämä olisi EU:n budjettitalouden kannalta suuri muutos. Vuonna 2008 EU:n 117 miljardin euron menoista 48 prosenttia käytettiin maatalous- ja luonnonvaramenoihin eli 56,2 miljardia euroa.

Maatalouspolitiikan kansallistamisajatuksen pohdiskelulla etsitään kestävä ratkaisu riittävään lintarviketuotannon turvaamiseen niin että kuljetusmatkat ovat kokonaisuutena mahdollisimman lyhyet. Tällöin joudutaan ottamaan arvioinnissa huomioon mm. luonnonvarojen yleinen ehtyminen, ilmastonmuutoksen aiheuttamat alueelliset ilmiöt, maaseudun kyky pärjätä suhteellisen alhaisella tuotostasolla ja yhdyskuntien toisistaan poikkeavat demografiatekijät sekä tietenkin markkinoiden kulloinenkin globalisaatioaste. Se on yleisesti todettu, että markkinoiden vietaväksi ei pidä jättäytyä, tarvitaan tehokkaita turvaverkkoja. Tämä on se katoottajien että kuluttajien yhteinen etu.

Näin sen kirjoittaisin

Maatalouspolitiikassa varmistetaan kansallisen rahoitusosuuden riittävyys kiinnittämällä tukipolitiikassa huomiota siihen, että ympäristön- ja eläintenhuollisilla kannustimilla on todellista vaikuttavuutta. Keskeistä on, että tukipolitiikka vahvistaa tuottajapariskunnan jaksamista tilallaan. Tässä hyödynnetään EU:n tukipolitiikan

Puujalka ei ole mennyt poikki

Puutullikeskustelukausi on mielenkiintoinen jakso Suomen historiassa. Metsäteollisuus ry saattaa syytää suurin piirtein samansisältöisiä tiedotteita viikoittain, jopa päivittäin. Onko tilanne muuttunut tällaisessa tahdissa, kun metsälön päätehakuillakin on mi nimissään v äliä 60 vuotta. Idea on varmaan se, että samansisältöisen viestin toistoilla halutaan sitoa kansa puunjalostusteollisuuden tukij oukoksi. Teollisuuslaitosten omista työntekijöistä ei tiedotteiden mukaan siihen juuri ole ollut. Tämä on ol evinaan johdattelua kertomukselle puutulleista.

Suomalainen metsäteollisuus on halunnut näyttää maailmalle, että se on alati laajentuva, globaali toimija. Eräässä vaiheessa se hankki tai rakensi tuotantoyksiköitä Keski-Eurooppaan lä helle markkinoita. Se lähti Pohjois-Amerikkaan v altaamaan sik äläisiä suuria toimijoita. Se pis täytyi Kaakkois-Aasiassa opettamassa, kuinka sademetsiä hävitetään ja muutetaan vaikkapa palmuöljyplantaaseiksi. Se ehätti Etelä-Amerikkaan halvan, nopeasti kasvavan kuidun, eucalyptuksen, puupeltujen tunt umaan saattamalla itsekkäällä pyrkimyksillään kaksi sikäläistä valtiota lähelle keskinäistä sotaa. Mutta ei se kotimaataankaan ole aivan unohtanut. Tänne rakennettiin ylikapasiteettia, ei suinkaan lainvastaisesti kotimaisen puun liikakäyttö tavoitteena; ei metsälain pykälää haluttu tietoisesti rikkoa, katseet oli suunnattu itärajan takana oleviin metsiin, jotka olivat saaneet kasvaa rauhassa koko sodanjälkeisen ajan. Mutta sitten tuli ”mutta” matkaan.

Suomen puolella oli ilmiselvästi tuodittaudu uskomukseen, ettei Neuvostoliitosta juontuneella Venäjälläkään olisi intressiä ryhtyä jalostamaan metsiään uudessa, laajemmassa mittakaavassa. Toisin kävi. Venäjän hallinto halusi edesauttaa ulkomaisia investointeja asettamalla raakapuun viennille tullit, luonnollista ja järkevää Venäjän itsensä kannalta. Venäjän päättäväisyys oli shokki Suomen metsäteollisuuden johtohenkilöille, jopa paperiliiton puheenjohtaja tuntui omassa päättäväisyydessään ”lällärijoukolta” Putinin hallinnon rinnalla. Venäjä on sittemmin päänsä pitänyt ja Suomesta on lakkautettu

raakapuuvareiden kestävä käytön ulkopuolelle jääneitä yksiköitä. Jalosteiden markkinahinnat toivat lisäpuhtia yksiköiden lakkautuspäätöksille.

Tapahtuneessa on eräiltä osin perusteltavissa olevaa, mutta koko prosessissa on paljon muutakin opittavaa. Ensinnäkin Pohjois-Amerikkaan lähdettiin ilmiselvästi keuhkojen ennakkolaskelmien kanssa ja niinpä tuli nopeasti oikein kunnolla. Etelä-Amerikassa käyttäytään pahimman siirtomaavaltakaavan mukaan, kunnollinen globaali tukistus on vielä edesspäin. Teollisuuslaitoskauppojen jälkeen ryöpyn ottaa vastaan UPM-Kymmene oyj. Nämä laskelmavirheet saavat pisteen i:n päälle, kun lasketaan mukaan Kemijärven sellutehtaan lakkauttaminen osana uudeksi kasvatavien nuorten mäntymetsien keskeltä ja laitoksen välitön hajottaminen suorastaan atomeihin. *Valtioilla pitäisi olla teollisuuslaitosten etuosto-oikeus tällaisten tilanteiden varalta. Nyt on mahdollista se, että pörssi-yhtiöiden omistus siirtyy vihamielisille ulkomaalaistahoille, jotka päättävät yhdellä kertaa kilpailuyistä sulkea täällä olevat tuotantolaitokset ja purkaa ne välittömästi.* Suomalaiset poliitikot ovat ylipäättään äärimmäisen joustavia ja ymmärtäväisiä, kansan keskiluokalta kannettuja verorahoja käytettiin Kemijärvelläkin kompensoivan tuotannon luomiseen mukisematta. Kansalta saatu valtakirja on vielä, se ulottuu kaikkeen.

Kaikkein merkityksellisintä on kuitenkin se, kuinka valtakunnan meidän saatiin nauttia koko maan taisteluun Venäjän puutulleja vastaan vaatien niiden poistamista. Metsäteollisuutemme töppäilyt maailmalla annettiin hetkessä anteeksi ja kaikki puhuivat Venäjän ojentamiseen laittamisen puolesta. Näinhän oli tapahtunut 1960-luvun alkupuolellakin. Kansa lähetti johtajansa yksissä tuumin tärkeälle matkalle, eikä ministerin palattua reissulta tyhjin taskuin ryhtynyt tätä moittimaan.

Ministeripuheet ovat takanapäin ja perusviritys on pysynyt muuttamattomana, Venäjä pitää pääosin puutullinsa. Täällä toimiva metsäteollisuus joutuu ottamaan sen reaaliarvona huomioon. Puuntarjoajina ovat 85 prosenttisesti metsänomistajasuvut, 40 % metsätiloista on Metlan mukaan peritty ja 45 prosenttia ostettu vanhemmilta tai sukulaisilta. Neljä viidesosa metsänomistajista omistaa alle 50 ha metsää. Eri omistajaryhmien keski-ikä pyörii 50 vuoden tienoilla. Tämä on merkityksellistä, sillä ikä on sekä metsänhoidossa että puunmyynnissä vahvin selittävä taustatekijä. Uusmetsänomistajista kolmannes asuu kaupungeissa, 44 % maaseudulla, kuitenkin usein tilan sijaintikunnan ulkopuolella. Perikunnat ovat metsien hoidossa ja käy-

tössä muuta pessiivisempia. Metsänomistajia ei kannata ottaa verratusta helpottavin keinoin puukauppoihin. Tärkeintä on hoitaa metsiä niin, että kaikki voivat hyväksyä käytettävät metsänhoitotoimenpiteet. Jatkuvassa kasvatuksessa on aineksia tähän. Metsälaki vaatii ajantasaisuutta. Metsäpalvelutoimijoiden kesken pitää sallia reilua kilpailua.

Mitä on jäänyt käsäseen kouraan? Metsät tuottavat uutta puuta 100 miljoonaa kiintokuutiometriä vuodessa ja siitä puolelta on teollista jalostuskäyttöä silloin kun vienti vetää. Energiapuusta voi saada korkeamman kantohinnan kuin kuitupuuksi myyden. Energiapuun saantia markkinoille nuoren metsän hoidon yhteydessä on myös tuettu yhteiskunnan varoilla. Juuri tähänhän on pyritty, talousmetsät hoidetaan aikanaan ja energiapuuksi sopiva osuus haketetaan tarkoitukseensa. Energiapuu voidaan haketettuna polttaa mutta se voidaan myös kaasuttaa ja kaasu nesteyttää polttoaineksi. Hakkuutähteistä voidaan valmistaa myös biomuoveja, jotka biohajautuvina sopivat hyvin lyhytikäisiksi tarkoitettuihin käyttötarkoituksiin, kuten pakkausmateriaaliksi. Saksassa innostuttiin näistä sokeripohjaisista tuotteista jo lähes kaksi vuosikymmentä sitten. Näiden raaka- ja polttoaineiden valmistaminen sopii varsin hyvin sellu- ja paperiteollisuuden yhteyteen. Huolestuttavia kielteisiä uutisia kuuluu metsistä; energiapuuta on otettu suorastaan ryöstämällä, jälki on kuin tykistökeskityksen jälkeen Raatteentien varressa. Metsäkeskusten vieromaisyksiköissä ei ollut tapahtumien ja tilanteen tasalla. Metsäkeskusuudistuksen pitää estää tällaiset ylilyönnit. Perusvika on tietenkin puuta metsistä ottavissa.

Historiasta on tiedossa, että betonifirma Partek vaikutti keskeisesti rakentamismääräyksiin, niin että kirjoitetuin paloturvallisuusperustein betoni ohitettiin puurakentamisen. Partek saattoi liittyä myös paperi- ja selluteollisuuden kanssa täsmälleen samaan pyrkien. Metsäteollisuus on pyrkinyt kartelli- ja muin keinoin siihen, että se saa haluamaansa raakapuuta mahdollisimman edullisesti. Paperi- ja selluteollisuudessa on todettu tuomioistuimen päätöksellään esiintyneen taipumusta kartellien muodostamiseen. Nyt on laskujen maksun aika.

Tulevaisuus voi kuitenkin olla toisenlainen. Ylikapasiteetin purkautumisen jälkeen voidaan lähteä eräällä tavoin 0-budjetoinnista. Puurakentamisen rakentamismääräykset tulot ottaa yksityiskohtaiseen uuteen arviointiin. Energiatuhokkuus on luonnollinen tavoite ja paloturvallisuus itsestään selvyys, mutta itse rakentamisessa pitää ottaa huomioon, että puusta voi raken-

taa kerrostalojakin, siis monta kerrosta. Näin on muuallakin. Sahat toimittavat sopivaa p uutavaraa. T ässä o n ky symys tod ellisista h iilinieluista. Mistä sitten saadaan puura kentamiseen er ikoistuneet a rkkitehdit? Jos kapasiteetti ei Suomessa riitä, niin sitten ulkomaille oppiin. Ainakin Oulun yliopistolla ja Teknillisellä korkeakoululla on ollut puurakentamisen professoreita.

Kansantaloutemme puuj alka ontuu, mutta se e i ole poikki. T ilannetta voidaan parantaa me tsänkäsittelymuotoja mon ipuolistamalla ja e stämällä käytännön metsätoissa rakenteelliset kilpailun vääristymät. Metsälaki uudistetaan tässä katsannossa.

Näin sen kirjoittaisin

Työ- ja elinkeinoministeriössä ja maa- ja metsätalousministeriössä koottu metsävara- ja taitotieto kootaan uudeksi toimenpideohjelmaksi. Puurakentamisen rakentamismääräykset tarkistetaan monikerrosrakentamisen huomioon ottaviksi samalla kun energiatehokkuusveloitteet tarkistetaan nykyisten vaatimusten mukaisiksi.

Metsälaki uudistetaan monipuolistamalla metsänhoidon toimenpidevalikoimaa tarkoituksella saada kaikki metsänomistajat hyväksymään käytetyt metsänkäsittelymenetelmät. Lainsäädäntöä muuttamalla varmistetaan, että metsäpalvelu- ja muissa metsätoissa vallitsee vapaa kilpailu.

Eipäs kun näin:

Suunta sivistysyliopistoon

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen suurin virhe oli ”suurena yliopistoudistuksena” ja ”fantastisena” markkinoitu sivistysyliopistoihanteen r omutushanke. Operaatio osui väärään aikaan väärään maahan täysin väärässä talouspoliittisessa ympäristössä. Suomalaiskansalliseen tyyliin muutosta ajettiin jä äräpäisesti toteutukseen vaikka oli jo hyvissä ajoin nähtävissä, että taloudelliset edellytykset tältä muut osprosessilta olivat murtuneet. Siinä sivussa – tuottavuusohjelmaan mukaan saamiseksi – r omutettiin hieno Suomen Akatemia -järjestelmäkin.

Vuoden 2009 tilinpäätös osoittaa, että yliopistojen hätäapukeräys elinkeinoelämältä, entisiltä työntekijöiltä ja oppilailta tuotti laihan tuloksen. Keräystoimen tiimoilta tuli syyllistettyä kelvottomat lahjoittajat ja epätoivon hetkellä kaive ttua lu urankokaapista ajat us yliopistojen lukuk ausimaksuista, hanke, jonka käynnisti 1990-luvun ensipuoliskolla näyttävästi Suomen keskusta, ja jota puolueen puheenjohtaja k iirehti Aalto-yliopiston avajaispuheessa. Vuosi 2010 käynnistyi yliopistoissa yt-neuvottelujen merkeissä. Valtiovalta ei ole pitänyt rahoituslupauksiaan. Jos siitä yliopistotahot huomauttavat, niin saavat vastaansa oitis syytöksiä, miksi ette ole ajoissa purkanee tarpeetonta hallintoanne.

Arkitodellisuutta on, että (määräaikaisten) professorien aika kuluu apuraha-hakemusten ja tutkimusraporttien kirjoittamisessa, sikäli kuin laitosbyrokratiapuuhiilta ja opetustehtäviltä ehtii. Innovaatioympäristö on totaalaisesti tuhottu eli juuri se, jonka muutoksen arkkitehdit uskoivat saavuttavansa.

Todettakoon, että mallina käytetyn maan yliopistolaitos on tätä kirjoitettaessa katastrofaalisessa tilassa, kun kolmannes r ahoituksesta on (pysyvällä tavalla) kadonnut.

Uusi hallitus, olipa sen koostumus kansan tahdonilmaisun jälkeen mikä tahansa, joutuu hyvin tarkoin suunnittelemaan askelmerkkejä paluulle sivistysyliopistoon. Nykyisenkaltainen haukkuminen, kiristys ja pompotus tiloskeskusteluissa eivät enää vetele.

Näin sen kirjoittaisin

Vuoden 2011 talousarviossa lunastetaan yliopistoille ja korkeakouluille annetut rahoituslupaukset. 0-budjetoinnin yhteydessä yleisenä tavoitetilana pidetään sellaisen sivistysyliopistotilan saavuttamista, joka toimii jo institutionaalisesti itsessään hedelmällisenä innovaatioympäristönä. Suomen Akatemiaa koskeva laki palautetaan siihen muotoon, mikä sillä oli 1.1.2009.

Eipäs kun näin:

Logistiikka

Me suomalaiset olemme ystävällistä ja vieraanvaraista kansaa. Tätä kirjoitettaessa vielä voimassa oleva kaivoslaki suorastaan houkuttelee ulkomaalaisia toimijoita tulemaan tänne ja kaivamaan esiin vähäiset rikkautemme, vieämään ne maasta ja jättämään kaikki silleen, kun viimeinenkin malmilohkare on saatu nostettua autoon tai junavaunuun tai kaivostoiminta käynyt kannattamattomaksi. Höveleimmissä tapauksissa olemme valmiit vetämään voimajohtolinjan läpi Lapin kairojen todetaksemme, että kaivosyhtiö ehti mennä konkurssiin ennen varsinaisen toiminnan käynnistymistä. Mieleen ei edes juolahda, että tällainen epävarma toimija olisi aggregaatit ja polttonesteet joka tapauksessa määrääkaista toimintaansa varten, jolloin tuotantokustannukset määräytyisivät polttoöljyn päivänhinnan mukaan.

Kaiken huippu on m eikäläisten valmius rakentaa kymmeniä kilometrejä pitkä rautatie kuljettamaan maasta sellaisia uusiutumattomia luonnonvaroja, joista tulee jo muutamien vuosikymmenien päästä valtava pula koko maapallolla. Kaikkiin näihin tapauksiin voi sisältyä mahdollisuus, ettei suomalaisille ole tarjolla muutamaa työpaikkaa enemmän, puhumattakaan siitä että työllisyystilannetta olennaisesti parannettaisiin.

Edellä kuvatusta tosikertomuksesta saa vaikutelman, että hallinnoltamme puuttuu visio, joka ulottuisi edes 50 tai 100 vuoden päähän puhumattakaan että nähtäisiin todella pitkälle tulevaisuuteen. Kun talous elää kvar taaleittain, hallinto tuntee olevansa todellisten futurologien ryhmittymä, kun se toimii eduskunnan vaalikausirytmikassa. Kuitenkin juuri nyt olisi historiallisesti edullisin aika sijoittaa rautateiden perusverkoston kehittämiseen. Rautatieverkoston nopeaan kehittämiseen kannattaisi ottaa lainaa, jos kassavarat eivät riitä. On nimittäin selvää, että henkilöliikenne Helsingin ja Oulun välillä loppuu ja matkustajat siirtyvät nopeisiin juniin näiden paikkakuntien välillä, samalla tavoin matkailijaliikenne Lappiin siirtyy rautapyörille. Ylipäättään kotimaanmatkailu tulee lisääntymään, mikä on otettava kokonaisinfrastrukturaan huomioon. On käsittämätöntä, ettei edes Seinäjoen ja Oulun välille saada nopeaa kaksoisraideyhteyttä.

Toinen esimerkinomainen asia, johon haluan tässä yhteydessä kiinnittää huomiota, on se taitamattomuus, jolla tiehallinto hoitaa teidenhoitourakoita. Väen väkisin nämä perustavaa laatua olevat hoitotyöt piti siirtää yksityisten hoidettaviksi, sen sanottiin olevan ideologinen valinta. Hyvä on, jos ideologia niin sanoo, mutta lasku tästä ideologisesta valinnasta ei saa olla kohtuuttoman suuri, eikä kohtalokas. Ensimmäinen tasovalinta oli se, että kun aiemmin pidettiin huoli siitä, ettei tienrunko päässyt rikoutumaan edes vaikeissa kelirikko-oloissa, niin nyt näin saa surutta tapahtua. Se tarkoittaa, että tulevaisuudessa elinkeinoelämän ja yksityiseen liikennöintiin tulee pitkiäkin katkoksia, kun ilmastonmuutoksen seurauksena kevät- ja syysropuutot pidentyvät.

Entä aliurakat? Tiehallinnon urakointivastaavat asettivat tavoitteekseen saada hajautettua urakat niin että vain pieni osa on Tielikelaitoksen hoidettavana. Siinä jäivät taustaselvitykset vakavaraisuuksineen tekemättä ja niinpä yksi ulkomaaalainen yrittäjä joutui kesken urakkakauden luopumaan hankkeesta jättäen paikalliset aliurakoitsijat näppejään nuolemaan. Vielä pahempi tilanne on se, että potentiaaliset paikalliset aliurakoitsijat on kelpailutettu varattomiksi. Mitä tästä seuraa? Kaksi vaihtoehtoa on jäljellä: Joko talven lumet jäävät aauraamatta ja mummut ja ukot jäävät mökkeihinsä lumen vangeiksi tai sitten uudet tekijät tulevat kaukaa ja tämä sitten vasta maksaa!

Ylipäätään on käymässä niin, että maaseudun modulaatio ei oikein toimi. Kaikki paikallinen valta on ollut yhdellä poliittisella puolueella. Kun ei ole ollut haastajaa ja poliittisia paineita, niin aktiivinen toiminta oman alueen hyväksi on jäänyt lapsipuolen asemaan. Tämä on kohtalokasta koko suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Ei ole kysymys siitä, että elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen ei olisi asiaa tajunnut. Varmasti on, olen sen monissa keskusteluissa todennut. Kunnilla vaan on itsehallinto ja sen suojassa saa tehdä tai olla tekemättä mitä vaan. Tulevaisuudessa keskushallinnon valtaa suhteessa kuntiin joudutaan lisäämään koko kansakunnan edun nimissä. Kiusallista mutta totta!

Mikä on marssijärjestys? Se on selvä. Ensin yritetään rahallisia porkkanoita. Jos ne eivät tehoa, erotetaan ongelmalliset alueet valtion valvontavallan alaisiksi territorioiksi, kuten on menetelty esimerkiksi Kanadassa. Lakia täydellisestä kuntajaosta jouduttaisiin näin muuttamaan, mutta sehän on pelkkä tarkoituksenmukaisuusasia. Hallinnon, kuntatason hallinnonkin, täytyy palvella koko maan ja kansakunnan etua.

Eikö kuitenkin selviydettäisi informaatio-ohjauksella? SOTE-puolella on yritetty, mutta huonosti on käynyt. Tämä on todettu tarkastusvaliokunnan mietinnöissäänkin. Seuraava askel on normiohjaus, mutta jos sekään ei toimi, asiat on otettava keskushallinnon hoitoon.

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus asettaa logistisen järjestelmän kehittämisessä etusijalle rautatieverkon niin, että nopeat junayhteydet ulottuvat Helsingistä Kolariin, Kemijärvelle ja Kajaaniin. Perustienpidossa erityisen huolenpidon kohteena on alemmanasteisen tieverkoston kunnossapidon tason säilyttäminen kaikissa olosuhteissa. Jos tämä edellyttää kuntalakiin saakka ulottuvia vaikutuksia, niihin ryhdytään heti kestäättömän tilanteen ilmaannuttua. Rahoituksessa käytetään kaikki taloudellisesti mielekkäät vaihtoehdot hyväksi.

Eipäs kun näin:

Luonnonsuojelu, ympäristönsuojelu, ilmastopolitiikka

Alkuperäisen luonnon suojelu

Suomen keskustan varapuheenjohtaja vaati joulun alla 2009 eduskunnassa ympäristöministeriön lakkauttamista ja sen alaan kuuluvien toimenpiteiden alistamista luonnonvarojen hyödyntämiselle. Hän sai tukea muuta alalta oman eduskuntaryhmänsä jäseneltä ja perussuomalaisilta, mutta kaikki muut mieltänsä oikealta ja v. asemalta ilmaisseet asettuivat eriasteisesti keskustan varapuheenjohtajan ajatuksia vastustamaan. Ympäristöministeriön lakkauttaminen ei saanut tukea myöskään saman puolueen toiselta varapuheenjohtajalta, joka oli tuolloin ympäristöministeri. Kaataja-varapuheenjohtaja ei kuitenkaan halunnut välittömästi ryhtyä istuvaan, oman puheenjohtajansa johtamaa hallitusta tästä syystä kaatamaan, ei siihen ryhtynyt eduskuntaryhmän puheenjohtajakaan.

Universaali periaate on, että suojellaan osia alkuperäisestä luonnosta sellaisena kuin se luonnonhistoriallisesti luonnon omalla sisäisellä dynamiikalla muodostuneena on. Kansallis- ja luonnonpuistot on eduskunnan päätöksillä irrotettu ta. louskäytöstä tä. llaisiksi alueiksi ik. uisiksi ajoiksi. Poikkipuolista sanaa tätä periaatetta vastaan ei kansallis- ja luonnonpuistokohtaisten lakien säätämisen yhteydessä julkituotu kunnes maa sai Matti Vanhasen II hallituksen. Keskustalainen ympäristöministeri toi eduskuntaan hallituksen esityksen, jolla muutettaisiin luonnonsuojelulakia niin, että ministerin valitsema yksityinen matkailuyritys (lukuisten muiden joukosta) voisi rakentaa suurehkon hotellin kansallispuiston alueelle Pallastunturille. Paikalla on ollut historiallisista syistä pienempi majoitusrakennus, joka on kunnostuskehotuksista huolimatta päästetty ränsistymään. Jos tämä hanke saa eduskunnan hyväksynnän, muita vastaavia hankkeita on jonossa odottamassa eri puolilla Lappia Enontekiöstä Sallaan. Asian käsittely eduskunnassa on tätä kirjoitettaessa kesken.

Samanaikaisesti edellisessä kappaleessa esitellyn hankkeen valmistelun aikana tuli maan pohjoisosissa esille toinen luonnonsuojelullisesti periaatteellinen ajattelu- ja menettelytavan muuttamisyrittäminen. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus oli suoraan sanoen tyrmännyt PVO-Vesivoima Oy:n Pudasjärven Kollajan allashankesuunnitelman. Perusteena hylkäävälle kannanotolle oli mm. se, että hanke tarvitsisi potentiaalisella allasalueella olevia Natura-suojelukohteita/alueita. Suivaantuneena ympäristökeskuksen johtopäätökseen vesivoimayhtiön toimitusjohtaja vaati vastaavissa tapauksissa etsimään ”parasta mahdollista ratkaisua”. Sellainen olisi tietenkin sellainenkin, että paikalla olisi muistomerkki, jolla kerrottaisiin, että paikalla oli Natura-alue, parempaan, kun ei voitu tässä tapauksessa päästä.

Edellä kuvatun lisäksi vesivoimayhtiön toimitusjohtaja esitti vaatimuksen, että ympäristökeskuksen tulisi antaa ohjeet siitä, kuinka luonnonsuojelualueet voi asteittain tuhota. Sitähän hänen ajattelumallinsa käytännössä tarkoittaa. Tietysti myös Vesilaki pitäisi muuttaa sellaiseen muotoon, että Vuotoksen ja Kollajan altaat olisi mahdollista valtioneuvoston päätöksellä rakentaa ja luonnonsuojelualueet purkaa.

Etelä-Suomestakin kuuluu kummia. Muuan entinen liberaalipoliitikko ja erään toisen puolueen ministerinäkin toiminut nykyinen selvitysmies ehti jo blogissaan ehdottaa Natura-alueiden väistämistä. Hän tarkoittaa sitä Sipoonkorven aluetta, jonne eri puolittisten puolueiden aktivistit haluaisivat perustaa Sipoonkorven kansallispuiston. Aivan vastaava mallia on Lapin liitto tarjonut päätökseen vievään Vuotoksen allashanketta eteenpäin. Toimintatapoja kuvaava havainnollisesti seuraava yksityiskohta: Lapin liitto muutti hämäystarkoituksessa yhtäkkiä saman allashankkeen nimeä Vuotoksesta Kemihaaraksi. Jälkimmäinen oli 1970-luvulla Vuotosta laajemman allashankkeen työnimi. Juuri tein ainakaan minuun, johdin nimittäin mainitulla vuosikymmenellä maastotutkimuksia juuri Kemihaaran alaksi kaavaillulla alueella.

Edellä oleva lyhyt katsaus vuodelta 2009 kertoo, kuinka poliittinen ilmasto voi yhtäkkiä muuttua alkuperäisen luonnon suojelulle vihamieliseksi. Pakettiin kuuluu tietenkin ympäristöministeriön lakkauttaminen, ympäristöasioita käsittelevän alueellisen yksikön (ELY) suunnittelu- ja valvontahenkilökunnan vähentäminen minimiin, Metsähallituksen yhtiöittäminen ja sen luontopalvelu- ja viranomaisyksikön mitätöiminen, jne.

Pitkään jatkuneen taloudellisen nousukauden saldo saattaa olla joissakin asioissa positiivinen, mutta luonnonsuojeluun se tuo totaalisen ahneuden mentaliteetin. Nyt ei näytä olevan enää mitään pyhää, alkuperäisen luonnon suojelu pitää käynnistää ikään kuin alusta. Siitä on tehtävä vaalikampanja- ja hallituskysymys. Vuonna 2011 ratkaistaan asia monella tavoin sekä periaatteellisessa että käytännöllisessä mielessä. Luonnonsuojelujärjestöt ovat osoittaneet heikkyyksiä, lisää pököä pesään vain. Rauta ei ole vielä riittävän hehkuvaa.

Ympäristönsuojelu

Ilmastoasiat asiat puhuttavat Kööpenhaminan nahkapäätösten jälkeen, niistä kuitenkin seuraavassa luvussa. Tämä ympäristönsuojelua käsittelevä luku on omalla tavallaan johdattelua siihen.

Taloushistoriallisen tutkimuksen tulevia kuumia selvittelyaiheita ovat ”polut finanssikriisiin ja siitä talouskriisiin”. Tällä hetkellä, vuosien 2009 ja 2010 vaihteessa, näyttää siltä, että läntiset teollisuusmaat, ne jotka ovat luoneet yhteiseksi pesäkkeen mm. OECD:n, olisivat joutuneet finanssitöppäilyistään suurimman laskun mak samaan. Välitilin päätöksessä voitot olivat mm. Kiina ja Intia. Tilanne saattaa kääntyä hyvinkin pian toisinpäin. Kiina ja Intia näyttävät olevan hallitsemattoman talouskasvun loukussa, jonka lasku maksetaan ympäristön tilan nopeana ja kohtalokkaana romahtamisena. Kansat on opetettu vaatimaan kulutusmielessä mahdottomia, lasku maksetaan ilman, maaperän ja vesistöjen saastumisena. Kumpikin alue muuttuu hyvin pian ensin sisäisen ympäristöpakolaisuuden, seuraavassa vaiheessa rajojen yli suuntautuvien kansainvaellusten alueiksi. Ulkomaalaiset, ylikansalliset yhtiöt joutuvat jättämään Kiinan ja Intian niemimaan ympäristöntilaja yhteiskunnallisten rauhattomuuksien syistä. Tästä on jo merkkejä olemassa, paluumuuttoa mm. Brittein saarille on pettymysten myötä tapahtunut.

Mitkä tekijät ratkaisevat uusien kohdealueiden valikoitumisen? Olennaista ei ole enää vanhalla tavalla tuotantokustannusten alhaisuus. Vähän ainetta ja energiaa kuluttavan tuotannon sijoittumisessa arvoon arvaamattomaan tulevat mm. väestön korkea osaamistaso, työmoraali (johon sisältyy sovitun mukaisesti toimiminen), korruptoitumattomuus, toimintavarmuus, yhteiskunnallisesti vakaat oloet, toimiva joukkoliikenne, elinympäristön saastumattomuus (erityisesti puhdas ilma ja makeavesi), suvaitsevaisuus, monipuolinen

kulttuurielämä ja uusiutuvien energioiden järjestelmä, joka kunnioittaa arvokkaiden luonnonalueiden koskemattomuutta. Teollinen tuotanto onkin palaamassa takaisin mm. Länsi-Euroopan teollisuusalueille, sillä halpatuotantoalueiden laatu on osoittautunut heikoksi ja kustannussäästöt eivät ole vastanneet odotuksia.

Suomi on Länsi-Euroopan maitakin edullisemmassa asemassa, sillä maamme voi tarjota ”paluumuuttajille” edellä kuvattun kokonaispaketin. Toisaalta merkitystä on silläkin, että maassamme on merkittäviä poliittisia voimia, jotka tahtovat tuhota tämän kokonaisuuden lyhytnäköisellä politiikanteolla. Pelkästään kansallispuistojärjestelmän alistaminen kovalle bisnekselle ja ympäristöministeriön lakkauttaminen Venäjän malliin olisivat sellaisia signaaleja muulle maailmalle, että täällä tulee olemaan Kiinan luonnon ja elinympäristötilan kohtalo. Meillä ei olisi tulevaisuutta. Kiusallista Suomen kannalta on, että Vanhasen II hallituksen aikana on toimittu tämän synkän skenaarion mukaan, mutta kansainvälisillä foorumeilla on ollut ikään kuin kotimaassa ei olisi mitään tällaista tapahtumassa.

Ympäristönsuojelun ydin paljastuu BAT, *Best Available Technology*, paras mahdollista teknologiaa, toimintakulttuurin muotoutumisessa. Siinä teollisuusvaikuttajat ovat sopineet keskenään mitä sellainen on. Sitä parempaa on, mutta sitä ei vielä kustannus- tai muista syistä haluta ottaa käyttöön. Siis Suomen kaltainen edistysellinen valtio voi asettaa BAT:ia paremman tason täällä toimivalle teollisuudelle.

Ilmastopolitiikka

Lukuisissa kirjoituksissani olen muistuttanut, että maapallon historia on yhtä ilmastonmuutosten historiaa. Sitä kuvaavat viimeksi elettyjen satojen tuhansien vuosien aikana jääkausien ja niiden välisten interglasiaalikausien keskinäinen vuorottelu. Elämme nyt interglasiaalikautta. Edellinen jääkausi päättyi Luoteis-Euroopassa 11 500 vuotta sitten ilmaston geologisesti arvioiden nopeaan noin viiden asteen lämpenemiseen. Mikä sen aiheutti, sitä en tiedä.

Olemme geologisessa ajassa menossa kohti seuraavaa jääkautta. Sille emme mitään voi, eikä siitä kannata nyt huolta kantaa. Sen sijaan nyt kannattaa olla todella huolissaan 500 miljoonan vuoden aikana maapallon pintakerrokseen varastoituneiden fossiilisten energianlähteiden kiihtyvistä käytöstä. Se lisää hiilidioksidin ja muiden kasvihuoneilmiön voimistumista tukevien

hiiliyhdisteiden määrä ilm akehässä. Tämä ei t apahdu välit tömittä se uraa-
muksitta. Keskilämpötila pyrkii kohoamaan, jonka seurauksena valtameret-
kin lämpenevät ja ikirouta erittäin laajoilla pohjoisilla suoalueilla alkaa sulaa.
Metaania vapautuu ilmakehään merenpohjan klatraateista ja sulavista soista;
kumpakin tod ettiin pohjoiskalottialueella ke sällä 2009, mutta t apahtuiko
merkittävästi ”tavanomaista” enemmän, siitä en ole havainnut vielä selvitys-
tä. Keskilämpötilojen nousun myötä jäätiköiden ja merenjään pinta-ala pie-
nenee, jolloin niiden heijastusvaikutuskin pienenee.

Fossiiliset energianlähteet saadaan joka tapauksessa käytöllä loppumaan.
Mitä intensiivisempää käyttö on ja mitä lyhyemmässä ajassa varantojen jämi-
en käyttö toteutuu, sitä dramaattisemmat sen ilmastovaikutukset ovat. Nii-
hin maapallon väestö ei ole varautunut, valtamerenpinnan kohoaminen hä-
vittää saari- ja ranta-asutusta, joka on vallannut alueita odotettavissa olevan
tulvarajan alapuolelta. Tällä, jos jollakin, on taloudellisia seuraamuksia. Tar-
peelliset rakennukset joudutaan rakentamaan toiseen paikkaan, jos käytettä-
vissä olevaa, hyväksyttävää tilaa on tarjolla. Todella arvokasta on lähes kaik-
kien satamien uudestaan rakentaminen. Kuuluisa Sternin raportti osui vaiku-
tusanalyysissään naulankantaan.

Kiusallista nykytilanteessa on, että uudet, kes tävän talouden elementit
joudutaan rakentamaan tukeutuen fossiilisen energian käyttöön. Juuri tästä
syystä uusiutuvan energian järjestelmän luomiseen tulee ryhtyä Suomessakin
välittömästi. Nokian työntekijät hankkivat meillä tietukiasemaverkoston ja
kännykät työpanoksellaan, nyt ympäristö- ja uusiutuvan energian laitteisto-
jen teknologia tarjoaa saman mahdollisuuden – tämä on oikeaa teollisuuspo-
litiikkaa.

Mitä tulee uusiutuvan energian järjestelmän rakentamiseen, va sta-
argumenttina sille on esitetty, että sähkönsiirtoverkko ei kestäisi sää- ja muis-
ta syistä syntyvää tuuli- ja aurinkoenergian tuotannon suurta vaihtelua. Tä-
mä teoreettinen ongelma on kuitenkin Euroopan laajuisesti poistumassa, kun
Läntiseen Eurooppaan rakennetaan 30 miljardin euron hankkeena uusi siir-
toverkko, jossa on mukana myös Kölin vuoriston vesivoimatuotanto.

Mitä aivan konkreettisesti välittömästi ja todella kiireellisesti tarvitaan?
Tarvitaan planeettakohtainen maapallonkaava ja Suomikohtainen va lta-
kunnankaava. Ensin sellaisiin merkitään alkuperäisen luonnon suojelun alu-
eet. Seuraavana merkitään nykyiset taajamatasoisesti asutut ja peltoalueet.
Sitten osoitetaan ne alueet, jotka varataan uusiutuvan energian tuotantoon.

Jne. Kaavatyö paljastaisi ensimmäisen tunnin aikana, että tehokas ilmasto-
politiikka onkin mitä suurimmassa määrin maankäyttökysymys. Maapallo
on jo nykyisellään nykyiselle ihmislajille ahdas paikka asua – ja parempaa ei
ole tähän hätään lähietäisyydellä tarjolla.

Näin sen kirjoittaisin

*Hallitus antaa työ kautensa alussa eduskunnalle alkuperäisen luonnon ja ympäris-
tönsuojelua koskevan selonteon, johon sisältyy mm. vakuutus olemassa olevien
luonnonsuojelualueiden koskemattomuudesta. Selonteko kuvaa toimet, joihin on
ryhdytty uusiutuvan energian valtakunnankaavan laatimiseksi vaalikauden aikana.*

*Vesistöjen rehevöitymisen pysäyttämiseksi, keinolannoitteiden käytön vähentä-
miseksi ja energiahyödyn saamiseksi maatalo- ja kyläkuntamittakaavan biokaasu-
tuotantoverkon rakentaminen käynnistetään. Kannustimina käytetään uusiutuvan
energian syöttötariffia ja maatalouden ympäristötukia, ja vaihtoehtoisesti myös
investointitukia. Hallitus laatii erityisen ohjelman fosforin ravinteena käyttöön niin
että satokauden aikana peltoon laitetaan korkeintaan se määrä fosforia, joka sieltä
otetaan sadon mukana pois.*

*Teollisuuden teknologiavalinnoissa kannustetaan sovittuja BAT -tasoja ympä-
ristöystävällisempiin ratkaisuihin, erityisesti, jos niillä on saavutettavissa ilmasto-
poliittisia hyötyjä. Innovaatio- ja investointitukipolitiikassa priorisoidaan toiminta-
alueita ja kohteita, joilla on vahvat ympäristöpoliittiset tavoitteet. Preferoinnin kär-
jessä ovat vähän ainetta ja energiaa kuluttavat ratkaisut.*

Eipäs kun näin:

Kaikki kulttuurin kukat kukki- koon!

Taluskriisi on päällä ja kulttuuribudjetti pullistelee. Ei voi olla totta, kyllä on, vuonna 2010. Kulttuuriministeri St ephan Wallin onnistui siinä, missä monet muut ministerit ovat epäonnistuneet. Menemättä syvemmälle tämän onnenpotkun monitahoiseen anatomiaan, onnittelemme ministeriä. Tästä on hyvä jatkaa, kun juuri tähän suuntaan on nimittäin pakko jatkaa.

Tausta on selväpiirteinen. Aineellisesta kuluksista on pakko leikata vähintään kolmannes pois, jolloin sosiaalinen tilaus kohdistuu vähän ainetta ja energiaa kuluttaviin kulttuurielämyksiin. Edellinen merkitsee jollakin ovelalla tavalla puuttumista markkinatalouden luovuttamattomana oikeutena pitämään vapausvalttikorttiin ennen kuin luonnonvarojen niukkuus tekee sen omalla tylyllä tavallaan. Vähän ainetta ja energiaa kuluttavan kulttuurin pitää vallata nykyistä voimakkaammin osansa siitä ihmisen ajankäytöstä, joka jo luonnostaan on markkinavoimien uuttumattomissa. Tri Ja kke Holvas mainitsee tuoreessa (2009) väitöskirjassaan tällaisina ”kansantavat, naapurustosuhteet, kaikkien perheiden mitä kummallisimmat sisäiset rituaalit”. Hän on myös tavallisesti valtanut, etteivät ihmiset todellisuudessa pohjimmaltaan arvosta vapautta vaan pikemminkin sitoutumista. Kysymys on hänen mukaansa usein ”epätaloudellisista suhteista kunkin omien mieltymysten mukaan; päivittäiset tottumukset ja pienet tavat menevät kaiken edelle, vapaa voiton tavoittelu ja vapaat kulutusvalinnat ovat niille alistaisia”. Oma toteamukseni on: Toivoa siis on!

Tulevaisuuden avainsana kaikessa on ”kestävyys”. Se koskee myös kulttuurielämää. Yksi tällainen kestävyys tukipilari on tekijänoikeudet. Niitä on kunnioitettava, muutoin nautittava loppuu. Kaikkien kulttuurin kukkien on saatava kukkia, mutta pystykorvaa ei pidä päästää mellastamaan kanatarhaan. Vaikka pystykorva on hyvin koulutettu, se ei voi luonteelleen mitään, jos se pääsee kanatarhaan luiskahtamaan. Tämä pätee myös kuluttajaliikeseen. Varmaan tarpeellinen liike, mutta kanatarhan tekijänoikeuksien kun-

nioittaminen tuottaa sille käsittämättömän suuren houkutuksen. M p- kolmonen voi olla henkisesti lähempänä kuin lähin kännykkä.

Suuri koitos käydään myös painetussa mediassa. Nyt sanomalehtiä hallitsevat kertomukset kuluttajien aatosten liikkahduksista. Tämä on varmaan tärkeää ilmoitus- ja mainosmyynnin kannalta, mutta muutos ajassa olisi ehkä hyödyllistä oivaltaa, jospa kulttuuriutisiin satettaisiin nykyistä enemmän, kuvattaisiin vieläkin tarkemmin tarjolla olevia kulttuurielämyksiä.

Julkisen vallan tehtävänä on pitää kulttuuritilat lämpiminä ja tarjota taiteilijaeläkkeitä heille, jotka ovat niiden tarpeessa.

Aineellisen ja aineettoman keskinäisen suhteen väistämätön suuri muutos tarjoaa vuoden 2011 vaalien jälkeen koottavalle hallitukselle luovuuden osoittamisen mahdollisuuden. Sivistysyliopistohanteen palautus tarvitsee rinnalleen ”Kaikkien Kulttuurien Voimaannuttamisen” ohjelman, KKV:n. Ohjelman tulee olla valmis niin et tä sen rahoitus voidaan sisällyttää vuoden 2013 talousarvioon. Kulttuuri on näin erikoisasemassa muihin valtionhallinnon sektoreihin nähden. Tämä johtuu sen uudesta korostetusta roolista siirtymisessä aineellisestä mahdollisimman vähäisestä ja energian kuluttavaan kulttuuriin.

Näin sen kirjoittaisin

Hallitus vaalii tarkoin tekijänoikeuksien kunnioitusta. Hallitus laatii Kaikkien Kulttuurien Voimaannuttamisen (KKV) ohjelman. Sen rahoitus tähdätään vuoden 2013 talousarvioon. Siihen saakka kulttuuribudjetti säilytetään vähintään vuoden 2010 tasolla.

Eipäs kun näin:

Epilogi

Päästetäänpä mielikuvitus valloilleen! Ensimmäinen on kansanedustajaehdokas. Sitten on talousalan toimija, jolla on tapana hoitaa raha-asioitaan veroparatiisietuja hyödyntäen. Hän saa päähänpiston tukea sopivalla rahasummalla edustajaehdokkaan vaalikampanjaa. Bingo, ehdokas tulikin valituksi. Hänestä tuli sitten myös ministeri. Valitukea antaneen toimijan etujen mukaisesti on saada naamioitua Suomessa kirjoilla olostaan huolimatta ulkomaalaiseksi sijoittajaksi. Siihen tarjoaa mahdollisuuden Suomen hallintarekisteri. Vielä parempi olisi, jos olisi sellainen sijoitusrahastolaki, että suomalaisen voisi aivan reilusti lain turvin toimia anonyyminä sijoittajana Suomessakin. Tällöin olisi myös verottajalta kirkasotsaisesti suojassa. Tietysti vaaleissa tuettu edustaja-ministeri haluaa tällaista lakiesitystä ajaa, se hän saataisi tuoda vaikkapa parisataa miljoonaa euroa rahanpesurahaa virkistämään suomalaisia sijoitusmarkkinoita.

Tietenkin tapaus on todellakin kirjoittajan jäljellä olevan mielikuvituksen tuotetta. Mielenkiintoista siinä on, että ajatusrakennelma voisi olla täysin reaaliaimailmasta. Erityisen mahdollista siinä on sijoitusrahastolain muutoksen ajankohtaisuutta koskeva osio. Italiassa ja Ranskassa on nyt vuoden 2009 lopussa meneillään kampanjat pestä lailliseksi pimeää rahaa. Italia käyttää vanhaa sakkomaksumenetelmäänsä. Sakkomaksuprosentti oli, kuten muistamme, aikanaan 2, sitten 4 ja nyt 5 prosenttia. Rahaa on tullut valtion kassaan neljä miljardia euroa ja pimeitä varoja palannut Italiaan 80 miljardia euroa. Ranskassa porokanana on vain normaalien verojen maksu, uhkana taas moninkertaiset määrät, jos jää kiinni. Ranskan verottajalla on nimittäin hallussaan 30 000 nimenmüstalista veroparatiisitallettajia, selvittämättömiä tapauksia on lähes 100 000. Pelko on, että veronkiertäjän nimi on listalla ja määrä tulossa. Tämän tason houkutin on tuottanut vain puoli miljardia euroa, mikä on varmasti pettymys Ranskan valtiovarainministerille. Suomessa tiedossa on, että valtavat määrät talousrikollisuusrahaa on Euroopassa pitkään etsinyt kotipesää. Nämä varat kiinnostavat suomalaispankkeja ja täällä konttoriaan pitäviä ulkomaalaisia pankkeja. Suomessa on tuennetusti myös

ammattitalousrikollisten sijoittajaryhmä. Juuri se on erittäin kiinnostunut ”laillistetusti pimeänä pysymisestä”. Sillä ryhmällä on erityistä mielenkiintoa tukea eduskuntavaaliehdokkaita. Näin on lehdistötietojen mukaan päässyt käymäänkin.

Ei ihme, että tiedemaailma on yhä enemmän kiinnostunut korruptiosta, ja talouselämän ja demokratian toteutumisen välisestä suhteesta. Jos talouselämän vaikuttajat saisivat päättää, heillä pitäisi olla täydellinen toimintavapaus, vaikkapa tehdä bisnestä kansallispuistoissa mistään mitään välittämättä. Tälle pystykorvan vapaudelle kansainvälisessä on annettu tieteessä nimikin, *libertaristinen* toimeliaisuus. Laajasyklisten taloussuhdanteiden pitkäkestoisten nousukausien aikana pallo saattaa tällä tavoin vie rähtää linkeinoelämän koriin. Poliitikoille se on mukavaa aikaa. Näkyvien poliitikkojen tukitileille saattaa kilahtaa kolehtia siinä määrin runsaasti, että voi vaikkapa tapiseerata olohuoneen seinät kotiin jäävän puolison viihdykkeeksi. Vaikutusvaltainen poliitikko saattaa huomaamattaan ja tahtomattaan desauttaa tukijoitaan, todella viisas poliitikko ei halua tietää, kuka on hänen kampanjaansa rahoittanut. Hänellä on sitä varten apujoukot.

Tuossa edellisessä kaapaleessa kirjoitettu on helppo osoittaa myös tosielämän tosikertomukseksi. Mielenkiintoiseksi tilanteen tekee se, mitä tapahtuu silloin, kun päälle iskee ensin finanssikriisi ja sitten sen seurauksena talouskriisi, joka pyyhdyttää vientikaupan kuin seinään. Vaalirahoittajajoihtajat ovat tietenkin oikeaoppisesti hajottaneet sijoituksiaan eri yrityksiin. He eivät voi välttää kuruuden tunnetta. Mitä tekeekään nyt libertaristisen hekumahetken aikana sivuun vetäytynyt kansanedustaja, astuu esiin auttamaan kaikkia potentiaalisia, anonymoija tukijoita hyväksyttämällä eduskunnalla varmuuden vuoksi veronmaksajien piikkiin sitoumuksia niin paljon että yhteismäärä ylittää valtion talousarvion loppusumman. Tämä on toisaalta tarpeelliseksi katsottua toimeliaisuutta mutta se on samalla myös kasinopeliä. Tämän tekstin kirjoittamishetken mennessä tuore vaarautuminen on jäänyt lähin vaarautumisen asteelle. Kaksinkertaisesti kiinnostava on, että tämä kasinopelijakso pelattiin keskiluokkaan lukeutuvien, keskituloisten veronmaksajien piikkiin, juuri poliitikot ovat pelanneet köyhät köyhiksi ja vapauttaneet erilaisilla julkisilla ja pilotoimillaan rahanrikkaat pääosin vapaiksi veronmaksusta. Kaiken huipuksi eräät linkeinoelämän puuha- ja puhemiehet ajavat tasaveromallia. Se olisi vielä niitti nitin päälle: tutkimuksen mukaan tavalliset keskituloiset palkansaajat, yrittäjät ja eläkeläiset mak-

saisivat siinä järjestelmässä muihin verrattuna enemmän. Eniten ansaitsevat saisivat tasaverosta suurimman rahallisen hyödyn. Tutkijat tutkivat nykyisin todella oikeita asioita.

Pohdinnan ydinalueita ovat vastuukysymykset. Kumpi on yrittäjälle olennaisempaa: vastuu omasta yrityksestä vai vastuu koko ympäröivästä yhteiskunnasta? Kumman naamalle happinaamari paineen laskiessa lentokoneessa laskiessa ensin laitetaan, omalle vai yhteiskunnan naamalle? Hallituksen puheenjohtaja Jorma Ollila sanoi kerran TV-haastattelussa, että omalle. Tätä perustellaan sillä, että tempun onnistuttua voit sitten auttaa naapuriasi. Kun finanssikriisi iski päälle vuonna 2008, kääntyi julkisen vallan puoleen yritysten puoleen vai jälkimmäiset julkisen vallan puoleen. No, oikea vastaus tuli jo annettua. Eikö tästä pitäisi seurata, että yritykset kantaisivat hyvinä aikoina nykyistä suuremman yhteiskuntavastuun. Kirjoitin tästä aiheesta kirjankin (*”Yhteiskuntavastuu”*) muutama vuosi sitten, mutta eipä ole yrityksiä juurikaan kiinnostanut, julkisia toimijoita kylläkin.

Yleispätevä johtopäätös on, että potentiaalisen vallanjaon tilanteissa yritykset ovat siepanneet kaiken mahdollisen vallan itselleen. Tämä on luonnollisesti mahdollista sen vuoksi, että poliitikot ovat olleet ilmeisesti päteviä henkilökohtaisista syistä heikkoja yritysten kanssa asioidessaan. Vuorovaikutus on sinänsä välttämätöntä ja väistämätöntä, mutta rajaviiva on asettunut kokonaisuuden kannalta väärään kohtaan. Kuinka se voisi siirtyä yritysten toimin. Siten että ne tekisivät enemmän yleishyödyllistä työtä kuin niiden on pakko tehdä säilytääkseen lailisen toiminta-oikeutensa. Tässäkin yhteydessä on todettava, että harmaan ja mustan talouden yleistymisen seurauksena rehellisten yrittäjien asema on tullut yhä tukalammaksi. Tässä politiikoilla pitäisi olla kykyä asettaa sallittu raja mieluummin liian ahtaasti kuin liian väljästi tukemaan rehellisiä toimijoita. Pelkästään valkaisen Italian suuntaan pitäisi riittää.

Suomen nykyinen tila voi joidenkin yritysten ja yrittäjien kannalta olla ihanteellinen: ukkamarkkinoilla vallitsee Villi Länsi, kaikki on illiä ja vapaata, valtion tuottavuusohjelman tuloksena kohta viimeinenkin vero- ja työsuojelutarkastaja on häipynyt näkyvistä. Kun saa riittävästi pimeää rahaa kasaan, voi heittäytyä ulkomaalaiseksi, vaikka olisi kirjoilla edelleen suomalaisena Suomessa, ja siirtyä peitejärjestelyjen avulla nauttimaan veroparatiisieduista. Koko yhteiskunnan kannalta muutostrendi ei vain voi olla vaan

on kohtalokas. Talousrikollisten kilpailuilla markkinoilla keskinäinen järjestyksen ratkaistaan aseina. Tämäkin on hyvä muistutus.

Muun muassa edellä kerrotun vuoksi tarvitaan vallan palautusta demokraattisesti valituille päättäjille. Ehdotta manin O-budjetointi palvelee tätä tarkoitusta. Aukaistaan läpinäkyviksi kaikki rahavirrat, kuten vaikeasti kansalaisille avautuvat verotuet. Käydään niistä laaja yhteiskunnallinen keskustelu. En tässä jos lopputulos olisi hyvin lähellä nykyistä rahavirtajärjestelmää? Hyvä olisi se, että siihen olisi päädytty demokraattista tietä, huonoa ehkä olisi, että järjestelyn kohtalokkuus vaarantaisi yhteiskunnan kestävä tulevaisuuden. Varmasti silloin olisi kuitenkin joillakin tahoilla tiedostettu nykyistä selkeämmin pilottituet ja pimeät rahavirrat ja yritetty säätää nykyistä tiukempia normeja. Käyttääkseni vertailukohteena SOTE-puolta, olisi siirrytty informaatio-ohjauksesta selkeästi normiohjaukseen. Ehdokuntavaalien luonne olisi joka tapauksessa perustavaa laatua tavalla muuttunut. Kampanjakatot olisivat realiteetti vaikka niistä ei olisikaan lailla säädetty.

Vielä muuan näkökohta siitä, miksi tällä kaikella on tavattoman suuri kiire. Yritysmaailmassa on meidän masiivinen sukupolvenvaihdosten aika. Aineellinen kulutusyhteiskunta korvautuu aineettomana ja energiaa vähemmän tarvitsevalla kulttuurilla. Uudet yritykset syntyvät erityisesti palvelusektorille. Nykyisin erityisesti ravitsemusala on harras bisneksen alueena siinä missä rakennustoimialakin. Tarjolla on vero- ja arvonlisäveropetosten mahdollisuus, operointi konkurssirikoksilla, tekaistuilla kuitteilla, väärennetyillä tositteilla ja tilaus- ja kauppapetoksilla (jos on laiska niin kuitteja ja palveluksia voi ostaa kaupallisilta toimittajilta). Mieleen voivat tulla myös varkaudet ja salakuljetus. Tämä kiirehtii yrityskulttuurin tekemistä aktiivisin toimin nykyistä reilummaksi. Viranomaisilla pitää olla mahdollisuus ajaa kaikki mahdolliset rekisterit ristiin, jotta kielteisiin ilmiöihin voidaan välittömästi puuttua niiden ilmeistyttyä. Tämäkin haikahtaa "Iso-Veli-Valvoo" -yhteiskunnalta. Sitä se omalla tavallaan onkin. Sorry, tähän on kuitenkin tultu kun aikanaan ei ole hoidettu. Sairaudesta vaatii potilaan välitöntä teholle siirtämistä.

Lähdimme liikkeelle *masking factorista*, lopetan niihin. Ihmisen käytettävissä olevien luonnonvarojen rajallisuus suhteutettuna väestöräjähdykseen on luonnollinen *masking factor*, tekijä, joka vaikutuksellaan peittoaa muiden rajoittavien tekijöiden vaikutuksen. *Masking factor* voi olla sekin, ettei osaa

varautua odotettavissa olevaan niukkuuteen, eikä kiihittää vaihtoehtoja.
Tästä kärsivät maailma ja maapallo.

Kirjoittajan tätä aihepiiriä sivuavia teoksia

- Pulliainen, E. 1982. Uudempi maammekirja. Kirjayhtymä.
- Pulliainen, E. 1983. Toimihenkilön ammattiyhdistystieto. Kolmas, uudistettu ja laajennettu painos. KHL.
- Pulliainen, E. 1990. Petra – Karjalan peura. Tammi.
- Pulliainen, E. 1997. Lapin taigaa. Edita.
- Pulliainen, E. 1998. Merilohi. Edita.
- Pulliainen, E. 2003. Kolmas globalisaatio. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2004. Nafta-Nato ja Suomi. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2005a. Moraalista irrotettu talous. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2005b. Lapin luontopäiväkirja. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2006. Bioenergia ja lähiruoka. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2007. Helvetillisiä ulvahduksia – nou hätäkö? Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2008. Yhteiskuntavastuu. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2009a. Finanssikriisin juuret. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2009b. Ahneus. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. 2009c. Ruokakriisistä ruokaturvaan – politiikan globaalit haasteet – tulevaisuutta historian opetuksen valossa. PTT-katsaus 2/2009.
- Pulliainen, E. 2009d. Luonnon puolesta. Ochre Chronicles.
- Pulliainen, E. & E. Siuruainen 2000. Mitä tehdä Pohjois-Suomella? Oulun yliopisto.

Liite: Verotuet vuonna 2006

Lähde: VATT

A) VEROTUKIEN YLEISJAKO, MILJ. EUROA

	2006
Yleinen hallinto	15
Yleinen järjestys ja turvallisuus	-
Maanpuolustus	-
Opetus, tiede ja kulttuuri	170
Sosiaaliturva	3436
Terveystieteiden tutkimus	126
Asuminen ja ympäristö	3470
Työvoima	-
Maa- ja metsätalous	541
Liikenne	438
Teollisuus ja elinkeinot	702
Muut menot	-
Ei eriteltävissä	3148
Yhteensä	12046

B) SUURIMMAT VEROTUET 2006, MILJ. EUROA

Laskennallisen asuntotulon verovapaus	1800
Ansiotulovähennys kunnallisverotuksessa	1560
Työntekijöiden lakisääteisen eläkemaksun vähentäminen	1190
Oman asunnon myyntivoiton verovapaus	900
Kunnallisverotuksen eläketulovähennys	720
Lapsilisien verovapaus	520
Velkojen korkojen vähentäminen	490
Elintarvikkeiden ja rehujen ALV (17 %)	436
Valtionverotuksen ansiotulovähennys	310
Asumistuen verovapaus	280
Ns. henkilökuntaetuuksien verovapaudet	260
Rajoitetusti verovelvollisten verovapaus korkotuloista	250
Luontoismuotoisten sos. tulonsiirtojen alempi ALV-kanta	232
Työntekijöiden sairauspäivärahamaksun vähentäminen	235
Työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen vähentäminen	205
Työntekijöiden työttömyysvak.maksun vähentäminen	180
Tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien ALV (0%)	174
Julkisen toiminnan välituotepanosten alempi ALV-kanta	162
Henkilökuljetukset ALV (6 %)	154
Kotitalousvähennys	165
Koneiden ja kaluston poistot	155
Urheilu ja kulttuuripalvelujen alennettu ALV-kanta	147
Lääkkeiden alennettu ALV-kanta	126
Vapaaehtoisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen	125
Kansaneläkkeen lisien ym. verovapaus	125
Elatustuen ja elatusavun verovapaus	120
Toimeentulotuen verovapaus	110
Yleishyödyllisten yhteisöjen verovapaus	100

Luontoisetujen osittainen verovapaus	90
Muuttotavarana tuotujen autojen verottomuus	73

Kustantaja:

Ochre Chronicles Oy

Kotkankatu 7

00510 Helsinki

puhelin ja faksi: (09)6926063

www.ochre.fi

Kirjoittaja:

Erkki Pulliainen

Rantakalliontie 6

90800 Oulu

puhelin: (08) 511 227

faksi: (08) 511 827

www.pulliainen.net